CAETE DE DOR

METAFIZICĂ ȘI POEZIE

5

PARIS

REDACTORI : VIRGIL IERUNCA ȘI CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

JURNAL LA CORDOBA

de MIRCEA ELIADE

BADAJOS

Rămânem trei ceasuri în gara Badajos. Luna răsare, enormă, printre salcâmi apoi se înalţă, parcă mai rece, mai tristă, deasupra oraşului. Niciodată nu mi s'a părut o gară spaniolă atât de tristă. Aproape că nu sunt privitori. Doar o femeie cu un copil de mână, care nu se îndură să plece din bătaia becurilor. Si, mai departe, un tânăr în cârjă, întovărăşit de o femeie absentă, de o obosită vârstă. E, fără îndoială, soţia eroului. Căci, privindu-l mai bine, i-am zărit insigna marei decoraţii, de mutilat al războiului civil. Poate are treizeci de ani, sau poate mai puţin - dar cât e de nobilă oboseala care i-a ofilit obrazul şi i-a abătut fruntea! Rămâne multă vreme în penumbră, rezemat în cârjă; femeia îi ţine braţul cu răbdarea automată cu care se poartă o geantă. Privesc amândoi, aproape pe furiş, cum se fac paturile în vagonul de dormit. Când ultimul compartiment e gata, tânărul îşi răsuceşte o ţigare. O clipă, la lumina chibritului, figura i se însufleţeşte de o stranie patimă; parcă s'ar fi concentrat până la crispare ca să-şi potolească setea, foamea, tinereţea.

REINTOARCERE

O revăd aşa cum am lăsat-o cu multe luni în urmă, în acea caldă după amiază de Aprilie, când, la capătul podului peste Guadalquivir, maşina s'a oprit ca să putem privi pentru ultima oară Puerta del Ponte, cu turnul moscheei desenându-se singuratec către fund. Imaginea aceasta m'a urmărit multă vreme, cerându-şi parcă o nouă însufleţire, care s'o confirme şi s'o sporească.

Astăzi, dimineaţa de 3 Octombrie, o nouă Cordobă mi se înfăţişează din trăsura vetustă cu un singur cal, care m'a luat dela gară şi mă poartă alene pe lângă grădinile Victoriei, în înfiorata linişte a palmierilor şi eucalipşilor, cotind apoi pe Paseo del Gran Capitan, încă pustiu la această crudă oră, ca să mă aducă în ciudatul hotel Los cuatro naciones, în inima oraşului. O Cordobă invadată de vegetaţie, hrănită de opulente sucuri. Cele dintâi case care mă întâmpină sunt aproape moderne, cu multe caturi, uneori sobre, alteori de o timidă urâţenie, parcă şi-ar cere iertare că se află acolo, în fosta reşedinţă a califilor. Totuşi, cu cât înaintez spre centru, cu atât "modernitatea" aceasta arhitectonică îşi pierde stridenţa. Soarele e atât de puternic şi cerul atât de albastru, încât culorile se estompează şi sfârşesc prin a se stinge, biruite. Intervin apoi toate acele noi elemente de decor - mesele cu umbrele pe trotuare, plantele exotice, balcoanele înflorite - care atenuiază trufia pietrei şi a cimentului, împingându-le parcă pe al doilea plan.

Impresia că te afli într'un oraş modern durează numai foarte puţine minute. Te trezeşti deodată într'o stradă pe care trăsurica o ocupă din trotuar în trotuar. Nu mai vezi decât cerul albastru deasupra, şi casele galbene-arămii, de zidurile cărora se lipesc trecătorii ca să nu împiedice pasul somnoros al calului.

GUADALQUIVIR

De dat aceasta, soarele în declin, îngăduind văsduhului o transparenţă nefirească, la care lucrurile pământeşti parcă n'ar avea dreptul. Totul se relie-

feazã, îşi precizează profilul. Nimic nu te mai poate înşela; nu mai ghiceşti, nu mai bănueşti; până departe, către roata munţilor - vezi.

Dealungul Guadalquivirului se întinde o largă promenadă, Ronda de Isasa, pe care aproape nimeni nu se plimbă niciodată, pentrucă nu poţi contempla deaici decât apele galbene, repezi, şi mestecenii de pe celălalt mal. Parapetul de piatră e tocmai bun pentru odihnă; te abandonezi lui, şi priveşti o întreagă lume vie; malurile fluviului sunt verzi şi grase, şi păpurişul se amestecă cu grădinăriile. Iată un răzor de ceapă, pe care-l udă un băeţandru şi un bătrân, cel dintâi scoţând găleţile pline, şi celălalt vărsându-le în şanţuleţul care împrăştie apa proaspătă pe întreg răzorul. Munca e ritmică, şi ai impresia privindu-i, că cei doi o fac ca într'un vis, şi o fac mereu dela începutul vieţii. Alături de ceapă şi pătlăgele roşii, se coc în efemera brazdă toleratã de fluviu, câteva verze, o floarea soarelui şi nenumărate salate. Câtă bucurie, să le poţi vedea pe toate, la câţiva metri sub parapetul de piatră, acolo unde, în curând, se vor învolbura apele Guadalquivirului...

Pe malul celălalt, sub soarele dulce al amurgului, mai mulţi copii goi evoluează, concentraţi şi fericiţi. Lângă ei, o fetiţă se pregăteşte să se scalde. Intoarce brusc capul; femeia care usucă rufele în iarbă, o cheamă. Nu i se aude răspunsul, dar e hotărâtă să intre în şuviţa de apă care se scurge prinsă între limba de pământ şi malul înverzit. Se opreşte însă din nou şi rămâne cu ochii pierduţi către dreapta; o luntre îşi croeşte anevoie drum pe sub mesteceni. O clipă, totul pare încremenit.

PASEO DE LA RIBERA

E în continuarea Rondei, şi e mai puţin pustiu. Trec, pe aici, foarte mulţi soldaţi. Sunt şi bănci de piatră, săpate în parapet - şi cu câtă părere de rău la las în urmă, neîndurându-mă să mă aşez pe fiecare din ele, ca să privesc un alt veşnic Guadalquivir. Imi spun: de pe această piatră, în acest ceas apropiat de seară, poţi vedea o frumuseţe care se înfăţişează o singură dată în istoria lumii, şi pe care numai tu ai putea-o vedea, pentrucă te afli aici şi acum, şi eşti singur. Niciodată nu se va mai repeta lumina aceasta prea clară, şi nu vor mai trece aceleaşi luntri, şi vor alerga aceiaşi copii pe lângă tine. Momentul acesta e unic; şi de pe fiecare bancă, ai o altfel de înfăţişare a lumii, unică şi ea. Eşti singurul, aici, care poţi salva din nimicnicenie măcar unele din revelaţiile acestea, acceptându-le, lăsându-te sporit de ele, îmbogăţindu-te. Ai să încerci mai târziu să reînsufleţeşti toate minunile acestea pe jumătate descifrate, şi n'ai să mai întâlneşti în memorie decât imagini aburite, suprapuse, degradate. Opreşte-te, şi priveşte-le bine: nicio înfiorare în ostrovul din mijlocul fluviului; un cer de opal; profilul aceleiaşi femei pe care nu o poţi uita; un băeţan scuipă prestigios peste parapet; o frunză s'a împiedicat de palma lăsată moale pe piatră, şi a rămas.

CONSOLACION

Aşa se numeşte strada pa care m'am antrenat, părăsind Paseo de la Ribera şi îndreptându-mă înapoi către cetate: Consolacion. Si e tocmai după pofta inimei mele: populară, pitorească, bogată în secrete, inepuizabilă în surprize. Uneori, îngustă ca o adevărată uliţă maură, pentruca lesne să poată fi acoperită cu rogojini întinse din terasă în terasă, în timpul curăţitelor arşiţe; alteori, crindu-şi loc victorioasă printre case, împingându-le deoparte şi de alta, respirând mai în voie, oprindu-se în faţa unui zid misterios, ocolindu-l. Sunt ghivece cu flori la aproape fiecare ferastră. Si, cu cât înaintez, cu atât caselē îşi recapătă nobleţea andaluză, lăsând să se întrevadă, printre porţile de fier lucrate în traforaj, patio răcoroase, cu mari vase de piatră

din care se revarsă plante umede,şi cactuşi,şi aloeşi,şi lămpi grave atârnând în vestibule păzite de Maica Domnului.Mai peste tot domină azulejos albastru şi verde închis,uneori bătute cu roşul sângelui întunecat.

Ce mă atrage către aceste străzi fără glorie,ale căror nume,şi lumini,şi umbre,şi miresme,aşi vrea să le păstrez pentru totdeauna în sectorul cel mai intim al memoriei mele?De unde izvorăsc toate bucuriile acestea,atât de naive şi de exotice totodată,de câte ori am prilejul să mă pierd,singur, într'un oraş necunoscut,pe asemenea străzi străvechi şi pitoreşti?Adesea, mă surprind mângâind zidurile sau trecându-mi palma peste azulejos,ca şi cum aşi vrea să pot cuprinde cu toate simţurile concretul fiecare-l străbat. Intr'adevăr,chiar mirosul acestor străzi mă fascinează,chiar zonele acestea greu aerisite îşi poartă secretul lor,faţă de care nu am rămas niciodată insensibil.Si decâte ori nu m'a trezit melancolia auzind o chemare,un început de cântec,un nume...

PROPASIREA STIINTELOR...

Am asistat la deschiderea Congresului luso-spaniol,care se ţine în singura mare clădire,modernă a Cordobei:Facultatea de Veterinaristică.Intr'adevăr,în sala secţiei de istorie şi filologie se află,chiar la dreapta catedrei prezidenţiale,un cal de carton,mărime naturală.Când sunt nevoit să ascult o comunicare cu totul lipsită de interes pentru mine (despre cutare iezuit spaniol din sec.XVII,ale cărui manuscrise sunt de excepţională importanţă,etc. - despre un fort portughez ale cărui ziduri,năruite în nu ştiu ce secol,sunt teribil de controversate,etc.) îmi odihnesc privirile pe calul de carton,şi îmi las gândurile să alerge în voie.

Nimic nu mă încântă mai mult decât această frumoasă Facultate de Veterinaristică,fără îndoială cea mai mare din toată Spania.E emoţionantă perfecta continuitate întru iubirea şi desăvârşirea calului,dela califi până în timpurile moderne.Aici,în Cordoba,au fost admiraţi şi slăviţi în poeme fără număr acei orgolioşi,frenetători cai arabi,de care erau geloase chiar şi femeile cele mai iubite,căci le ştirbeau dragostea amanţilor.Si numai în Cordoba califilor - neîntrecută în femei frumoase,bogată în biblioteci, şi scumpă poeţilor - îşi găsea înţeles acel vestit proverb,care spune că paradisul se află în ochii adânci ai iubitei,într'o carte bună şi pe spinarea unui cal arab.Mâine,citesc în programul Congresului,vom vizita faimoasa herghelie cordobeză,şi ni se vor înfăţişa cele mai pure exemplare din toate rasele hispano-arabe.Amănuntul acesta mă consoleazăde plictisul atâtor comunicări pe care locul pe care mi l-am ales în amfiteatru mă obligă să la ascul până la încheierea şedinţei.

De două zile privesc cu mare atenţie savanţii.Gândul că odată aşi putea ajunge şi eu ca oricare din ei îmi amorţeşte sarcasmul,întristându-mă.Oamenii aceştia,probabil,ştiu foarte mult despre foarte puţin,căci aşa definea cineva savantul:un om care ştie din ce în ce mai mult despre din ce în ce mai puţin.Unul cunoaşte tot despre anumite pietre,iar altul aproape tot despre anumite hârtii.Sunt nişte posedaţi,şi dacă îşi cheltuesc zilele şi nopţile în laborioase cercetări,nu o fac pentru aflarea adevărului şi înlăturarea erorarei - ci,în primul rând,pentrucă nu pot face altceva şi nu pot face altfel;pentrucă sunt pasionaţi de munca lor,dominaţi de o patimă egală aceleia a unui colecţionar de timbre sau de melci.Majoritatea savanţilor,din întreaga lume,sunt simpli meseriaşi,neodihniţi salahori.Pe figurile lor nu citeşti nobila oboseală a gândului,obsesia delirantă a adevărurilor fundamentale,pasiunea pentru înţelegerea globală a lumii - ci numai surmenajul fizic,modestia sau trufia,timiditatea sau absenţa.Oare pentru fixarea şi prosperarea acestui tip uman au venit pe lume,au gândit s'au

zbătut şi au suferit un Aristotel,un Galileu,un Leonardo da Vinci,un Leibniz?!...

Si cât de înduieşătoare sunt micile lor manii,complexele lor de inferioritate sau de superioritate,conduita lor socială!Indeosebi mă fascinează un foarte demn savant bătrân,fără îndoială un foarte mare învăţat într'una din numeroasele ştiinţe care se cultivă astăzi în lume.E mărunt,umblă ţeapăn ca să se ştie că este încă zdravăn,poartă ochelari pince-nez şi un înfricoşător guler alb în care gâtul aproape i se pierde - şi,firesţe,redingotă. L-am zărit întâia oară la recepţia congresiştilor la Ayuntamiento,în faţa unei mese încărcate,cu un aer demn şi absent totodată,silindu-se parcă să pară numai întâmplător acolo,alături de sandwichuri,aperitive şi dulciuri. Din fericire,mândra lui soţie îi purta de grijă,şi,la răstimpuri decente, îi strecura câte o bomboană pe îndelete aleasă,pe care savantul o primea detaşat şi o mesteca plictisit,privind către fereastră,singularizând-se cu încăpăţânare în forfoteala aceea de oameni lacomi,însetaţi sau pur şi simplu grăbiţi.Nu ştiu ce mă atrăgea în statura micşorată a savantului,dar lungi minute nu mi-am putut deslipi ochii de el;ce ştiinţă o fi stăpânind?, mă întrebam.Cu uşurinţă aşi fi putut afla,dar voiam să prelungesc cât mai mult misterul,să-l contemplu cât mai multă vreme în condiţia lui generală, de savant.Astăzi,l-am întâlnit în curtea Facultăţii,conversând ţeapăn cu doi preoţi.Trebuie să fie istoric,lingvist sau filozof,mi-am spus.Dar,mai târziu l-am întâlnit la secţia ştiinţelor naturale.Incepe să mă recunoască, şi,de câte ori mă vede,are o sclipire de jicnită surpriză în priviri.Fără îndoială,îşi spune:necunoscutul ăsta habar n'are cine sunt eu;trece pe lângă mine şi mă priveşte în ochi,ca şi cum aş fi un domn oarecare,de o anumită vârstă,unul din miile de domni care se plimbă în neştire pe stradă, fără preocupări serioase,fără gânduri adânci.Acest tip impertinent îmi priveşte întotdeauna insigna de congresist,pe care o viaţă de muncă ştiinţifică îmi dă dreptul să o port cu onoare la butoniera redingotei mele,îmi priveşte insigna,zic,cu un surâs ridicol pe buze.Cine crede el că sunt eu? Cum de n'a aflat încă de mine,cum nu i-a spus nimeni numele,autoritatea şi specialitatea mea?Căci,în insistenţa cu care mă priveşte,nu descopăr nici admiraţie nici respect...

UN INTELEPT

Pe coridor,întâlnesc cu surprindere pe amicul din vagonul restaurant,omul căruia nimeni nu-i cunoaşte numele şi care,profitând de faptul că e membru al nu ştiu cărei asuciaţii culturale portugheze (ceva cu progresul farmacopeei coloniale,dacă am înţeles bine),s'a înscris pe tabloul congresiştilor la Cordoba.Am mâncat de mai multa ori la aceeaşi masă,în vagon şi la Cuatro Naciones.Este un bărbat care se apropie de 60 de ani,dar nu vrea încă să renunţe la călătorie,la aventură,la neprevăzut - ca ori ce om care şi-a petercut tinereţea în colonii.Stiam că nu va ceti nicio comunicare, pentrucă,aşa cum pe bună dreptate comentase el,"şi comunicările acestea se fac la vremea lor...Acum,în al cincilea an de război european,cui îi mai arde?!..."Deaceia,nu-mi ascund mirarea întâlnindu-l la Facultate.Oare la ce secţie vrea să urmărească dezbaterile?Dar,cu o sinceră promptitudine,mă desluşeşte.Să nu cred,cumva,că a venit până aici ca să asculte vreo comunicare.Nu;ci pur şi simplu,a venit să-şi ridice insigne de congresist,şi să se intereseze de posibilităţile excursiilor în împrejurimi,sau chiar până la Sevilla.In programul tipărit sunt menţionate numai câteva excursii,şi niciuna din ele prea departe.Asta să fie oare tot ce a organizat Congresul? Atunci - rămâne între noi - e prost organizat...

LIBERTATE

După ceasul şase, aproape nu mai poţi înainta pe Conde Gondomar. Este o neobişnuită afluenţă de tineri şi tinere, care se plimbă în grupuri compacte, ajung până în piaţa José Antonio, se reîntorc pe Gondomar, se opresc o clipă la celălalt capăt al străzii, în frumoasa şosea Paseo del Gran Capitan, şi se reîntorc - de zece, de douăzeci, de cincizeci de ori. Ai impresia că tot tineretul Cordobei se adună la căderea serii pe aceeaşi stradă. Si, privind trecând nenumărate perechi sau grupuri de fete, te întrebi dacă nu cumva Cordoba se poate mândri cu numărul cel mai mare de femei frumoase. Majoritatea, brune, de accentuat tip andaluz (oare unde sunt roşcatele de care pomenesc scriitorii arabi?) - dar parcă frumuseţea lor e mai gravă decât a sevillanelor. Chiar atnci când râd, mai rămâne o perdea, grea, în privirile lor.

Dar câtă sete de libertate în plimbările acestea rituale de fiecare seară! Câtă fericire, să se poată opri în faţa vitrinelor luminate, să-şi întâlnească ochii în lăcomia altor nenumăraţi, ochisă fie singure, la căderea nopţii, în inima cetăţii! Suferinţele căror strămoşi răzbună libertatea aceasta castă, mărturisită ca un preţios trofeu pe calle Conde Gondomar?...

LOSCHEEA

Nu mă pot hotărâsă-i spun "Catedrală", aşa cum scrie în ghid, aşa cum îi spun foarte mulţi spanioli (dar, nu toţi cordobezi). Pentrucă nu e o catedrală. Nu are nimic din amploarea şi rezonanţa spirituală a unei catedrale. Cu toate monstruoasele deteriorări şi, s'o spun făţiş, criminala înserare a unui sanctuar catolic în inima ei - a rămas ce-a fost; cea mai frumoasă moschee din Spania, şi cea mai mare din lume după Kasbah din Lecca (pe care n'o cunosc). Zadarnic au fost zidite arcadele lăsându-i-se numai câteva porţi, zadarnic au fost aduse tablouri celebre, zadarnic se înalţă, chiar în mijloc, impozantul Cor şi frumoasa capilla mayor. De cum intri, ai sentimentul că te afli în sanctuarul paradisiac al unui cult exotic, la care nu poţi participa, care îţi rămâne străin. Nu mă mir că se roagă totuşi aici, de sute de ani, cordobezii: pentrucă, dacă nu putem şti nimic precis despre amestecul etnic al Cordobei, nimeni nu poate pune la îndoială pluralitatea tradiţiilor spirituale care au coexistat secole dearândul şi, abia târziu, s'au contopit într'o singură sinteză, spiritualitatea cordobeză. Aceşti oameni se pot ruga în "catedrala" lor, aşa cum strămoşii lor, numai pe jumătate convertiţi la islamism, se rugau în "moschee". Sute de ani maulas, şerbi convertţi la mahomedanism ca să-şi dobândească libertatea, şi muladies, copii din tată musulman şi mamă creştină, proslăveau pe Mahomed rugându-se în ascuns lui Christos. Dintre mozarabi (creştini aflaţi sub stăpânirea maurilor) şi mudejari (musulmani căzuţi sub stăpânirea principilor catolici), foarte mulţi erau siliţi să îmbrăţişeze, cel puţin provizoriu, într'o mare criză politică, religia vrăşmaşilor. Convieţuirea aceasta însă s'a transformat pe nesimţite într'o simbóiză - şi rasială, şi culturală, şi religioasă. Un cordobez de astăzi, oricât ar fi de bun spaniol şi bun catolic, se mândreşte în primul rând de trecutul maur al cetăţii sale. Pentru el, moscheea e catedrală, rămânând totuşi "Loscheea".

Revin de nenumărate ori, pătrunzând prin Puerta del Perdon, şi întotdeauna ocolesc frumoasa grădină a portocalilor, Patio de los Naranjos, în care aleargă aceiaşi copii, şi aceleaşi femei vin să scoată apă din fântână, şi aceiaşi bătrâni stau la taifas pe băncile de piatră. Viaţa n'a încremenit aici, ci numai durează - aceiaşi de veacuri. O viaţă sanctificată numai indirect, prin vecinătatea locului de rugăciune; căci, dacă bagi bine de seamă, te afli într'o grădină de portocali, într'un paradis vegetal cu cinci fântâni şi stră-

bătut cu multiple şanţuri prin care apa se scurge şi circulă ca într-o oază bogată în irigaţie. Sentimentul acesta de paradis vegetal l-am avut de cum am intrat în Patio de los Naranjos, în acea caldă după amiază din mai 1943. Si, tercând din grădină în moschee, nu te poţi opri să nu remarci o stranie simetrie; numai că, moscheea nu e un paradis de portocali, ci o pădure de palmieri. Nici o altă formulă nu poate rezuma mai clar unicitatea turburătoare a moscheei din Cordoba, înafară de această comparaţie; căci sutele de coloane care o susţin, cu dublul arc în cărămidă albă şi roşie, îţi dă, halucinant, impresia trunchiurilor svelte de palmieri cu ramurile arcuite artezian. Si, poate, pentrucă spaţiul "aleargă" aici în două dimensiuni, în loc să se înalţe vertical (cum, bunăoară, se întâmplă în catedralele gotice), lăsându-ţi o vagă impresie de opresiune; poate, deasemenea, pentrucă pădurea de coloane te împiedică să realizezi, clar, într'o singură ochire, limitele, să "vezi" zidurile, ispitindu-te cu iluzia că poţi parcurge indefinit moscheea fără să-i dai de capăt; poate, însfârşit, din cauza penumbrei aproape totale care domneşte aici (agravată, fără îndoială, de zidirea arcadelor de către cuceritorii catolici), - anevoie te poţi apăra de gândul că te afli într'o oază de palmieri.

Mult trebuie să fi suferit oamenii aceştia de sete, atâtea sute de ani de viaţă nomadă în nesfârşitele deşerturi, dacă nu şi-au putut închipui altfel paradisul şi lăcaşul de rugăciune decât ca o oază bogată în izvoare şi bine umbrită de palmieri! Si ce calm era beduinul îngenunchiat în moscheea lui ca lângă trunchiul unui palmier! Dumnezeu <u>există</u>, şi e adevărat, şi e atotputernic şi bun - dacă a făcut asemenea locuri, unde nu se mai moare de sete, unde soarele nu mai ucide...

Nu ştiu dacă Patio de los Naranjos exista, întocmai ca acum, cu toate fântânile şi toate micile canale de irigaţie, pe vremea Califatului. E foarte probabil că ea a rămas, structural, neschimbată, deşi au trecut de atunci aproape o mie de ani. Arabii au plecat de mult, şi sângele maur de mult s'a pierdut în ethnia spaniolă. Dar copii continuă să se joace şi astăzi în acelaş paradis al portocalilor, neştiutori şi fericiţi. Căci a lor a fost şi a rămas Impărăţia Cerurilor...

CAI SI ARMASARI

Suntem invitaţi la Deposito de Sementales, ca să ni se arate câţiva din cei mai frumoşi cai pe care îi are Cordoba. Aici se află faimoşii armăsari de prăsilă, şi exibiţia debutează cu unul din aceştia - sur, cu picioarele scurte, cu spinarea joasă, monstruos, dar teribil. Când îl poartă în pas repezit, alergând alături de el, un vizitiu - parcă se cutremură pământul. Dar cât este de disgraţios! Pe lângă el, caii arabi şi iberici care ni se înfăţişează în urmă, par exemplarele unei alte specii animale. Fiecare dintre ei are frumuseţea lui, un alt stil, altă vocaţie - dar e atâta noblete bărbătească în profilul şi privirile lor! Armăsarul de prăsilă este un specialist. Redus la o singură funcţie, cea genezică, se urâţeşte. Vocaţia lui îi suprimă pe rând toate celelalte virtuţi hipice. La ce bun frumuseţea, eleganţa, sveltetea, acuitatea privirilor, precizia olfactivă, inteligenţa, siguranţa pasului - când el e redus la teribila funcţie a neodihnitei reproduceri? Forma lui tinde către aceea a unei larve zdravene. Este un predestinat al întunericului, al adâncurilor telurice, unde se revelează, dela începutul timpurilor, misterul naşterii şi reproducerii vieţii. Am o clipă impresia turburătoare că armăsarul din faţa mea numai printr'o greşeală se află în plin soare, sub cerul clar, într'o lume a "formelor". Locul lui este în întuneric, în străfundurile materiei vii, în căldura începuturilor. Creiator neodihnit de viaţă, e o victimă a propriei lui forţe genezice şi, ca atare, proectat pe nivelul vital al larve-

lor. Când, după ritualul exibiţiei, este purtat înapoi către grajd, am impresia că e dus foarte departe; cu milioane de ani îndărat, în mâlul cald unde se dospea, în neştiinţă, viaţa.

SAN ANDRES, 50

Aceasta este, fără îndoială, cea mai frumoasă casă din Cordoba. Inima deschisă a cordobezilor mi-a îngăduit să intru în nenumărate case, să mă plimb în voie prin nenumărate patios - dar niciuna nu se poate compara cu minunea din colţul străzii San Andrés. A fost clădită în secolul XVI, şi prin-tr'o fericită întâmplare, actualul ei proprietar, bijutier şi meşter în lucrarea fierului, a restaurat-o, acolo unde a fost nevoie, cu ajutorul celui mai erudit arhitect. Nu e un palat, ce cel al Larchizului de Viana. Când intri, rămâi însă încremenit de câtă frumuseţe poate fi adunată într'un patio; mozaicul pardoseliii, fântâna arteziană în mijloc, în coapsa căruia se înalţă până la etaj un lămâi, vasele de flori din lut ars şi scoicile enorme - nici un detaliu de prisos, nicio nuanţă stridentă. Scara de marmoră urcă, înflorită cu glicine, către galeriile dela etaj. Aştept să răsară acolo un chip care să aboleasscă veacul, să valideze decorul...

Nu e nevoie să baţi la uşe, ca să fii poftit. Don Domingo Gonzalez del Campo îşi jertfeşte mai multe ceasuri pe zi pentru lămurirea vizitatorilor. Iar dacă i se pare că prea ai venit de departe ca să-i admiri minunea, deschide cu grije o cămăruţă şi, dintr'un nobil butoiu, îţi umple un păhăruţ cu vin de portocale. Si parcă ai fi ispitit să ridici paharul în faţa scării, şi să-l goleşti în cinstea ei, şi a curţii, şi a casei.

Amănunte

Un jurnal intim sporeşte atenţia. Scriind, vezi mai clar lumea din jurul tău, şi îi uiţi mai anevoie culorile. Si apoi, câtă bucurie să poţi izola acele "experienţe indistincte", din care e alcătuită în bună parte viaţa oricărui om, să le poţi istovi toate înţelesurile, stăpânindu-le, memorizându-le!;;.

Am scris rândurile de mai sus aşezat pe o bancă de marmoră albă în Plazuela de Capuchinas. Sunt acolo trei bănci şi câţiva arbori; în faţă, poarta catedralei San Pablo. Soarele a răzbătut deodată din nori, amuţindu-mă. De unde a izvorât liniştea aceasta dulce şi gravă, aceiaşi în văzduh, în pietre, în suflet?...

Să-mi mai amintesc şi perechea tânără pe care am zărit-o, îngenunchiată, în catedrală. Mulţumeau, fără îndoială, unei dorinţe care se împlinise. Privindu-i, paşii vizitatorilor portughezi mi se păreau mai depărtaţi, mai nefireşti; parcă veneau din alte vremi. Sentimentul atemporal care m'a învrednicit o clipă.

JUDARIA

Imi place să revin aici, în fiecare zi, la feluriite ceasuri. Am început să recunosc anumite figuri: o femee bătrână din Calle Maimonides, care stă întotdeauna la fereastră şi cârpeşte ciorapi; fata aceia uluitor de frumoasă, cu o pată brună sub ochiu, pe care am zărit-o întâi într'un grup de curioşi adunaţi să privească zgomotosul cortegiu al congresiştilor, şi pe care o întâlnesc de atunci mereu în Plazuela de Maimonides; un solitar, căruia i-am dat ţigări. Toţi de un ferm, neştirbit tip iudaic. Pe care, dealtfel, nu-l identific numai în Judaria, ci pretutindeni în Cordoba. Ce Sulamită mai autentică decât tânăra aceia cu părul negru, în mărunţi cârlionţi, căzut pe umeri, cu ochii de păcură, migdalaţi, oblic înălţaţi către tâmple, cu figura palidă, gura nesăţi-

oasă,prea roşie,crudă,despicată de albul sălbatiec al dinţilor?Intrebând de numele ei,am aflat că aparţine uneia din cele mai vechi şi mai aristocrate familii cordobeze.Strămoşii ei aveau locuri de rugăciune în catedrala San Pallo.Evident!...

Judaria se deosebeşte de toate celelalte cartiere arhaice şi pitoreşti ale Cordobei;poate pentrucă lumina soarelui,căzând pizziş,îngroaşă volumele şi prelungeşte umbrele;poate pentrucă grădinile sunt mai ascunse,mirându-te mai mult de parfumul de iasomie care te întâmpină uneori de deasupra zidurilor.

Vechea şi părăsita sinagogă păstrează încă fragmente din rafinatul ei tapet de azulejos.Pătrunzi în ea trecând întâi printr'o minusculă curte,cu ziduri înalte,în care cresc ficuşi,bougainvilluri şi glicină.E o mare linişte, turburată la rari intervaluri de zvonul unor porumbei nevăzuţi.Aici parcă nu mai trece timpul...

In apropiere,casa unde a trăit Moise Maimonides.Un foarte modest patio pardosit cu pietre mărunte;flori de iasomie şi un portocal crescut anevoie, la umbră;treptele vechi care urcă spre încăperile unde,în 1135,s'a născut învăţatul rabin.Aici,plimbându-mă într'o seară şi silindu-mă să-mi amintesc interpretatrea,atât de stranie şi de curajoasă,pe care o dădea Maimonide profeţiei - am întâlnit pe Don Eugenio,"cel nobil născut",cum îşi interpreta el,etimologic,numele.Dar despre această întâlnire,cu alt prilej...

UN ARTIST

Cu G.de M.la Rafael Bernier Soldevilla,în Ecarnicion 8,aproape de catedrală,ca să vedem cum se lucrează pielea de Cordoba.Uşa dela intrare o deschide cu un ingenios sistem de frânghii şi sfori care traversează curtea interioară,o fetiţă dela etaj.Urcăm treptele de marmoră către atelier,în gamele minore ale unei şcolăriţe sârguincioase - fata cea mică,şi cea mai înzestrată,a maestrului,mi se spune.

Atelierul e alcătuit într'o luminoasă încăpere dela etaj,cu o bogată bibliotecă în care zăresc elegante ediţii şi cele mai amănunţite istorii ale artelor câte au apărut în Spania (şi Dumnezeu ştie că au apărut destule!),şi o masă acoperită cu sule,burghiuri,ace de toate mărimile,lămpi cu alcool, creuzete şi mojare.Maestrul este fără îndoială un artist;lucrează nu mai mult de câteva piese pe an,şi numai de comandă.Inainte de războiu,ne spune,primea comenzi din Olanda şi America.Nu ne poate arăta decât piesele în lucru:o cutie de bijuterii în lemn acoperită în piele;o legătură de carte şi o minusculă tabacheră de doamnă.Toate,lucrate după modele autentice cordobeze,şi, neasigură,cu o tehnică dispărută din atelierele spaniole încă din secolul trecut?Lucrează uneori,cu gândul la anumiţi oameni,vii sau morţi.

Am făcut o mapă pentru Théophile Gauthier,întocmai aşa cum ştiam eu că i-ar fi plăcut.Am ţinut-o aici patru ani.La urmă,n'am avut ce face,şi am vândut-o,cu opt sute de pesetas,în timpul războiului civil.Am făcut deasemeneá o tabacheră pentru Berenson,asta mai de mult;dar n'a venit prin Cordoba,aşa că n'a ştiut niciodată de ea,şi a luat-o un străin,un colecţionar belgian.

ARRUZAFA

Este o veche mânăstire în apropierea Cordobei,pe cale de a fi transformată într'un pitoresc restaurant şi casă de odihnă.Ajungem înainte de apusul soarelui.Grădinile au fost împodobite cu flori de foiţă colorată şi lampioane.La umbra portocalilor şi a eucalipşilor,s'au aşezat mese,scaune,bănci - căci,aşa cum am fost anunţaţi,va avea loc o fiesta în cinstea noastră. Gonesc necontenit camionetele cu invitaţi,şi cum aproapè toată lumea sé cunoaşte,noii veniţi se strigă,se cheamă,se îmbrăţişează.Grădinile coboară în

terasă,şi eşti surprins de nesfârşitul lor:parcă au fost întradins astfel făcute încât toate călugăriţele să se poată plimba în acelaş timp,fără să se vadă una pe alta.

Ce admirabil loc de odihnă!Sunt atâtea case tupilate sub arbori,încât nu ştiu unde se află inima fostei mânăstiri,unde e ascunsă biserica.Să poţi trăi aici o toamnă întreagă,să vezi cum se singularizează verdela întunecat al portocalilor şi al eucalipşilor în revărsarea necuprinsă de frunze dogorâte,însângerate,ruginite...

Pe o estradă,un tânăr poet,Juan Correa,recită poeme arabico-andaluze.Sunt vechi romances populare,şi traduceri din poeţi arabi,şi versuri întocmite de el - toate rostite cu o bărbătească fervoare,clar,cu gesturi puţine.Dar după un sfert de ceas de poezie,unii dintre ascultători îşi mai pierd răbdarea;în scurtele pauze ale rapsodului,bat din palme şi comandă sandwichuri şi vin de Manzanilla să se desmorţească.A apus soarele.Lămpile încă nu se aprind.E destlă lumină,dulce filtrată în frunzişul arborilor.Juan Correa recită Romance de Abenamar y el rey don Juan.Când ajunge la cunoscutul şi,în Granada,mult repetatul vers:

Si tu quisieras,Granada
contigo me casaria;
daréte en arras y dote
a Cordoba y a Sevilla

unii dintre cordobezi protestează,s'ar zice în glumă.Era într'adevăr nebun regele don Juan ca să îmbie ca zestre Granadei,dacă ea l'ar fi acceptat de soţ,Cordoba şi Sevilla?...

Pe estradă,la retragerea definitivă a rapsodului (recitase versuri aproape un ceas...),se aşează turceşte pe o saltea,cu alăute şi tobe,patru muzicanţi mauri.Sunt meşteri lăutari din Maroc,şi îşi încep tânguirile lor monotone,pe care la început lumea le ascultă cu încântare,apoi cu plictiseală, şi în cele din urmă cu o indefinită tristeţe.Indiferenţi,aproape orbi,muzicanţii îşi continuă plângerea şi după ce lampioanele s'au aprins,vântul a început să tremure florile de foiţă colorată,şi unele grupuri,după ce au golit ultima sticlă de Manzarilla,se ridică să plece.Ei rămân acolo fără să vadă şi fără să audă nimic,pierduţi în lumea lor nevăzută,consolaţi de aceiaşi generoasă,prea clară logodnică,Melancolia...

REGI SI POETI

Aşa e Cordoba,îmi spunea simpaticul profesor de latină,văzându-mă că,îngândurat,privesc,cerul întunecându-se şi ameninţând a ploaie.Aşa e Cordoba; seninul şi norii îşi lasă unul altuia locul de mai multe ori pe zi;în zilele de ploaie,se înţelege.

Astăzi este,fără îndoială,o zi de ploaie.Mă închid în camera mea,reîntorcându-mă la istoria poeziei arabo-andaluze.Cât regret că E.C. nu o cunoaşte! Nu atât pentru valoarea ei strict poetică (oare ce poezie rezistă unei traduceri?),cât mai ales pentru viaţa celor care au scris-o,pentru epoca în care a înflorit ea.Epocă politiceşte vorbind,de mare decadenţă,căci poezia andaluză a prosperat şi,mai ales,a devenit un stil de viaţă,imediat după prăbuşirea califatului,în interregnul taifas,al principilor-emiri autonomi.In timp ce dincolo de strâmtoarea Gibraltarului africanii pregăteau în deşerturile lor un nou imperiu,principii aceştia ai sec.XI,"debili şi fastuoşi", se întreceau în intrigi,calomnii,erudiţie,crimă şi poezie.Cum de n'a scris nimeni istoria romanţată a acestui interregn aproape neverosimil,în care fiecare principe îşi avea specialitatea sa (unul erudiţia,altul muzica,altul ştiinţele,etc.),când poeţii erau invitaţi din palat în palat,erau primiţi în audienţe,li se acordau considerabile gratificaţii,când "un improntu putea

preţui un vizirat"(Garcia Gomez)?Nu cred că a mai fost o altă epocă în care poezia şi poeţii să se fi bucurat de un regim atât de excepţional.Adevăraţii stăpâni ai Andaluziei erau muzele.Chiar insultele personale şi declaraţiile de război se făceau în versuri. "Inaltele personaje - regi,viziri, magnaţi,ambasadori - se invitau,se scuzau,se insultau,îşi trimeteau daruri, îşi rezumau biografia,în bileţele poetice,în care se comparau cu astrele sau cu florile.Totul era poezie!"(Garcia Gomez).Emirii aveau în programul lor de audienţe zilnice ascultarea noilor poeme - a "acestor delicioase arabescuri literare,adevărate Alhambre literare,care sunt poemele andaluze"; uneori,producţia era atât de abundentă,încât emirul era silit să declare că nu poate asculta decât primele două versuri din fiecare poem.

Si cine erau poeţii!!Un intelectual de surprinzătoare rezonanţă modernă, ca Ben Suhayd(992-1035);un elegant Don Juan şi conspirator,grav dialectician,polemist şi neîntrecut în ironie,teolog,jurist şi poligraf,ca Ben Hazm (994-1063),autor al Cărţii Amorului (sau Gâtul Porumbelului),pe care Garcia Gomez o numeşte o Vita Nova andaluză,autor deasemenea al unei Istorii a Religiilor,a unor aspre şi profunde Confesiuni,a unei ciudate cărţi intitulate Om polemist;un Ben Zaydun(1003-1070) care a fost,în ştiinţa tuturor,amantul principesei Wallada,fiică de calif (şi cât de amar plânge în versuri când l-a părăsit principesa!)...

Acestor destine regale de poeţi,le corespundeau vocaţiile prin excelenţă poetice ale regilor.Aproape toţi regii taifas făceau versuri,dar unii dintre ei erau cu adevărat poeţi.Mutamid,regele Sevillei (1068-1091) era fiul unui teribil despot,poet el însuşi,iar fii lui au fost la rândul lor poeţi. Viaţa lui Mutamid,însă,nu-şi găseşte egal nici măcar în neverosimila epocă în care a trăit.Si-a petrecut tinereţea ca principe de Algarve,unde guverna în numele părintelui său.Acolo,a cunoscut un poet aventurier,Ben Amar,şi şi-a legat destinulde al lui.Când a ajuns rege al Sevillei,Mutamid a iluminat Guadalquivirul cu zeci de mii de lumânări şi facle,şi în albele palate ale emirului au început serbările care aveau să ia sfârşit peste un sfert de veac,odată cu căderea cetăţii.Amândoi poeţi,Mutamid şi Ben Amar,ajuns vizir, împărţeau regatul,duceau războaie şi îmbogăţeau pe poeţii întregei lumi arabe.Mergând odată Mutamid pe stradă şi căutând sfârşitul unui vers,îl află improvizat de o scălvă,Itimad,numită Rumaykiyya,pentrucă era roaba unui oarecare Rumayk.A doua zi,Itimad ajunge regina Sevillei,şi pe această soţie inteligentă,artistă,fantastă,a iubit-o Mutamid până la moarte.Rumaykiyya cânta frumos şi spunea admirabil versuri,dar fanteziile ei sleiau visteria regatului.

Treceau anii şi prietenia între Ben Amar şi Mutamid se dovedea tot mai strânsă.De fapt,vizirul dormea în numele regelui,nu pentrucă Mutamid ar fi fost incapabil,ci pentrucă era mai categoric poet decât prietenul lui.Dar socotind într'o zi că vizirul îl trădează,dădu ordin să fie închis şi bine păzit într'o fortăreaţă.Ben Amar evadează totuşi şi se răzbună,în stilul epocei,scriind mai multe satire împotriva lui Mutamid şi a Rumaykiyyei.Regele răspunde şi el prin alte satire,în care face aluzie la originea fostului vizir.Dar,polemica înrăutăţindu-se şi intervenind şi intrigile Curţii,Mutamid ajunge să-şi urască de moarte prietenul.Când Ben Amar e făcut prizonier de un alt prinţ şi e vândut pe preţ mare regelui Sevillei,acesta îl omoară cu mâna lui,prin lovituri de secure.

Imposibil devrezumat aici viaţa dramatică a lui Mutamid.Destul de amintit că,în aceşti ultimi ani ai epocei taifas,puterea regelui Castiliei,Alfons VI, devine atât de mare,încât toţi emirii au fost nevoiţi să cheme în ajutor pe un şef berber din Maroc,Yusuf almoravidul.Acesta va birui pe Alfons,dar se înscăuna el Sultanul Andaluziei,instaurând o nouă dinastie,a Almoravizilor, şi nimicind pe rând pe toţi emirii care-l chemaseră în ajutor.Unul din ei e-

ra chiar Mutamid.Care l-a invitat pe Yusuf la Sevilla şi,după obiceiu,i-a oferit un recital de muzică şi poezie.Yusuf,sălbatec din munţii Maghrebului abea pricepea araba.Intrebându-l Mutamid dacă a înţeles pe poeţi,Yusuf îi răspunde:"Nu i-am înţeles,dar ştiu că cer pâine!"

Yusuf,care a adus cămile în Spania şi a inaugurat africanizarea Andaluziei,s'a războit şi cu Mutamid;mai ales că împotriva nefericitului rege al Sevillei se ridicau acum toţi zeloşii,plângându-se de luxul şi libertinajul lui.Zdadrnic cere Mutamid ajutor duşmanului de moarte al Islamului,lui Alfons VI.Sevilla e atacată,e cucerită prin trădare şi el,împreună cu toată familia,e făcut prizonier şi e dus în fortăreaţa Agmat,în munţii Atlas.Acolo a scris ultimul poem,închinat lanţurilor lui - şi devenit celebru în literatura arabă - şi a murit cu gândul la palatul alb din Sevilla,închinat poeziei.

Si totuşi acest nefericit Mutamid a fost răzbunat.Chiar almoravizii,berberi cum erau,au sfârşit prin a se civiliza,prin a deveni spanioli,cetăţeni ai Andaluziei,adică,în primul rând,iubitori de frumos,de apoezie,de lux.Urmaşii lui Yusuf invită poeţi la curte şi umple cancelariile cu ei,ca pe vremurile taifilor.Se repetă acelaş fenomen al civilizării nomazilor,pe care-l întâlnim repetat în istoria Chinei,a Persiei,a Indiei.Si la recitalurile almoravizilor se rosteau poemele lui Mutamid,şi Sultanii lăcrimau auzind tânguirea lanţurilor.Iar după un veac,almoravizii devenind prea"civilizaţi" şi la rândul lor fiind şi ei acuzaţi de luxurie şi libertinaj,sunt răsturnaţi de alţi berberi,încă mai sălbatici decât cetele lui Yusuf,almohazii din munţii Atlas.

Si cu fulguranta stăpânire a acestor berberi,se stinge puterea maurilor în Andaluzia.

AVENTURA

Neuitată noapte!Am plecat îndată după cină.Intâi,în parc.Răcoarea,ploaia care căzuse cu puţine ceasuri înainte,trupa sevillană a Carmenei de Triana care adunase foarte mulţi noctambuli în teatrul de Varietăţi - contribuiseră să purifice parcul,să-i redea tăriile lui primordiale,să-i restaureze magia. Nu se zărea nici o umbră de om,nu se auzeau paşi.Către miezul nopţii,vegetaţia biruie întotdeauna lucrarea omului,şi o încorporează.Indată ce te îndepărtezi de lumina palidă a felinarelor,ai sentimentul că ai ieşit din oraş că ai scăpat de piatră şi cărămidă.Toate revelaţiile devin acum posibile. Fiecare trunchiu,legănarea oricărei liane,şoapta cea mai înfiorată,dobândesc semnificaţii,îţi descifrează mesagii.

Am coborât către fluviu,să văd răsărind luna - dastădată bolnavă,galbenă, înfricoşată.Este drumul meu de fiecare noapte.Pe pod trec acum câţiva întârziaţi,agale,oprindu-se uneori să-şi reaprindă ţigarea.Guadlquivirul,îşi continuă drumul,prin bulboane,prin ochiuri reoezi de apă în care luna tremură şi se abureşte.Dincolo,pe celălalt mal,în Campo de la Verddd,s'au stins aproape toate luminile.

Ocolesc moscheea şi apuc,la întâmplare,pe una din stradelele din Judaria. Credeam că le cunosc destul de bine,pentrucă am venit adesea în acest colţ de cetate maură,la felurite ceasuri,sub lumina crudă a nămiezii,în amurg,după căderea serii.Abia târziu,după miezul nopţii,mi-am dat seama că pătrund în uliciore încă neumblate,în care vegheau din loc în loc felinare bolnave, asemenea opaiţelor.Mă lăsam dus de paşi,îngânat de propria mea singurătate, ispitit de melancolie.Străbăteam uliţe în care abia ar fi avut loc să treacă doi oameni,şi mă opream în faţa ferestruicilor zăbrelite,în faţa porţilor ca şi cum în orice clipă aşi fi aşteptat să mă întâmpine o nemaivăzută arătare,să mă se reveleze marele secret pentru deslegarea căruia am fost trimis

în lume, să mi se deschidă un drum fără întoarcere, să mi se arate locuri niciodată arătate unui muritor. Căci, nu mă îndoiesc, în asemenea nopţi cu lună, şi în asemenea locuri în, care istoria nu şi-a interzis nicio dramă, nicio crimă, nicio plenitudine, se pot întâmpla nefireştile ghiciri care equivalează cu o transmutare a întregei fiinţe spirituale. Nu mi-e frică de noapte. Iubesc nu numai faptul cosmic în sine, ci însuşi regimul nocturn al spiritului, abandonarea în matricea tuturor virtualităţilor şi a odihnelor. Nu mi-e dor de întunerecul adâncurilor calde, telurice - ci de acest Univers germinal, redus numai la funcţiile fundamentale, la dragoste, la somn, la mit...

Auzeam, la început, râsete, voci, radio. Apoi numai şoapte. In faţa unei ferestre ferecate, un geamăt. Si parcă mă pierdeam mereu, reîntorcându-mă pe lângă aceleaşi case, neizbutind să mă smulg din labirintul formelor deja cunoscute - aşa cum se petrec lucrurile în nuvela mea Nopţi la Serampore. Pentru a doua oară în viaţă, am avut, câteva ceasuri, sentimentul că nu mă pot rupe dintr'un cerc vrăjit, că nu-mi mai găsesc drumul, că, oricum m'aşi învârti şi în în orice direcţie aşi apuca-o, mă întorc cu necesitate în acelaşi loc de unde plecasem cu un sfert sau o jumătate de ceas înainte. Imi spuneam: mi se arată ceva, pe care nu-l pot cuprinde, nu-l ştiu înţelege. Mă opream uneori să-mi trag răsuflarea, căci mergeam numai prin mijlocul drumului, printre pietre - şi întotdeauna, ridicând ochii, regăseam aceleaşi case bine cunoscute, cu acelaş portal ferecat. S'a întâmplat ceva aici, am fost cândva pe aici, poate, mai de mult, îmi spuneam. Dar ştiam că nu aceasta voia să mi se reveleze, nu o simplă aducere aminte dintr'un vis sau altă viaţă, a altcuiva...

Am regăsit brusc drumul, când eram la capătul puterilor. Si, pe bine cunoscuta Angel de Saavedra, am ajuns în piaţă. Nu se stinseseră, încă, toate lămpile. Si mai erau taxiuri care aşteptau, în neştire, fără somn.

MEDINA AZ-ZAHRA

Neprevenit, ai impresia că ai venit aici ca să vizitezi o casă de ţară, o finca ascunsă la poalele Sierrei Morene. Camioneta te lasă la câţiva paşi de un zid modest, înapoia căruia nu poţi bănui nimic vetust, nici glorios. Intrând, nu înţelegi bine dacă te afli într'o grădină încă nedesluşită sau într'un prea curios muzeu în aer liber. Ajungi pe o vastă terasă, de unde se deschide, largă, valea, repede pierdută în câmpie. In fund, departe, se distinge Cordoba. La dreapta, atelierul în care se adună, se curăţă şi se reconstituesc cioburile de oale şi mozaicuri date la iveală de săpători. La stânga, se întind câteva alei umbrite, cu bănci scunde de marmoră, deasupra cărora atârnă ciorchinii de glicină şi zorele. Din loc în loc, sădit chiar deasupra zidurilor exterioare, un chiparos îşi înalţă melancolic întunericul, decupându-şi profilul în cerul roz al amurgului. Abia coborând din terasă în terasă, înţelegi că pătrunzi din ce în ce mai adânc în inima unei cetăţi pustiite, că te plimbi printre ruine. Săpăturile începute cu mulţi ani în urmă au scos la lumină palatul-cetate clădit de Aberrahmen III pentru soţia lui favorită, Azahara. Mai precis, au dezgropat o parte din ziduri şi urmele sălilor, ale iatacurilor, ale grădinilor - căci palatul a fost devastat cu furie şi ars din temelii în timpul unuia din acele războaie civile care istoveau periodic lumea hispano-arabă.

Oricât de exhaustiv se vor continua săpăturile, oricât de mare ar fi grija cu care se vor despărţi încăperile una de alta, palatul nu va putea fi adus niciodată la viaţă. Zece veacuri a stat îngropat sub cenuşe, şi din amarmora coloanelor lui s'au clădit şi împodobit nenumărate catedrale, şi palate, şi vile. Unde sunt cele 4300 de coloane de marmoră albă italiană şi marmoră verde de Tunisia - de care vorbesc analele contemporane? Aproape că nu-ţi vine să crezi că 10.000 de lucrători musulmani şi creştini au muncit aici douăzeci şi cinci de ani, că se cheltuiau anual 300.000 de dinari de aur, şi că

palatul,cu toate comorile şi dependinţele lui (căci puteau locui aici 12ooo de oameni),a costat peste un miliard de franci aur.Unde au dispărut toate aceste minuni exaltate de cronografii mauri,şi de realitatea cărora s'au îndoit multă vreme erudiţii?

Astăzi,nu mai întâlneşti decât jumătăţi de ziduri,cioburi de mozaic,câteva trepte sfărâmate - şi doar urmele marilor saloane de recepţie,a gineceului,a grădinilor,a odăilor favoriţilor şi corpului de gardă.Săpăturile sunt încă departe de a fi sfârşite.Movile mărăcănoase aşteaptă alături.Când ajungi pe cea din urmă terasă şi priveşti înapoi,spre Sierra Morena,nu vezi decât piatra arsă a zidurilor - şi ulmii,chiparoşii,care străjuiesc,sus, pregătind un alt peisagiu şi germinând melancoliile privitorilor de peste treizeci de ani.

De aici,din vale,se aud anevoie alăutele orhestrei maure,care şi-a improvizat un divan din covoare şi perne în colţul unui mare salon.Sunt aceiaşi patru cântăreţi ai Conservatorului hispano-marocan din Tetuan,invitaţi într'adins pentru a însufleţi cu muzica lor stridentă şi monotonă totodată, pustiul acestui crepuscul printre ruini.

ABDERRAHMAN SI AZ-ZAHRA

Medina - adică "cetatea" - Az zahrei,favorita celui mai mare principe omeyad,Abderrahman III.Ca şi Taj-Mahal,Medina Az zahra a fost zidită pentru o femeie;deastădată,însă,nu întru amintirea ei,ci întru istovitoarea ei desfătare.Când,dela fereastra alcazarului din Cordoba,califul i-a arătat minunea de marmoră care se ridica pe fondul întunecat al Sierrei Morena,Az zahra,se spune,ar fi exclamat: "Pare o dalbă fecioară în braţele unui negru etiopian".Abderrahman a poruncit atunci să se sădească îndată migdali,măslini şi portocali,ca să înveselească sumbra nuditate a muntelui.Ar fi vrut, se mai spune,să abată,prin ciclopice munci,întreaga coamă a Sierrei Morene, dar unul din miniştri l-a oprit: "Ceeace Dumnezeu a făcut,numai El mai poate schimba!"

Opt ani după începerea palatului,califul a început să primească ambasadori şi oaspeţi acolo.Dela o reşedinţă de vară pentru desfătarea Az zahrei,s'a ajuns repede la locuinţa permanentă a Califului.Cu timpul,Abderrahman nu cobora în Cordoba decât odată pe săptămână,Vinerea,ca să conducă rugăciunea în marea moschee.Uneori,uita să vină chiar în acea zi sfântă - spre secreta indignare a zeloşilor.An după an cetăţuia îşi sporea comorile.Principii şi ambasadorii creştini care o vizitau rămâneau înmărmuriţi de atâta luxurioasă frumuseţe şi rafinată bogăţie.Aici au fost primiţi în audienţă de supunere sau de alianţă regina Tota de Navarra cu nepotul ei Sancho el Craso,a cărui obezitate i-a fost lecuită de medicii palatului;ambasada regelui german Otto condusă de călugărul Ioan de Gorz,solii împăratului Bizanţului,care aduceau în dar un preţios manuscris,a lui Dioscoride.Iar în timpul califului Alhaquem II,fiul lui Abderrahman,a mai venit Ordono IV al Galiciei,şi alţi nenumăraţi regi şi prinţi creştini sau berberi.Medina Az zahra ajunsese pentru califatul din Cordoba ceeace va fi mai târziu El Pardo sau Granja pentru regii Spaniei,sau Versaille şi Potsam pentru suveranii Franţei şi ai Prusiei.

Si totuşi,minunea aceasta a artei hispano-arabe,a avut cea mai efemeră existenţă pe care o cunoaşte istoria arhitecturei.De ea s'a bucurat Abderrahman III,fiul (Alhaquem II) şi nepotul său,Hixem II,acesta din urmă fiind,de fapt,timp de 20 de ani prizonierul primului său ministru,Almanzor,în paradisul de artă şi luxurie al Medinei Az zahrei.Începută în 936,la 1010 a fost incendiată şi nimicită în urma războiului civil.Alţi califi au încercat să o readucă la viaţă,dar distrugerea fusese prea radicală.Decăzând califatul de Cordoba,Medina Az zahra a devenit câtva timp adăpostul vagabonzilor,apoi

a sombrat definitiv sub cenuşă şi pământ.

AY DE MI ALHAMA !

Rătăcind printre aceste melancolice ruine, am înţeles miracolul care a salvat Occidentul de totala cucerire a Islamului: periodicele crize de anarhie ale conducerii politice musulmane. Nu exista putere militară europeană care să se poată opune cu succes uraganului deslănţuit de Mahomed. Nordul Africei fusese cucerit în câţiva ani. În 711, şase mii de berberi trec strâmtoarea Gibraltar sub comanda lui Tarik, iar în anul următor întreaga Spanie e supusă semilunei. In 720 cuceresc Narbonna şi asediază Toulouse. In 732 emirul Abderrahman I străbate din nou Pirineii, şi dacă e bătut de Charles Martel la Poitiers, nu înseamnă că pericolul islamic a fost conjurat, căci în 737 arabii cuceresc Avignon şi pustiesc până la Lyon, iar raziile se continuă zeci de ani în urmă.

Nici măcar Carol cel Mare nu izbuteşte să restabilească echilibrul de forţe. Indată ce trece Pirineii, e bătut. Lipsit de flotă, nu poate fructifica acele câteva victorii dobândite cu mare greutate. Singurul lui aliat preţios - ca şi al tuturor regilor creştini din Occident - este războiul civil latent care surpă granitul musulman. Declararea autonomiei califatului de Cordba la 765, împotriva dinastiei abbasizilor, care domneau la Bagdad, a salvat Occidentul. Abderrahman I (755-788) a fost, de fapt, cel dintâi "spaniol" pe care l-a dat lumea arabă, adică, cel dintâi occidental. El a rupt Spania de Orient, detaşându-se de tutela califatului din Bagdad. Restaurând în occident dinastia omeizilor - cea dintâi care a domnit după stingerea Profetului - Abderrahman I a sfărâmat unitatea religioasă şi politică a Islamului. El, arabul "pur sânge", salvându-se miraculos din masacrul întregei familiii şi refugiindu-se în Spania, a pus capăt supremaţiei arabe în Occident. Islamul va conta de aici înainte, în aceste părţi ale lumii, pe populaţiile barbare ale Africei de Nord şi pe masa etnică, încă imperfect amalgamată, a Spaniei. A fost cea dintâi ruptură în unitatea nezdruncinată a Islamului. Vor urma, după aceia, altele multe. Vor urma, mai ales, crizele, războiele civile, uzurpările - care nu îngăduit Occidentului romano-germanic să respire, să supravieţuiască, şi, mai târziu, să treacă la contraofensivă. Lunga şi sângeroasa epopee a "recuceririi" peninsulei Iberice nu poate fi înţeleasă fără ajutorul permanent pe care l-au adus principilor şi regilor spanioli disensiunile şi conflictele periodice ale musulmanilor continentali. Nicio mare victorie creştină n'ar fi fost posibilă dacă maurii nu aveau, de mai multe ori pe secol, grave socoteli de regulat între ei.

TREI DESTINE

Iată, bunăoară, această Medina Az-Zahra, ale cărei ruine povestesc cât o întreagă bibliotecă. A fost clădită de cel mai mare principe Ommeyad, Abderrahman III, despre care Dozy scria : "acest bărbat fin şi sagace e mai de grabă un rege din timpurile moderne decât calif din Evul Mediu... Inteligenţă universală, căruia nimic nu-i scapă şi care se dovedeşte totdeauna de desăvârşit în cele mai mici detalii ca şi în cele mai sublime concepţii". El a salvat Andaluzia de războiul civil şi de ameninţările din afară, a îmbogăţit şi a înfrumuseţat Cordoba, de se putea întrece cu Bagdadul. A fost aproape întotdeauna victorios, şi împotriva spaniolilor de Nord, şi împotriva berberilor din Africa. Si a gândit, a trăit, a acţionat întotdeauna regeşte. Faţă de el, o spune un tânăr arabizant spaniol, regii creştini din Nord duceau o viaţă de sat...

Fiul său, Al-Hakem II, era un mare bibliofil, dar priceput şi în meşteşugul războiului. A continuat tradiţionala politică a Ommeyzilor, de a se apăra de abbasizii din Orient apropiindu-se tot mai mult de Spania, devenind autohtoni

adică europeni. Căci, aşa cum observă Garcia Gomez, "adevăraţii regi ai Spaniei erau stăpânii Cordobei". Islamul iberic se deosebeşte tot mai accentuat de cel oriental. Dacă n'a r fi, bunăoară, decât libertatea pe care şi-o dobândiseră în Spania femeile musulmane, mai aproape, în această privinţă, de surorile lor din Provenţa şi Aqqitania, decât cele din Persia.

Fiul lui Al-Haker şi nepotul marelui Abderrahman, Aixem II, a dormit treizeci şi doi de ani (976-1008), dar califatul lui a fost, în realitate, o lungă captivitate în deliciile Medinei Az-Zahrei. Era, fără îndoială, un abulic, dar a avut nenorocul ca sultana lui favorită, Aurora, să remarce de timpuriu, să iubească şi să protejeze pe fostul ei intendent, devenit mai târziu prim ministru şi conducător de fapt al Cordobei - Almanzor. Este acest Almanzor figura cea mai interesantă a Spaniei musulmane; un Cezar Borgia arab, de o nemăsurată ambiţie, de o prudentă cruzime, inteligent, realist, militar de geniu, neîntrecut politician. Dintr'o familie nobilă, a Beni Abiamirilor, ar fi dus o modestă existenţă de administrator, dacă n'ar fi fost exaltat de nebuneasca ambiţie de a ajunge prim ministru. Încă foarte tânăr, Almanzor îşi cunoaşte drumul, şi nu şovăie în faţa niciunui compromis, a niciunei trădări şi a niciunei crime ca să ajungă mai repede şi mai sigur la ţintă. Iubirea Aurorei îl ajută să urce vertginos treptele măririi; dar iubirea aceasta regală nu i-ar fi putut dobândi locul de adevărat stăpân al Califatului de Cordoba, dacă Almanzor n'ar fi ştiut să se facă adorat de soldaţi şi temut de generali, dacă n'ar fi îndrăznit să trădeze prietenii şi rudenii, să întindă cursele în care cădeau unul după altul marii viziri şi iluştrii generali, să ucidă, să chinue, să surghiunuiască. Iubirea Aurorei se transformă cu timpul în ură; sultana nu-i putea ierta că, alături de soţul ei, abulicul calif Hixem, era ţinută prizonieră la Medina Az-Zahra, paradis dincolo de zidurile căruia le era interzisă trecerea. Almanzor, dealtfel, nici măcar nu se mai oboseşte să-şi viziteze suveranul. Stăpâneşte singur, după pofta inimei sale. Işi clădeşte o altă rezidenţă somptuoasă la Medina Zahira, unde primeşte ambasadorii şi organizează fastuoase recepţii. Admirabil general, este aproape întotdeauna victorios, şi regii creştini i se supun pe rând.

Ce l-a împiedicat să detroneze pe Hixem şi să se proclame el însuşi calif? Fără îndoială prestigiul fabulos al legitimităţii ommeyazilor. Înlăturarea lui Hixem ar fi dezlănţuit în câţiva ani, războiul civil. Mulţumindu-se cu titlul de prim ministru, Almanzor amână războiul civil până după moartea lui. Zadarnic asaltează Barcelona şi pradă principatul Leon, ajungând în Asturii; zadarnic năpăstuieşte Santiago din Galicia, ale cărei porţi sunt purtate în spate de prizonieri până la Cordoba. Când moare el (1002), apune definitiv steaua islamului occidental. Izbucneşte războiul civil, şi nici o mână, oricât ar fi ea de puternică, nu mai poate salva califatul iberic. In 1010, berberii devastează şi ard Medina Az-zahra - după ce late triburi, alte grupuri, alte bande, au devastat Cordoba şi toate celelalte cetăţi maure. Radicala distrugere a Medinei Az-zahrei e o funestă prevestire. In 1031, vizirii declară abolit califatul de Cordoba. De aici înainte, fiecare emir domneşte de capul lui în cetatea sau provincia pe care se întâmplă să o stăpânească. E domnia aşa numiţilor taifas, a "partidelor". Forţa de expansiune a maurilor este pentru totdeauna secătuită. Dacă Islamul s'a mai menţinut încă multe secole în peninsulă, faptul se datoreşte slăbiciunii principilor creştini şi intervenţiunii unui nou factor istoric: berberii din Nordul Africei ajung stăpânii Andaluziei. Spania musulmană, pentru a putea rezista presiunilor creştine, se africanizează.

Dar oricum s'ar fi desfăşurat lucrurile, Islamul nu mai putea fi o primejdie pentru Occident. Ii lipsea continuitatea efortului. Patruzeci de ani după moartea lui Abderrahman III, Spania musulmană ajunge prada războiului civil şi ca să-şi menţină privilegiile, taifas se închină pe rând principilor creş-

tini.Cine ar fi bănuit o asemenea surpare a prestigiului islamic în timpul lui Almanzor,spaima creştinătăţii apusene?...

Mă despart de aceste melancolice ruine cu o stranie linişte,o neaşteptată împăcare.Astfel a supravieţuit încăodată Europa,îmi spun;nu numai prin virtuţile şi eforturile ei,ci mai ales prin slăbiciunea providenţială a forţelor care năzuiau s'o suprime,convertind-o la ceeace ea,Europa,structural,nu putea niciodată să fie.

Octombrie 1944

++++++

N. CARANICA

JALANII

Line cortegii de daruri sub cer apenin
Voi amfore-adânci,dimineţilor serilor
Daţi-mi,vă rog,un singur strop de senin
In cupa durerilor.

Fraţi nesătui de ceruri,arbori în delir,
Preaminunaţilor,marilor,cuiburi de îngeri
Rogu-vă,staţi din foşnit:trece Regele Lear
In mantia de'nfrângeri.

Iar tu mai ales,tu,soare bătrân,
Lasă-mă să mă'mbuib din mierea ta de toamnă.
Cât timp?Cât timp?Ah,Italia doarmă
Mă strânge la sân.

Din inoportunele mele jălanii barbare
Ce-o fi ghicind?Ce-o fi'nţelegând?
Nu ştiu.Ca o pată pe alba-i serbare
Intîrziu plângând.

+++++++

V I C T O R B U E S C U

ANTITEZE

Din nou bătjenăresc,precum cocorii,
Spre alte orizonturi iluzorii,
Cu iernile destinului meu crud
Spre mările văratice din Sud...

Luminile limanului atlantic
Cern negură pe sufletu-mi romantic
Si'n taina pururi prospătă a serii
Mă arde alinarea adierii.

Adulmec,din talazuri şi ostroave,
Regrete solitare şi bolnave
Si'n vasta bucurie pură-a Firii
Aud doar cântul trist al amintirii

Doinind legenda fragedei vedenii
Găsită ieri,căutată de milenii
C'un dor de disperate-apoteoze,
Prin cosmosuri şi prin metempsihoze.

Si,line legănând melancolii,
Mă mint că poate totuşi ai să vii,
Si-alint,sub nostalgii de Paradis,
Iluzia speranţei ce-ai ucis.

Iluzia speranţei ce-ai ucis...

SONETUL LUI ARVERS

Domnului şi prietenului B.Munteanu

Am un secret în suflet,otaină'n viaţa mea:
O dragoste eternă'ntr'o clipă zămislită.
Mi-ascund temenic boala cea desnădăjduită
Si n'a ştiut făptaşa nicicând nimic de ea.

Am mers cu ea alături,deşi nu mă vedea
Pe mine,singuratic, - de mine ea'nsoţită,
Si voi fi dus la capăt viaţa-mi obidită
Fără să-i cer nimica,fără-a primi ceva.

Deşi-a'nzestrat-o Domnul cu-o dulce gingăşie,
Ea calcă drept,distrată,şi fără-a avzi
Un murmur de iubire sub pasu-i cum adie.

Si datoriei aspre'nchinându-se întreagă,
Sonet-mi greu de doru-i citindu-l,va grăi:
"De ce femeie-i vorba?...", - şi n'are să'nţeleagă.

++++++

CAETELE SPANIOLE

C E A Ţ A [+])

de ALEXANDRU BUSUIOCEANU

Acea doamnă, căreia îi plăcea atât de mult conversaţia, nu credea în forţa supranaturală a ideii, nici în puterea artistului de a modifica prin geniul său forma - în spirit şi în materie - a naturii. Respingea cu tărie orice explicaţie metaforică sau paradoxală, socotind asemenea explicaţii drept conflicte cu bunul simţ.

Discuţia era însufleţită, pentrucă era vorba de o temă concretă, atrăgătoare în sine şi plină de contradicţii. Cineva afirmase că sculptura greacă, pentru un ochiu realist, era pură minciună; că nu putea da nici măcar ideea tipului de frumuseţe al femeii grece.

- Atâtea Afrodite, spunea acel critic, atâtea Artemise sau "Fanciulle d'Anzio" şi nu ştim dacă femeea greacă era de forme învoalte sau delicate, dacă avea mijlocul tot aşa de subţire ca cel al Venerei Medicilor sau sânii şi pântecul atât de divini şi umani ca cei ai Venerei din Milo.

- Eu, intervenі poetul cu calviţie incipientă, cunosc o Afroditä din Siracuza care seamănă mai mult cu o Venerä botticceliană decât cu o zeiţă greacă. Sânii ei sunt foarte sus şi mici, iar trupul mlădios are ceva, are aproape tot, din morbidezza Renaşterii şi din graţia italiană.

- Aveţi dreptate (vorbea un sceptic). Eu nu sunt convins nici de "muntele lui Venus". L-am recunoscut în trupul praxitelian al Venerei din Cirena, dar nu în cel scopadeic (sau aproape) al Afroditei din Milo.

Atîta scepticism nu plăcea acelei doamne, pentrucă scobora prestigiul sculpturei greceşti şi nu ducea la nicio concluzie pozitivă, care să merite aprobare.

- S'o fi găsind poate, zise ea, vreo explicaţie materială a acestor varietăţi şi contraste în operele sulptorilor greci. Poate că modelele erau din regiuni sau din clase sociale deosebite. Pământul, societatea influenţează în artă.

Această observaţie foarte la locul ei atrase intervenţia sculptorului, care tăcuse până atunci, şi strămută problema pe un teren mai sigur, garantat de multa experienţă şi de studiul atent al artistului asupra cazurilor concrete.

- Forma trupului omenesc, explică el, depinde în mare măsură de nutriţie. Eu cunosc, în unele regiuni din această ţară, fete de optsprezece ani, atât de groase şi de bucă late de parcă ar avea patruzeci de ani, numai pentrucă abundenţa hranei vegetale şi preponderanţa feculei în alimente le fac să îmbătrânească prea repede. Am studiat şi arta preistorică şi sunt sigur că stea topighia femeilor neolitice nu era caracterul unei rase deosebite, ci urmarea proastei alimentări. Acele femei, ca şi unele triburi din Africa de azi, abuzau de o alimentaţie prea feculentă.

- Dar d-ta, ce părere ai?, se adresă acea doamnă către altă persoană, care se ţinea mai la o parte şi avea reputaţia de om timid şi cam excentric.

- Eu ascult, răspunse acela. Prefer să nu interviu, ca să nu turbur acordul d-stră perfect asupra unei probleme atât de estetice.

- Bine, dar n'ai nicio părere asupra temei noastre, insistă acea doamnă, care voia să lămurească chestiunea în toate amănuntele ei.

- Da, am, urmă timidul. Dar părerea mea e că vă înşelaţi. Femeea greacă şi

---

[+]) In româneşte după versiunea spaniolă, apărută în revista "Insula" dela Madrid, Iunie 1949.

cea de azi n'au avut niciodată altă realitate decât cea pecare le-au dat-o artiştii.Natura n'are relitate în afară de idee.Iar arta,fără voia lui Aristoteles,n'a imitat niciodată natura.Natura a fost întotdeauna fiica ideii. Cred că nu spun nimic nou.Vreu numai să resping digresiunile d-stră asupra alimentaţiei şi influenţei societăţii şi pământului asupra artei.

- Cu alte cuvinte,noi,aici,urmă puţin cam excitată acea doamnă,nu suntem decât nişte idei,nu realităţi?

- N'am spus asta,răspunse excentricul.Noi,aici,nu suntem decât nişte persoane,nu idei.Dar persoanele pot câteodată să reprezinte idei şi să atingă chiar oarecare realitate.

- Incepe a fi interesant,replică acea doamnă.Mi-ar plăcea mult să cunosc vreun caz concret de ceeace numeşti d-ta idee şi în acelaş timp realitate.

- Nu e greu,răspunse timidul.Intâmplător,în chiar această reuniune aveţi o realitate şi o idee în aceaşi persoană.Uitaţi-vă la Juana (Juana nu asculta;conversa la o parte cu sculptorul).Eu sunt sigur că această Juana nu e aceea pe care o credeţi,ci juana de Arco (voia să zică Jeanne d'Arc) în persoană.

- Bagă de seamă,bagă de seamă!,interveni de alături,cu chip de călugăr trist,temător de Inchiziţie,un prieten filosof.Să nu căderm în etrodoxii.

- Nici de cum,răspunse celălalt.Eu vorbesc de lucruri văzute şi umane,nu de lucruri divine sau scrise în cărţi.

- Dar, - zise,minunată,acea doamnă - ai cunoscut-o d-ta pe Jeanne d'Arc în persoană?

- Da,doamnă.Am văzut-o,acum destul de mulţi ani,la Bruxelles.Interpreta cu un talent extraordinar,în persoana Ludmilei Pitoeff,rolul dramatic zguduitor,imaginat de Bernard Shaw.Avea pe atunci Juana un chip destul de straniu,mongoloid.Cu umerii obrajilor eşiţi,ochii puţin oblici,pieliţa feţei foarte palidă,vocea învăluită (Doamne,ce voce!) şi părul retezat scurt,pentru a fi acoperit cu coif.Si acum,iat-o.Nu mai are nimic comun cu cea de atunci.Nici sfâtă,nici războinic.Dar ce e minunat,e că văzând-o pe această Juana,a disparut cealaltă.Nu-mi mai amintesc de ea decât dacă vreau s'o evoc.Adevărata Jeanne d'Arc e aceasta.Dacă s'ar întoarce episcopul Cauchon, cu tribunalul său infam,cred că nr cunoaşte-o şi poate ar arde-o încăodată de vie,pentru durerea oamenilor.

Această eşire exaltată nu făcu cel mai bun efect asupra ascultătorilor. Privirile tuturor se întorceau întrebătoare când spre Juana,când spre apologistul ei.

- Si cum explici d-ta ciudăţenia asta care îţi vine în minte?,întrebă acea doamnă,vizibil enervată.

- Ce ştiu eu?,răspunse timidul.Poate numele.Numele e o aureolă.Dar în acest caz precis,numele,aureola,sunt şi idee şi realitate.Persoana e altceva. E ca mine,ca el,ca d-stră (dacă îngăduiţi) sau ca ceilalţi.

Tăcerea care urmă fu curioasă şi puţin cam jenantă.Juana însăşi simţi că se petrece ceva.Intrerupse conversaţia cu sculptorul şi se întorse către cei lalţi.Acea doamnă o observă cu insistenţă.E sigur că nu-i văzu nicio aureolă.Se abţinu de a înălţa din umeri.Judecă cu severitate pe excentric şi,întorcându-se către el,cu o indulgenţă care era un apel evident la bunul simţ.

- Ne-am îndepărtat de tema noastră.Aici vorbeam de condiţiile concrete ale artei şi d-ta divaghezi asupra ideilor,numelor şi aureolelor,care sunt străine de realitate.

- Vă rog să mă iertaţi,doamnă,răspunse inculpatul.Realitatea nu e niciodată străină de nume.Natura ştie acest lucru,cum îl ştie şi artistul.

- Ce lucru curios vrei să mai spui?,întrebă,din nou iritată,acea doamnă.

- Iată,continuă calm,excentricul.Am să vă dau un exemplu,ca să fiu mai concret.Dacă d-stră aţi fi trăit,să zicem pe vremea lui Goya,aţi fi semănat,

în trăsăturile feţei,fără să vreţi,cu Ducesa de Alba sau cu contesa de Chin-Chon sau poate cu Tirana,ca atâtea alte madrilene din acea epocă.Ideea aceasta nu displăcu acelei doamne,deşi în mod sincer ar fi preferat-o pe Ducesa de Alba.Si asta urmă insidios excentricul,nu din vreun capriciu sau cumva din cauza alimentaţiei,ci pentrucă natura se simte atrasă de artă sau de ideea sau numele care o simbolizează.Si dacă îmi permiteţi să spun ceva mai mult,adaug că numai natura omenească are acest instinct,dar şi peisagiul, care,conştient - repet,conştient, - observă pe artist şi izbuteşte să se modeleze potrivit gustului sau ideii lui.

- Aţi auzit?,exclamă indignată acea doamnă,invocând de rândul acesta bunul simţ al celorlalţi.L-aţi ascultat pe domnul acesta,care vrea să mă convingă că un copac sau un câmp privesc la chevaletul pictorului,ca să se pună la curent cu moda şi să ştie cum să se îmbodobească?Imi vine greu să cred,domnule,că vorbeşti serios.

Dar timidul înfruntă toate riscurile.Cu o pedanterie poate cam supărătoare,pentrucă contrazicea regulele bunei societăţi,insistă.

- Am să vă dau alt exemplu,doamnă,ca să nu ne pierdem în teorii.D-stră,care ştiţi atâtea lucruri despre artă şi cunoaşteţi aşa de bine Italia,veţi fi observat desigur că peisajul toscan de azi e identic,sau aproape,cu cel pe care îl admirăm în frescele şi tablourile pictorilor din Quattrocento.

- Da,aprobă acea doamnă.

- Ei bine,continuă celălalt,e ştiut că acele peisagii,ale lui Benozzo Gozzoli,ale lui Pinturicchio,ale lui Botticceli sau ale altora,erau imitate,în multe elemente,după miniaturi persane şi orientale,foarte preţuite pe atunci de pictorii italieni.Chiparoşii cu vârfurile răsucite,pini de forme curioase,ca nişte umbrele,câmpurile de flori,cultivate de botanişti specializaţi în plante paradisiace,grădinile miraculoase,unde picioarele îngerilor abia atingeau corolele florilor,nu le întâlniţi niciodată în pictori mai vechi,deşi şi unii şi alţii priviseră aceeaşi Toscană şi simţiseră frumuseţării lor.

- Bine.Si ce înseamnă asta?,întrebă impacientă acea doamnă.

- Nu înseamnă asta că Toscana se schimbase în secolul al XV-lea,după gustul pictorilor?Peisagiul din secolul al XIV-lea îl cunoaştem;Lorenzetti şi ceilalţi.Era mult mai sărac şi mai rustic.Si cunoaştem şi Toscana lui Giotto care era sărăcia însăşi,aşa cum se potrivea Sfântului Francisc - "il poverello".

- Si d-ta vrei să spui...

- Da,doamnă,vreau să spun că acei arbori şi acele câmpuri,când şi-au dat seama,în secolul al XV-lea,că pictorilor nu le mai plăcea peisagiul vechi fiindcă se inventase altceva,s'au îngrijorat şi au făcut tot ce au putut ca să-şi schimbe forma şi să samene cu miniaturile persane şi orientale care plăceau artiştilor.Si vedeţi cât de bine au reuşit.

- Si d-ta crezi serios ce spui?,întrebă uimită acea doamnă.

- Da,doamnă,foarte în serios,răspunse incorigibilul.Pentrucă,nu uitaţi că arborii sunt fiinţe şi sint.Uneori sint chiar mai mult decât pictorii.Si nu numai atât.Aşi mai putea adăuga,dacă aţi fi dispusă să credeţi.Nu numai natura vie se supune artiştilor,ci şi cea neînsufleţită.Cunoaşteţi observaţia lui Wilde despre ceaţa dela Londra,care nu exista înainte de a o inventa pictorii moderni.Ei bine,fiţi sigură că dacă în acest luminos Madrid ar apărea mâine un pictor cu destul talent,căruia să-i placă a vedea oraşul mai misterios,acel pictor ar aduce fără nicio dificultate ceaţa la Madrid.

- Ar aduce ceaţa la Madrid!,repetă acea doamnă,fără să-şi poată crede auzului.

- Da,doamnă,răspunse timidul.Cum au adus-o şi la Londra.

- Ei,nu!Asta întrece toate limitele,se scandaliză acea doamnă.Eu nu te mai

urmăresc. D-ta nu eşti un timid, domnule, eşti un cinic. Si îmi se pare că e şi prea târziu ca să mai prelungim un dialog fără sens. Să lăsăm pentru altă zi paradoxele d-tale, pe care eu nu le înţeleg.

Se ridicară toţi, pentrucă era ora de plecare. Se despărţiră de amfitrion, care, revenit în alt grup şi necunoscând justele indignări ale acelei doamne regreta că nu asistase la o conversaţie atât de agreabilă. Se îndreptară către eşire. Era noapte. Când fură în stradă, văzură că era ceaţă în oraş. Acea doamnă urcă, fără să zică nimic, în automobilul său. Nu observase ceaţa, cum, puţin înainte, nu văzuse aureola Juanei. Timidul se simţea stânjenit. Luă de braţ pe prietenul său, poetul cu calviţie incipientă, şi trecând strada, punea piciorul pe pământ cu multă băgare de seamă. Se temea să nu facă vreun pas excentric. - Curios! Erau în Plaza de la Villa, şi privind împrejur începea să confunde acel Madrid cu Londra.

Madrid, mai 1949

++++++++

I O N V E L I C U

ÎN CĂTRE SEXUL DIMPOTRIVĂ [+])

Nimeni, niciodată să nu'nţeleagă
Totdeauna să te râdă lumea'ntreagă
Să nu-ţi ştie toate feţele
Să-ţi citească bucuriile ori tristeţele
Obiditule, truditule!

Ascuns ca o rudă săracă de care ţi-i ruşine
S'o iei alături, la masă cu tine
Induri ocară, împărţind lumină
Cuib de viţor şi hodină
Sclavule... bravule!

Din turma flămândă care te paşte
Sălbatec, cine cunoaşte
Comoara de bucurie şi gemăte?
Tâlharii de febră şi frenăte
Jefuesc taina şi spurcă raiul
In care scurmă şi scuipă buhaiul.

Dar tu ca un zeu eşti.
Fericeşti şi îngrozeşti
Plodul, flăcăul, bărbatul
Cum ştii să aprinzi patul
Inşelătorule, îngrozitorule, mântuitorule.

Si mereu la sfârşitul ispitei răsai
Făgăduinţă şi mai frumoasă pentru altă raită în rai.
Biruitor ca soarele
Zâmbeşti cum taurul îşi linge picioarele
Luminatule, adoratule, împăratule.

Bucureşti, 1945

[+])Poem cenzurat din volumul "Catedrale", la Bucureşti, 1945.

N. A. G H E O R G H I U

SONET

Plecat, din drumul neştiut mă'ntoarce
Spre lespezile mării, nesfârşite
- De dor şi de privire ocolite -
Un gând pe care soarta încă-l toarce.

Intors, mă'ndrumă iar pe nesimţite
Un pas greoiu, cu pulbere să'ncarce
Pustiul sufletului gól ce-şi stoarce
Ademnurile şterse - abia ivite.

Tărâmul sterp a însemnat hotarul
Zadarnicelor căi ce dintr'un cleşte
Si-au despărţit iubirea şi amarul.

Mireasma visului se iroseşte,
Nisipul dogorât îi soarbe harul;
Iar, năudră, floarea chinului rodeşte.

TOLEDO

Incumunat pe culme de arşiţa nămiezii
Si'n brâul de prăpăstii al Tagelui încins,
Cu creştetele sure de-olane şi de-ardezii,
Si-adulmecă mărirea din care s'a desprins.

Vreun chip uitat de stâlpnic îi mai sclipea'n privire,
Lai descântau auzu-i crâmpeie de tropar,
Când, străbătându-i pragul posac de mănăstire,
Ii închină El Greco prinosul său de har.

A încetat pe-un farmec tot freamătul de plângeri,
De când cetatea poartă pecetluit pe cer,
In sbaterea furtunii, mănunchiul sfânt de îngeri,
Să-i străjuiască râvna şi prvila de fier.

Ci'ndelungate patimi şi-agonisite trude
Răscumpărară pacea spre veşnicul popas
A celui care printre fecioare, sfinţi şi rude,
Fu bine-credinciosul lor conte de Orgaz.

++++++++++

MITICA sau LOGOSUL PARAZITAR

de CONSTANTIN ALARIUTEI

Introducere

Literatura scrisă sau orală ne-au prezentat un tip de existenţă românească şi care la prima vedere, ar constitui un aspect al firei noastre de-a fi: miticismul. Pe de altă parte, descrierea şi intuirea acestui personaj cunoscut sub numele de Mitică, ni l-au făcut familiar încât, din grabă sau din lene, refuzăm o analiză mai adîncită a "cazului" Mitică. Ela era faimoasa "secătură simpatică". Căci, într'adevăr, cine era mai "bun băiat", mai "deştept", mai "arabil"?! Cine altul decât Mitică, sărea fără ezitare să-şi împrumute prietenul cu "doi poli", chit că a doua zi trecea pe la el pe acasă pentru a-i vinde paltonul sau biblioteca?!

Ne-a plăcut să-l considerăm în această lumină, fiindcă prietenul Mitică era, uneori măcar, un reconfort. El ştia o "groază" de noutăţi, de cancanuri, de glume, de "mofturi". Si Mitică ştia să le spună, cu un lux de detalii care mai de care precise, colorate, comice. Nu era rău băiat, deşi unii oameni, pensionarii mai ales cari aveau fete de măritat se fereau de el "ca de dracu". In fond, Mitică el însuşi îi dispreţuia fiindcă trăiau "meschin", şi servindu-se de ţigările lor. Mitică le spunea "verde, în faţă".

Cum să te plictiseşti de un asemenea om?!...

Si, era să uit: Mitică, în timp de pace, ca şi în timp de război, era un patriot fără ezitare. Dela cafeneaua lui, Mitică învingea duşmanii şi striga, beat de pasiune, "trăiască România cea Mare".

Si totuşi vom încerca să-i "revedem" cazul. Poate fiindcă am surprins în "miticism" semnele unei degenerări morale ale unor Români; poate numai fiindcă ni s'a părut că tipul Mitică se pretează de minune la o analiză filozofică. Adică la o descriere fenomenologică.

Ce înseamnă acest lucru?

Fenomenologia, ca metodă de investigaţie filozofică, este punerea între paranteze a lumii aşa cum apare ea constituită sau dată. In cazul nostru lumea este "universul miticist". O lume - filozofic vorbind - reprezintă o deschizătură de noimă (semnificaţie) în neutralitatea Firei. Cu alte cuvinte: lumea aşa cum fenomenologia husserliană, haideggeriană sau sartriană o înţeleg, înseamnă de a face prezent, aproape şi cu sens fiinţa naturală. Pe aceasta din urmă noi am numit-o "firescul-ca-atare". El poate fi orice: stea, plantă, om, etc.; intrând-în-lume, firescul capătă un sens (ce constitue noima lui), făcându-se "aevea". Altfel, totul este haotic, ca într'un vis.

De ce punem lumea între paranteze? Pentru a nu reţine decât esenţa ei, adică noima ei după care şi în care apare firescul-ca-atare, adică obiectul material, ontologic. Punând lumea între paranteze, eu suspend aspectul familiar sub care am trăit "cutare noimă" - de exemplu, modul de secătură simpatică - pentru a desvălui firescul ultim, adică ontologia pe care s'a construit lumea. Si în acelaş timp, un al doilea element va fi evidenţiat: insul ca intenţie pură, ce şi-a construit lumea prin intuirea firescului. Astfel pentru a rezuma, prin reducerea Fenomenologică (sau punerea între paranteze) se va descoperi esenţa lumii, ca:

I) vezi "Dorul de veşnicie la Eminescu", C. d. Dor No. 1.

a/firesc-ca-atare, revelat, făcut aevea.
b/existenţa insului ca intenţionalitate spre firescul aevea.

Intenţionalitatea este îndreptată spre fiinţa naturală, şi hotărârea la soartă alături de firescul ontologic. Existenţa insului va fi deci în noima lumii, întrucât ea "vizează" ceva în afară de el, ireductibil şi transcendent.

Cum se face această intenţionalizare? Căci noima lumii se constitue în funcţie de privirea omului asupra "naturei". (Firea ontologică). Nu voi intra în analiza acestui proces ce, după noi, constitue însuşi problema ultimă a filozofiei, deorece ea caută origina intenţională a lumii, ce nu este acelaş lucru cu originele sociologice, zoologice sau biblice. Aceasta o vom schiţa altădată. Ci, vom reaminti, o sugestie dată pe vremea când ne interesau "isprăvile" lui Păcală. Si acum, o lume începe odată cu "lucrul" - isprava fiind inversul lui, desalcătuind lumea. Aceasta, pentrucă vom descoperi aici, în mitic-ism, un alt mod de a desintegra un dat, sub motiv de a-i dărui realitate; şi anume jocul, fie cel de cărţi, la curse sau de rişcă.

Dar altceva, pe lângă lucrare, ni se impune ca esenţial constituirii lumii dela originea ei: e vorba de limbaj.

Intr'adevăr, spune acelaş filozof exemplar care este Husserl, limbajul este un fel de a viza un obiect prin cuvânt. Insul se adresează fiinţei naturale, ca un "guide transcedental", ce, înainte de-a fi numit, se deseneză obscur, fără noimă, neutral. La fel şi autorul lui "Holzwege", spune în "Originea artei" că Pământul (adică firescu natural) ne vine ca un "ce", ce se ascunde.[1] Heidegger nu-i departe de fragmentul heraclitian (N.123 în ediţia franceză): "Nature-i place să se ascundă din faţa noastră".

Or limbajul intervine intervine ca o revelare a secretului acestei firi; el opreşte mişcarea de derobare, fixând firescul într'o lume spusă. Poeţii au înţeles acest lucru, când au vorbit de un "parti pris"[2] al lucrueilor (firescurilor) ce este de fapt o atitudine non-intenţională prin care natura refuză privirea şi apropierea umană.

Dar de ce să mai întârziem cu astfel de exemple, când, nu mai departe decât la originea biblică a lumii, "Cuvântul" a numit firescurile stihiale - acele ontologii primare, ca lumina, apa, aerul, pământul, etc...?!

Astfel orice punere între paranteze, decoperă în Lumea lui Mitică, rolul limbajului. Miticismul este atunci un fel de-a vorbi. Dar orice fel de-a vorbi are un rol la constituirea însăşi a firescului ontologic şi-a existenţei insului. Deaceia, analiza limbajului, ne va putea lămuri ce înseamnă pentru firea românească un mitică.

Limbajul sau Logosul de care va fi vorba mai jos, l-am numit "Logosul parazitar". Motivele le vom da pe măsură ce analiza fenomenologică va înainta; dealungul celor două capitole:

1/Inventiunea limbajului.
2/Fapticitate şi Transcendenţă.

--•--

1.- Inventiunea limbajului

Mitică este un fel de-a fi în lume, pentrucă este mai întâi un fel de-a vorbi. Dar orice om este un mod de expresie auditivă. Să rămânem în lumea (şi limba) românească şi să analizăm un exemplu din colecţia populară: "degeaba sunt toate, dacă este moarte." Pentru omul satului, un eveniment ontic - adică

---

1) "In Aufgehenden den west die Erde als das Bergende." Holzwege, p. 31

2) In mod "explicit", opera lui Fr. Ponge. Dar nu găsim de exemplu în descântecul popular, această "încăpăţânare" a datului pe care versul încearcă s'o învingă?

natural (deci ireductibil,transcendent insului) şi care este moartea,este revelat în felul de-a fi al existenţei lumeşti.Cuvântul "toate" este Firea, ca o colecţie de date fireşti,familiare deoarece omul le-a introdus în gospodăria lumii,după categoriile noimatice (sau de sens) şi care sunt:rânduiala şi vecinătatea.Dar iată că "toate" sunt lovite de un eveniment care n'a încetat nici-o clipă să le fie interior - cel puţin aşa i se pare insului ce,făcând ca Firea să treacă prin "deschisătura lumii" (care-i evident "gospodăria"),se pe-trece şi el în aceiaşi lumină,Adică de "moarte". Astfel intenţia de-a viza firescurile,după ce le-a rânduit şi învecinat,constată că rostul şi tâlcuirea ultimă este moartea.Insul va fi obligat să re-intenţionalizeze firescul,deja adus în noima sa,Această operaţie,după sensul prim,duce la o luare de atitudine etică.Faţă de un eveniment ontic, insul reacţionează moral.Cuvântul "degeaba" exprimă acest rezultat de trăire intenţională.

Din acest exemplu se vede următorul lucru:orice cuvânt se adresează unui dat transcendental şi,din felul propoziţional de-a vorbi (care-i judecata, aforismul,maxima),reiese felul de-a fi al lumii.Totdeauna însă,cuvântul real se adresează la exterior:ce este spus pentru a intui,pentru a limita,a fixa şi-a fi auzit.Altfel,prin cuvânt,omul şi-a manifestat intenţia de-a semnifica pe acel-ce-se-ascunde.Datorită lui Husserl ştim azi că "intenţia de-a semnifica (Meinung) nu se găseşte în afară de cuvinte şi lângă ele,ci mai de grabă,vorbind,cu desăvârşesc fără întrerupere o legătură interioară a intenţiei prin cuvinte:rezultatul acestei însufleţiri,e că orice cuvânt şi întreaga seamă de cuvinte,întrupează astfel o intenţie (Meinung) şi care, odată încarnată,se găseşte în cuvinte ca sensul lor intim." [1]

Fenomenologia limbajului demonstrează că totul este în cuvânt:gândire,obiect şi sens.Ce înseamnă "Logos",se întreabă Husserl în acelaş volum.Si observă că identificările lui cu:"Discursul" sau "Cuvântul" nu s'au mărginit la atâta.Logos a fost identificat cu "Actul spiritual,cu Spunerea sau Gândirea".[2] "Logos" primeşte înţelesul de gândire,mai mult încă:de Normă a gândirii (Vernunftnorm).Cuvântul devine Raţiune.[3] Când se spune că în limbaj se exprimă viaţa sufletească a omului,noi înţelegem odtă cu Husserl că "în cuvânt se află în intenţie signifiantă şi că el serveşte ca punte spre obiectul semnificat";acestuia din urmă îi dă "de rost".Deaceia îl "rostim". Logosul nu lasă nimic în afară şi lângă el.Logosul prin - Dumnezeu - a rostit universul - adică i-a dat un nume şi-o ursită.In afară de Logos - adică de Dumnezeu ,n'a rămas nimica,fiindcă totul a fost rostit în intenţia dumnezeiască de-a ursi - cosmosul (văzutele şi nevăzutele!)

E un lucru de-o foarte mare importanţă această descoperire,că:

- nu există gândire în afară de cuvânt
- nu există firesc în afară de Logos.

Numai acum putem să ne întoarcem la o analiză de limbaj miticist.Ne-a fost necesară această incursiune generală în teoria Logosului,deoarece prin mitică,va trebui să abordăm un limbaj "qui fait défaut",ca intenţie spre ontologic.Căci,înloc să constitue o lume oroginară,limbajul miticist se desvoltă parazitar.Adică:

obiectul firesc şi intenţia insului spre el,se referă la un limbaj constituit anterior.Mai precis:Logosul miticist creşte pe limbajul lumii de toate

---

1) Formale und Transzedentale Logik. - Halle 1929,p.20

2) id.p.16

3) vezi Heidegger:Sein und Zeit,pp.32-34.Desigur că "raţuinea" va fi "deschizătură",des-coperire,sau "apofansis".

zilele,ca un nou vîrf,trăiește-și "al doilea" din nou, dar de data aceasta deja constituit de alte existențe. Deși atunci și acolo el trăiește în lume, la fel ca obiect, în loc de fața-în-sine-pentru-sine pe care o are acum în vîrful lucrativ și-o activitate de semnificare, ca lucru, valoare, valoare pură.

Dacă întrebăm ce e un eu-transcendental constituant în structura lucrului pentru ființa care este omul, în loc să ne mulțumim cu descrierea, se impune o explicație asupra ființei omului, asupra condiției sale de ființă.

a/ Cum se constituie omul prin proiectul de ființă al cărui sens este ființa lui? Se dă un eu în mod obiectiv, ego de care fiecare este conștient ca de ceva constituit. În acest caz, expresia "a se cunoaște pe sine" (de ex. în "cunoaște-te pe tine însuți") ar, în mod negativ, să fie ceva de prisos, a exprima ceva ce trebuie înțeles de la sine. Dar ființa omului este transcendentul. Ființa omului este prin însăși esența sa ființă în lume. Problema, dacă mă întreb mai întîi de ființa omului, este: cum e posibilă ființa omului? Ființa omului este ființă în lume. Ființa omului este ființă în lume. Ființa omului este ființă în lume.

Rostul "anihilării" este aici o ridicare spre esenţă, deoarece se nimiceşte o stare nesemnificativă. Prin limbaj se creiază un plus de explicare, necesară firei omeneşti. Căci "nommer un objet, c'est s'arracher à ce qu'il a d'individuel et d'unique pour voir en lui le représentant d'une essence ou d'une catégorie".[1]

Se poate spune fără teamă că limbajul distruge şi inventează Firea. In filozofia românească am puutut adesea observa că orice "firesc-ca-atare", primea în schimbul ieşirei sale din Fire, o expresie precisă de "firesc-pur-şi-simplu" (o stea, o pasăre, un arbore) sau de "firesc-ca-firesc-sieşi" ce implică luarea de conştiinţă a stării sale fireşti: evident regiunea aceasta era cea umană. Totdeauna însă, Logosul originar are funcţie ontologică, deoarece el este "l'excès de notre existence sur l'être naturel".[2]

In cazul Logosului Parazitar, obiectul este distrus; cum obiectul este expresia vorbită, ceeace se anihilează este limbajul şi odată cu el, atât gândirea cât şi firescul originar.

Ceeace aduce în schimb, este doar o noutate amăgitoare, cu împrumuturi din alte expresii, sau limbi, aşa cum, Litică probează. Limbajul "ţigănesc" din Matei Caragiale sau "franţuzesc" din Ion Luca Caragiale, sunt "Logos Parazitar".

Pentru a surprinde mai de aproape formarea acestui mod de a vorbi, să revenim la exemple.

Astfel, în literatura populară, o ciniliturâ apare ca o expresie despre un obiect. Mai precis: o ciniliturâ este un exerciţiu de gândire şi expresie,[3] plecând dela un dat ontologic deja ştiut. In triada noastră: Logos(cuvântul) - Noima(sensul intenţional) şi Firea(firescul de semnificat în expresia cuvântului), ciniliturâ nu cunoaşte decât Firea(F) pe care încearcă s'o prindă în formule cu alte sensuri.

Se cinileşte de ex.: oul(F, în formula noastră)

O expresie: "am un buriu şi'n el ţin vin şi rachiu".[4]

Si altfel: "alb şi rotunjor, face pic din podişor".[5] Dacă "a ciniili" înseamnă a ghici - iar după A.Philippide[6] "e un derivat dela un pierdut ciunel care înseamnă - "suflet, animus, âme, coeur, esprit, mut" - (Din ciunel s'a derivat imediat verbul ciunilesc...etc...,) atunci vedem că o expresie de ciniliturâ este un exerciţiu de limbaj şi de gândire, deci; e însuşi situarea omului lângă Fire(oul) ca ins dotat cu suflet, mai larg: conştient de-a fi ins şi descoperitor, prin rostire, a tâlcului naturei.

Când este dat în schimb Logosul şi-l re-intenţionalizezi - ceeace revine a înlocui cuvinte(L) legate de (N) obiecte(F), prin cuvinte(Logos parazitar) leagte(N) tot de cuvinte(Logos originar) - atunci nu mai avem un exerciţiu de gândire, ci unul de discurs. Mai mult încă, de logo-machie, sau în limbaj popular de "pălăvrăgeală". Se spune atunci că omul "îndrugă verzi şi uscate" (adică de toate).

Limbajul lui Litică este deci o încercare de-a vorbi, dând impresia că un obiect se ascunde în dosul cuvintelor. Astfel sunt discursurile lui "Litică"

---

1) M.Merlaau-Ponty: La phénoménologie de la perception, p.205.

2) id.p.329.

3) care n'are nimic de afaceu cu Hegel sau dogma creştină.

4) Gorovei: Ciniliturile Românilor, No.263.

5) vezi Sezătoarea VII, 119.

6) în "Altgriechische Elemente im Rumänischen, in Bausteine Mussafia" - după G.Pascu: Despre Ciniliturâ - P.I, Iaşi 1909.

din "O scrisoare pierdută". In noima lor, obiectele firești lipsesc; deși înțeles, Litică nu poate să-și depună motivul sub simplul fapt că nu știe decât să vorbească, fără să gândească o problemă.

Deaceea, fraza lui preferată va fi aceiași din "O noapte furtunoasă": "Ce să mai căutăm la comediile alea nemțești, (sunt) niște mofturi". Ce-i însă "moftul"? Simplu "flatus vocii". E cuvântul-tip, poate, ce înlocuește în fiecare moment și gândirea și sensul despre un obiect rămas nerevelat. Moftul se adresează auditorului, dar acesta din urmă rămâne nesituat în ontologie, fiindcă oratorul el însuși nu-i situat lângă ermeticul obiect, rămas ne-descoperit. Limba franceză cunoaște "le truc", "le machin", "la chose"...

Trăirea, deci existența spre fire, e goală. Invenția de termen, e de fapt suprimarea de viață. Litică e "superficial" fiindcă se fixează în moft. A fi serios - în scris și în vorbire - este, în definitiv, o probă de trăire, cu toate că nu rareori se mimează seriozitatea existențială. Dar de această poză, vom vorbi mai încolo, deoarece ea constitue o "șmecherie" de-a lui Litică.

Trebue spus încă - în scopul de-a înlătura o confuzie - că pălăvrăgeala lui Litică, n'are nimic comun cu limbajul pur al poeților sau cu expresiile tehnice ale gândirii matematice și mai ales filozofice. Să lăsăm liticii poeziilor și filozofiei să se amăgească cu pseudo-similitudinea cuvântului și să explicăm deosebirea:

In filozofie de ex., procesul de intuire(N) al Firei(F), limbajul(L) se forțează de-a se situa cât mai aproape de firescul transcedental, să-i reducă distanța, misterul și duritatea (de înțelegere, de sigur), intuindu-l deci în esența sa cât mai abstractă. Abstracțiunea pură, adică semn, cifru și goliciune transcedentală. Limbajul pare a se distruge el însuși (vezi de ex. Heidegger sau Sartre, pe care toți l-am citit cu o senzație de neîncredere, privind ortodoxia termenilor); în realitate limbajul se adâncește în substanță - noematică ar zice Husserl - a firescului vizat. Omul vrea, prin limbaj, forma dintâi a Creației. Adică "le part pris des choses". Deaceia literatura este "la présence des choses, avant que le monde ne soit, leur persévérance après que le monde a disparu, l'entêtement de ce qui subsiste, quand tout s'efface et l'hébétude de ce qui apparait quand il n'y a rien".[1] Incercare a Logosului de-a deveni pur și fără risc ("o vorbă te pierde, creatorule!"); e căutarea prin limbaj a tăcerii dintâi.[2] Un mare poet nu se recunoaște altfel. Cum s'a spus pe bună dreptate de Mallarmé: "là, où la tradition cherche au fond du passé le language adamique, Mallarmé s'efforce de constituer par le vers ou par la page poétique une parole qui soit au-dela des mots constitutifs".[3] Poetul e mai mult decât un potrivitor de cuvinte (modestie arghezianã); el revelează tăcerea și moartea lor. Deaceea, M. Merleau-Ponty, putea spune: "Notre vue sur l'homme restera superficielle tant que nous ne remonterons pas à cette origine, tant que nous ne retrouverons pas, sous le bruit des paroles, le silence primordial, tant que nous ne décrirons pas le geste qui rompt ce silence. La parole est un geste et sa signification un monde".[4] Experiența ermetică a lui I. Barbu, se rezumă în aceiași frază mallarmeană, în chip de motto: "ne fut-ce que pour vous en donner l'idée". Si este foarte adevărat: Noi credem că poezia

---

1) M. Blanchot: La part du feu, p. 330.

2) Heidegger: "Nur im echten Reden ist eigentliches Schweigen möglich. Um schweigen zu Konnen, muss das Dasein zu sagen haben", p. 165.

3) Jean Starobinski, în "Mallarmé et la tradition poétique française" p. 38 - (revista: Les lettres, I, III)

4) id. p. 214.

e limbajul ce redă o luciditate elegiacă, aşa cum adevărata filozofie ne redă o existenţă abstractă-dumnezeiască.

Gălăgia riticilor e o invenţie inversă de cuvinte ermetice speciale, îndepărtătoare de sens şi de fiinţă. Desigur că acest limbaj e interesant, nu prin ceeace revelă (căci el nu revelă decât superficialul) ci prin ceeace colorează. E parcă felul răului de-a se exprima, rău nefundat de Fiinţă. Româneşte: Diavolul spune pe cuvânt, el fiind un firesc parazitar pe Firescul-ca-atare. Amintiţi-vă minunata poveste a povestei: Fârtatul (Dumnezeu) şi Ne-Fârtatul (dracul) ce crează lumea prin cuvinte: "Fluer spune Fârtatul; scripcă răspunde Ne-Fârtatul, adică ne-fluer. Popă cuvântă primul, călugăr zice dracul, adică ne-popă... etc."[1]

Vorbirea lui Ritică a reţinut pe scriitori. "Era dat în Paşte, dat dracului. Ai să fi voit el, cu darul de a zeflemisi grosolan şi ieftin, cu lipsa lui de carte şi de ideal înalt şi cu amăninţita lui cunoaştere a lumii de mardeiaşi, de codaşi şi de şmecheri, de teleleici, de târfe şi de ţaţe, a nărăverilor şi a felului lor de a vorbi, Pirgu ar fi ajuns să fie numărat printre scriitorii de frunte ai neamului, i s'ar fi zis "maestre", şi-ar fi râvnit statui şi funeralii naţionale."[2]

Acestui Logos nu-i va lipsi o anumită patină. Dar ea nu-i pasiune[3], ci doar enervare.

Astfel ajungem la cea de-a doua întrebare:

b/Care este cauza invenţiunei parazitare? Si răspundem: insul este în stare de lucrare, de sâcâială[4]. Când este enervat, Mitică (Pirgu), scoate expresii: "Sămă slăbeşti cu mofturi, se răţoi el, că altfel întorc foaia. Ai îmbătrânit nebun".[5]

Totuşi enervarea însăşi nu-i suficientă pentru a explica motivul existenţei-moft. Cauza reală, pe care Mitică o cunoaşte până la obsesie, e că viaţa lui e dată ca "mulţime", ca un "oarecare", ca un "determinism faptic". De aceasta va fi vorba mai jos.

—°—

2.- Fapticitate şi transcendenţă umană.

Existenţa în lume a insului apare dată, mai întâi, ca "mulţime". Acest lucru vrea să sublinieze faptul că legătura cu ceilalţi nu este o relaţie liberă şi constituită alegere cu celălalt ca "vecin", participând astfel, prin categoria vecinătăţii, la Absolut şi la omenie. Ci, întâlnirea are loc pe planul anonim al cotidianului, fără substratul transcedental, şi fără a recunoaşte pe ins ca "ins aproape".[6] Mulţimea este totalitatea ce nu conferă legături ontologice (substrat în Absolut), ci doar apare, ca "cineva" - un "oarecare tip".

In acest sens trebue să înţelegem expresia heideggeriană "de-a-fi-aruncat-în-lume". Insul se descoperă lipsit de proprietatea lui firească de-a fi; ceea-

---

1) "Român" zice Dumnezeu; "Tigan" spune Dracul.

2) Matei Carageale: Craivde Curte veche", p. 106 ("Opera"-F.R.)

3) ca în limbajul mallarmean: "L'azur...je sui hanté..."

4) "dăm cu sâc, din Isarlîk", spune Barbu, care s'a inspirat în acest ciclu din A. pan şi Matei Carageale.

5) Matei Carageale, id.

6) Isus Christos cerând a "iubi pe aproapele său", se fixa în vecinătate, deoarece el deschidea lumea feţei - care este aceea a Dumnezeirei. Vezi: S. Kierkegard: Vie et regne de l'amour, şi mai ales E. Levinas:

ce îi conferă un mod, un fel de existenţă, este numai prezenţa mulţimii, ca masă anonimă; se poate spune atunci că oamenii sunt număr şi simple apariţii de turmă - sau de "masse". In realitate, oamenii au încetat să constitue o "unitate umană", fiindcă "mulţimea" deşi mimează o grupare de suflete (mai precis: de conştiinţe), este de fapt o existenţă fortuită. Ea se formează pe distrugerea determinării insului ca ins, în favoarea insului ca celălalt, devenând, nu pentru sine, ci pentru altul, "cineva". Sub raportul limbajului, masele sunt mânate de "slogan" şi de "mot d'ordre"[1]. Omul statistic este deci omul retras din sociologia mulţimii şi nu [illegible] zica vecinilor.

Aşa este Mitică: omul din mulţime, ce vrea să trăiască singular existenţa conferită de "masse".

Ce înseamnă a trăi "singular?

Stim că orice ins vrea să-şi apară sie-şi fie, ca monolog, fie ca dialog. Atât în "solipsismul" gramatical cât şi în convorbirea cu o doua persoană, el vrea să-şi spună "Eu". E un proces firesc şi legitim. Din contră mulţimea, îl scimbă la persoana treia, producând anonimizarea ca ins şi o "ficţiune gramaticală" ca existenţă.

In cadrul mulţimii, Mitică vorbeşte cu celălalt, care îi apare ca "cineva" - - adică o persoană a treia - . Aşa zisul dialog este în fond o lipsă de interlocutor. Lipsa apare pentru Mitică ca un cineva, care deşi prezent - la întinderea mâinii - încât ar fi putut să-i spună "tu" este totuşi unul. Din mulţime, fără vizaj, cu un limbaj de mulţime, de pers. III. Invers, pentru "cineva", Mitică el însuşi este o persoană a treia. Lucrul acesta îl enervează pe Mitică. Ca orice ins, care se îndreaptă spre propria sa transcedenţă, cu o mişcare de fundare în Absolut, Mitică vrea să fie Ego. A fi un Ego, nu înseamnă să fii închis în opera lumii - ca în idealismul criticat şi rău înţeles de gânditorii materialişti şi nefilozofi - ci din contra, un Ego transcedental este acela ce-şi descoperă fluxul de viaţă originară, acela ce situează pe ins cât mai aproape de "exteriritatea ontologică" (de fapt un "guide transcedental" cum spune Husserl). Ori Mitică vede "că este celălalt fără să fie el însuşi. Un Anonim; ceeace conferă o personalitate vegetativă. Astfel, insul de mulţime este "nimeni" (Niemand)[2]. Nimicirea insiităţii insului, ce ajunge la existenţa de nimeni, decurge din prezenţa mulţimii de "cineva". Enervarea lui Mitică îşi are originea în această evidenţă, că toţi, absolut toţi sunt "cineva" şi numai el nu-i nimic de seamă.

Ascultaţi-l pe Caţavencu, patetic şi lătrător: "Ce vrem? Ce vrem? Stiţi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine. După o luptă de atâta vreme; vreau ceeace merit în oraşul acesta de gogomani, unde sunt cel dintâi... între fruntaşii politici... Vreau..."[3]

Pretenţie perfect justificată; oraşul de gogomani, este mulţimea, şi ca atare, firesc este "cineva".

Ambiţiile fiecăruia sunt puse la încercare în momentul când Logosul cotidian revelă starea de mulţime; aici, celălalt apare totdeauna ca "cineva" - şi care-i sufocă pretenţia interioară de-a fi şi el "cineva", o personalitate ca atare. Insul se vede atunci nimicit, în tragicul şi impersonalul "nimeni". Astfel omul din "mulţime" este determinat de cuplul de existenţă - mai precis de relaţia fapticităţii şi-a anonimului: cineva-nimeni.

Totdeauna am subliniat în filozofia românească faptul categorial de-a fi; cugetul românesc fundează lumea, ca noimă de rânduială şi vecinătate. In a-

---

1) Deaceia revoluţiile de mase-în-slogan sunt fără importanţă. Fai oasa "spontaneitate a maselor" e înlocuită prin automatizarea limbajului şi evident a gândirii.

2) M. Heidegger: S. u. Z. p. 128

3) "O scrisoare pierdută".

cest mod,insul ursit de-a fi om (căutându-şi o soartă),nu se pierde în"fapticitatea" de-a fi aruncat în lume.Ci,el realizează creaţia lumii,întrucât cugetul său îl alege ca "om la rând cu ceilalţi" - "om în oameni om",şi ca vecin - pe un picior de egală omenie.Nicăeri el nu-i "aruncat" şi nici nimicit.

Filozofic omul se fundează deci "aproape" de firesc şi ca aproape pentru "român" - vecin;invers,în mulţime este departe faţă de fire şi anonim.De-aici,împăcarea mioritică şi enervarea niticistă;unul în faţa ursitei,altul în faţa soartei.

Omul este - oriunde - o mişcare de transcendenţă;aceasta pentru a realiza un plus de existenţă.Indreptarea spre sine,se face numai dealungul obiectelor şi-a orice "guide transcedental"."Celălalt" riscă să devină un străin, o piedică.Prin Hegel,trecem la planul de luptă a conştiinţelor."Stăpânul" este acela ce-a reuşit să supună o conştiinţă străină,prin care celălalt a devenit din cineva,un"nimeni", - sclav faţă conştiinţei de sine.Ceeace nelinişteşte pe Hegel este faptul că Stăpânul nu poate fi "cineva" decât în funcţie de nimeni.El era obligat să menţină pe sclav ca sclav,căci fără el personalitatea lui dispărea.Hegel însă rămâne în fenomenologia mulţimii - aceia a luptei între "anonimi",ce-şi schimbă "à tour de rôle",condiţia de cineva şi de nimeni.Ni se pare dealtfel că oriunde sunt sclavi ce se recunosc ca atare,acest lucru este datorit unor anonimi fără nici o realitate transcedentală adică ontologică de omenie şi de rânduială.Transformarea lumii nu înseamnă simpla răsturnare a cuplului,ci trecerea din "mulţime" - în ursită. Acest lucru îl elibera pe sclavul Epictet şi-l făcea pe Stăpânul-din-Biblie să se dezbrace.Datorită lui Husserl noi am înţeles că fenomenologia hegeliană sau marxistă rămân pe simplul teren al "mulţimii" - deci al fapticităţii, ceeace nu dă decât Logos parazitar - slogan,etc...

Lupta pentru singurătate a lui Nitică este de fapt o chestiune de limbaj: trecem spre persoana I a dialogului.Ori aceasta se formează din anonimul interior al "nimenului".Nitică se înşeală crezând că "imitând" şi brodând pe un fondement de limbaj de "cineva",el va putea distruge acea conştiinţă de anonim-nimeni ce-l supără.Deaccia el nu va fi silit să admire sincer pe cineva şi în acelaş timp să-l invidieze.Totul nu-i decât,ca în hegelianul "maî tre-esclave",răsturnare de raport.Nitică ne demonstra că cineva este gogoman, pentru ca el,un"nimeni",să fie un "cineva".Ori,reamintim,că în timp ce trăirea stării de "nimeni" este interioară,"cineva"-ul nu poate fi trăit decât ca exterioritate.Ceeace înseamnă că Nitică este mereu enervat,chiar trist, căci deşi,a realizat pe "cineva",acesta nu poate fi interiorizat,ci doar manifestat pe plan exterior.

Fapticitatea rămâne totală.

Dar ceva a ieşit din acest efort spre singurătate:limbajul parazitar.Căci insul a re-intenţionalizat un dat exterior şi anume pe "cineva".Acesta din urmă era o persoană a treia.Asumarea acestei condiţii înseamnă mai întâi personalizarea ei.Deci:schimbare de limbaj - de declinare şi de conjugare.Nitică brodează pe gestul şi limbajul anonimului cineva,un gest şi-un limbaj personal,trăit la persoana I.Astfel se inventează un limbaj,am zice moral,deoarece el este o re-intenţionalizare mai de grabă decât o primitivă intenţionalitate.Poporul spunea "degeaba" pentru un fapt.Nitică introduce "moftul" (cu expresii de "pe şest","mişto" etc.),ca o luare de atitudine.Prin aceasta el învinge obievtul-moftangiu,depăşind,crede el,starea de nimeni(goliciunea) şi de cineva străin.

"Se vorbeşte",aşa începe Nitică pălăvrăgeala sa.E mai puţin dogmatism decât în acel "la început a fost Cuvântul şi Cuvântul este Dumnezeu",e drept. Dar când ştim că dela acest dogmatism,mişcarea reală a vieţii,cu creaţia lumii începe,ne dăm seama cât de periculos este ne-dogmatismul niticilor,căci

acest "se vorbeşte", nu face decât să creeze faptticitate, reproducând în culori parazitare o lume ce era aşa cum a lăsat-o Dumnezeu. "Se vorbeşte" - iată pălăvrăgeala sterilă. "Un moft", ca să întrebuinţăm expresia favorită a miticilor.

Farfuridi ce desenează pe Caţa veneu cu acel: "vii cu muftologii, cu iconomiii, cu societăţi, cu scamatorii...", de fapt pentru el, în aceiaşi dorinţi şi enervare de mulţime. Căci condiţia transcedentală a cestor existenţe anonime este "de-a trage lumea pe sfoară", începând cu negustoreasca "înşelare la cântar" şi terminând cu faimoasa "propagandă electorală".

Faptul că Mitică "mărturiseşte" tot ce vede în "celălalt", faptul că el recunoaşte că acela este "cineva" şi nu-l ponegreşte, şi în sfârşit faptul că Mitică este un "băiat bun", ne obligă să vorbim de "sinceritatea" sa. Ori, şi aiaci suntem de acord cu J.P. Sartre, sinceritatea nu apare - în cazul limbajului de mulţime - decât pe un fond de rea credinţă. Căci, cum poţi fi sincer, spune filozoful francez, dacă nu vezi mai întâi că drumul tău existenţial este acela al minciunei, al non-adevărului? In filozofia românească, sinceritatea nu poate fi decât în aşi face destinul său de român: recunoaştere de transcendenţă divină şi de pe-trecere omenească. E totul. Ci în miticismul mulţimii, insul se află deja în stare de "nimeni" şi, acceptând acest lucru - pe măsură ce "se vorbeşte" de celălalt că este un "cineva", înseamnă că accepţi ceeace te neagă şi te enervează. Deci, în sinceritatea despre "cineva", Mitică este de "rea credinţă" faţă de relaţia "nimeni".

Limbajul acestei sinceităţi ce presupune reaua credinţă, nu situează în adevăr, ci desituează; el este un limbaj parazitar şi fără viaţă primară. Insul joacă pe cuvinte, în loc să treacă pe obiecte ontologice. Mitică va fi astfel un fel de actor real - ceeace implică irealitatea transcedentală a rolului (invers deci de starea magică a teatrului, a cărui dublu este firesc).

Astfel, fiindcă lumea este un mod de-a fi aruncat în mulţime, Mitică crede că ocuparea de posturi, sau un discurs fără noimă (-dar sincer!)- va reuşi să-l individualizeze, personalizeze şi deci să-l facă "cineva". Pristanda aminteşte fără încetare: "în consideraţia misiei mele, care ordonă să fim scrofuloşi la datorie...", iar Trahanache se prezintă, scoţând hârtia: "sunt aicea toate comitetele". De Caţavencu se spune: "mare pişicher! straşnic prefect ar fi ăsta!" Peste tot jocul. Jocul prost, jocul de rea credinţă, nu acela inocent al copiilor, ce descoperă lumea ca în poezia populară. 1)

Evoluţia firească a insului-din-mulţime ne duce la apariţia lichelei. Înţelegem prin acest epitet, felul-de-a-fi îndată ce insul joacă un rol. Licheaua reprezintă în primul rând pe "cineva" - care nu şi-a depăşit neantul interior decât spre exterioritatea tot aşa de găunoasă, dar etichetată. Dela "a se cunoaşte pe sine însuşi" care este de fapt o luare de poziţie etică faţă de propria-ţi ursită în faţa lumii, la "a fi cineva", e toată gama dintre trăirea intenţională şi sinceră a lumii la expresivitatea de rea credinţă şi dogmatică a definiţiilor şi situaţiilor de turmă. Licheaua, în concepţia noastră, nu-i inversul "omului de treabă" - ci a insului fixat în ontologia lumii. Aceasta din urmă este însăşi concepţia într'un absolut uman şi lumesc. "Un om de treabă" este lichea, atunci când poziţia lui este joc şi nu pe-trecere firească şi conştientă de-a fi. Sartre numea această stare - bazată pe "mauvaise foi", "Salaud":

"Il y a la Légion d'honneur, les Salauds ont le droit d'exister: j'existe parce que c'est mon droit". 2)

---

1) De care ne vom ocupa într'un număr viitor al revistei.

2) "La Nausée", p. 145 - N.R.F.

Licheaua ca şi Salaud-ul francez e omul ne-filozofic,acel pe care Aristot nu l'ar fi putut numi un animal raţional şi care nu ştie să spună "cogito ergo sum".Licheaua vine din comitete şi comiţii,limbajul ei ţine de uşa(!) cortului,sau a Academiei în care a fost recomandat de alte lichele tot aşa de specialiste în istorie de ex. -(Licheaua poate fi oriunde şi de orice tip de "ştiinţă")...Licheaua este cineva,ce are conştiinţa dreptului de-a fi,cum ar spune Sartre.

Mulţimea îşi recunoaşte fiul şi-l adulează după aceeaşi lege de "fapticitate".Căci mulţimea este licheua anonimă,licheaua în proect - singurul proect de-a fi valabil al insului "oarecare".

Deaceia în raportul Lichea-mulţime se interpune un sentiment transcedental - care ţine în echilibru şi enervare "pasionată",şi anume "patriotismul".

Niciodată un om conştient de sine,n'a fost în mod real - vreau să spun sincer - patriot.Pârvan mi se pare că publica "părerile unui trădător de neam". Ne-patriotismul nu înseamnă a nu-ţi iubi ţara şi neamul.Ci el e mai de grabă o reacţiune contra lui Litică,ce a rău înţeles ţara.Licheaua vede în România o unitate biologică şi devine cu uşurinţă anti-semit;licheaua e economistă şi declară că suntem o ţară "eminamente agricolă";licheaua suferă de-o părere prea bună despre sine şi declară pe vecini ca "lepădături".Ascultaţi-l pe patriotul Litică:"Nu voiu,stimabile,să ştiu de Europa d-tale,eu voiu să ştiu de România mea,şi numai de România.Progresul,stimabile,progresul!In zadar veniţi cu gogoriţe,cu inventiuni anti-patriotice,cu Europe,ca să amăgiţi opinia publică".

Ar trebui poate să facem într'o zi un portret amănunţit al Licheiei;în acest articol însă am subliniat originea şi logosul licheiei,origină ce urcă la mulţime (şi nu la"lume ursită") şi limbaj ce creşte parazitar,fără obiect. In jurnalistică,licheaua se specializează în înjurături;în comitetele "naţionale",la afectarea de titluri şi limbaj;ce sub orice meridian,rămâne "bonjurism","chiriţism" şi "snobism";iar în asociaţii culturale - fie republicane sau regale,licheaua ce nu pricepe nimic atât în literatură,cât şi în filozofie,dă,istorie (de ce au predilecţie pentru istorii aceste lichele ce stau ca o sabie a lui Damocles peste inşii singuratici ori exilaţi?) zic,aceste lichele se enervează când ceilalţi nu rămân "oarecare","mulţime",şi când se pronunţă individualităţi,inşi,şi "ameninţă cu demisia"(Licheaua nu demisionează totuşi niciodată!)

Până atunci patriotismul e calul de bătaie al lui Litică.Titlu şi limbaj, are,Pasiune?Auziţi-l:"trâmbiţa răsună,tricolorul s'a înălţat!"Si cu desnădejde,urlând:"daţi-mi,daţi-mi arma mie,vreau să mor în bătălie,nu ca sclavul în sclavie,daţi-mi,daţi-mi calul meu".[1] Si mai încolo:

"ne arată cum avea să joace peste Carpaţi,între Tisa şi Nistru,hora cea mare,hora unirii tuturor Românilor,şi chiuia şi se fleorţăia:"ti cu floli la pălălie,ti cu floli la pălălie,uite-aşa,uite-aşa,hăi,hăi,hăi,hăi".[2]

Si acum să încheiem analiza lui Litică;mai poate fi vorba de-o rămânere în ristificare?E Litică un generos,un brav fiu al poporului,un om simpatic?Noi refuzăm să credem.Dar subliniem imediat,că miticismul e mult mai răspândit şi mulţi ce se ştiau "oameni de treabă",sunt în fond nişte "lichele".Căci problema se pune dela intenţionalitatea limbajului,care denunţă autencitatea gândirii (acel "cuget,deci sunt") cât şi firescul lumii ("există un absolut).

Sfârşind şi poate recapitulând,dăm un pasaj din aceiaşi "Crai de Curte veche",unde Pirgu e veşnicul şi adevăratul Litică al lumii noastre româneşti:

---

1) Matei Carageale:Crai de Curte veche,p.154.

2) id.p.154.

"Gore Pirgu era o lichea fără seamăn şi fără pereche. Nesăratele lui giumbuşlucuri de soitar obrasnic îi scoseseră faima de băiat deştept, la care se adăugase - de ce nu se ştie - şi aceia de băiat bun, deşi bun nu era decât la rele. Acest chimiţă avea un suflet de hengher şi de cioclu. De mic stricat până la măduvă, giolar, rişcar, slujnicar, înhăitat cu toţi codoşii şi măsluitorii, fusese Veniaminul cafenelei "Cazes" şi Cherubinul caselor de întâlnire. Li-a fost silă să-l cecetez mai cu deamănuntul iţele acestei firi uscate şi triste care simţea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar şi putred. Pirgu avea în sânge dorul vieţii de desmăţare ţigănească de odinioară dela noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mânăstire, cântecele fără perdea, scârboşeniile şi măscările. Cu jocul de cărţi ce-i slujea de meserie şi cu boalele lumeşti ce-l istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de care ştia să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care încânta celor ce-i preţuiau dobitocia". [1] Si mai departe: "Rămâne de mirare cum nu insufla nicăeri scârbă şi teamă, cum nimeni nu voia să vadă în potaia aceia măruntă ce se târa şi se gudura rânjind, că pizma ţinea deşteaptă şi asmuţea fără încetare, împotriva tutulor, o fiară spurcată şi căpie, pornită, pe vrăjmăşie, pe vătămare, pe rău, părând a sluji soartei de unealtă de desalcătuire şi de nimicire. Târgăvia nu se sfia altfel să şi-o mărturisească, făcându-şi fală din isprăvi pentru care legea ar fi trebuit să prevadă puşcăria sau balamucul". [2]

Mitică a desalcătuit lumea. Cândva un Voevod descălecase în istorie pentru a realiza o, ursită. Azi lichelele "fac" istorie. Să fie evoluţia firească a unui neam uman?! Nietzsche parcă, spunea că la început Absolutul a fost Cuvânt, ce s'a făcut om, pentru a nu fi azi decât Lichea...

Logosul moare pentru ca Logosul Parazitar să trăiască...

Nu-i oare proba unei crize de absolut în sufletul omului sau a neamului?!

+++++++

---

1) id.p. 70

2) id.p.

ION PARVULESCU

FLORIILE DIN ZOCHAR

Ca şi părul uneia în veci adormite florile verzi
curg peste tumultoasa fugărire
a unor forme dincolo de infinit prelungindu-se

feluritе fructe de toamnă au ajuns de putrezesc
în crengile cele mai înalte adunate acolo de
nemaivăzuta limpezime a vânturilor ce se surpă peste însus

preasfântă neruşinare a pietrei cycladice
tulbure alb şi sticliri de zăpezi întorcând
soarelui iubirea rotunginilor ei în păcat nemuritoare

marş pur al legiunilor întunericului spre Roma trădării
iepele nechezând cu dinţii spărgându-se de frig
purpura şi blănurile noi neacoperind decât cortul acelei Sclave

or iată că înghiţind opalina încolţire a inelului ce
tu prin somn ar fi trebuit să mi-l dai şi tu mi l-ai dat
ţipând, întuneric sub fruntea Bisericii şi sângele apă nu s'a făcut.

INGERUL N'A STRIGAT

In viitor se prelungeşte zidul thracic
dar fundul de-ar atinge, atuncia dimineaţa
ce'n creştet o poartă, ca sângerată rană
singură cum este n'ar mai rămâne
ci nopţii vii i-ar răspunde
ci pământului viu i-ar răspunde
ci nesfârşirii vii i-ar răspunde

"din neînchiderea timpului" înaltă Coloană"
piatră peste piatră desleagă
înnoptarea şi zorile de sânge
trecând peste cercul de săbii nevăzute
sub "porţile Barbare"
sub cerurile de Construcţii
şi'nceata geometrie a trupului Tău facă-se iarăşi
firmamente de jar

astfel la mijloc tot mereu se stinge bucuria
de jur în jur un cocoş alb un cocoş negru se sbat spre viaţă
zodiacul nostru pe Soarele urmându-l
şi inimile noastre de soare arzând
şi ochii noştrii în soare arzând.

+++++

TUDOR ARGHEZI

RADA

Une fleur entre les dents,
Rada est un églantier aux piquants brûlants.
Elle danse dans la boue, les cheveux pleins de soleil,
Telle une abeille.
Elle se penche, se redresse, saute
Son collier tintant
Comme des mors, d'écume blancs.
Elle se cambre à moitié,
Sa hanche raidit, jette le pied
Vers la nuée, au ciel, où l'Archer
Guette la nuit la trace des aigles d'argent.

En sautant, elle a dévoilé
Sa noire pivoine et son pucelage,
Comme si d'un bijou de sang la cage
Se fût ouverte et fermée.
J'y mettrais la bouche et la presserais.

Sa statue d'ambre, la crucifierais,
Comme un maréchal-ferrant
La pouliche, à terre,
Hennissant.
Quand elle danse, dis-lui de ne plus faire
Des saules, des nénuphars et des jeux d'eaux,
Des jardins, des rétables et des vols d'oiseaux.
Je suis malade de parfums,
Mère, je suis malade de chants.
Amène-la-moi, qu'elle danse couchée, en gémissant.

traduit du roumain
par ANTOINE GOLEA

T U D O R A R G H E Z I

P S A U M E [+])

Errant par terre et mer, grimpant aux roches,
J'essaie en vain de fuir le grand pourtour.
Mais plus l'espace est vide et sans détour,
Plus ses lointains confins me semblent proches.

Le pic finit au point où il commence,
La mer m'enclôt, le sol retient mes pas.
Je me révolte et cours, mais n'atteins pas
Cet horizon fuyant de steppe immense.

Je suis rivé de toutes parts d'emblée
Et tout en me flattant d'être vainqueur,
Je sais, Seigneur, d'où vient ma plaie au coeur
Et quelle est la souffrance inconsolée.

Pourtant je puise encore un grand courage
Dans ma vaillance à mes anciens combats:
Je ne traverse plus mon sort au pas
Mais déchaîné soudain comme un orage.

Oh, n'entends plus mes chants gros de tempêtes
Troubler la fin des temps de leurs échos!
Ce sont remèdes vieux aux maux nouveaux
Et la mort retentit dans mes trompettes.

traduit du roumain
par ION URECHE

[+]) Extrait d'une Anthologie de la Poésie Roumaine, à paraître.

P I E R R E J E A N J O U V E

în românește de

v i r g i l i e r u n c a

NOAPTEA SFINTILOR

I

Noaptea sfinţilor e fără umbră
- ritual mozarab -

Eu sunt acela pe care tu nu l-ai iubit
Eu sunt acela pe care tu l-ai dorit
Pe drumul de noapte
Eu îţi adorm ochii întunecaţi ai turmelor tale

Eu sunt crainicul de pe stânci
Si privirea mea prefaceîn ţărână stâncile tale
Eu sunt mâna care face să curgă
Din nisipurile tale apa botezului

Cu ochiul şi mâna,noaptea şi stânca
Atât de adânc e războiul acestor neîncăpătoare pământuri
Că tu rămâi cu tine întemniţată
Si'n faţa nopţii tu eşti ceeace nu poţi să nu fii.

Trimisă de o dragoste ce va veni
Inainteazăea deschide negrul abis
A unei porţi foarte negre şi aude aude
Venind revenind păsările nenorocirii

Duşmanul e pretutindeni în spaţiu şi inimă
Ce duşman neîmpăcat acela al călătorului,
Noaptea aceasta de rătăciri,desnădejde,pierdută
De solul luminii şi al pământului!

Numai în străduania cea mai intimă a nopţii
Eu înţeleg să fac un pas bun şisă trec pragul
Orofii înspre animalele clare.

***

N'am să vă vorbesc nici de umbră şi nici de zi
Si nici de noaptea minunii
Nici de sânul stăpânii grădinilor
Nici de războiul surd al războinicilor

Nici de distrugerea oraşelor vinovate
Nici de morţile de departe
Nici de vântul turbat
La ieşirea mea din zidurile albe

N'am să vă preamăresc aurul templelor
Dragostea îngerilor din Ierusalim
Vă voi spune doar despre cei doi paşi pe care i-am făcut
Impreunându-mi mâinile în întunerecul mare.

Vântul duce moartea
Lioarelor de altădată
Pe care le mângâiam şi care-mi păzeau inima
Pe coasta zilei acesteia

Relele luptelor
Luminează luminează noaptea
Dar acum numai sângele pietrelor
Va primi întunerecul nopţii:

Păstorule scumpă urna de aur
De vrere a Domnului
Tu tevei duce s'o porţi
Departe,foarte departe de casa ta.

Odată cu noaptea săvârşită de stele
Adâncimea fără vedere ne-a îngrozit
In fiori şi fântâna şi-a oprit
Apele juste apele de ziuă şi de cunoaştere

Am ieşit totuşi prinzându-mi mantia
Neantul se învârteşte în jurul războiului
Eu n'am rămas în căldura aceia
Amară,în jurul prejurul desnădejdii

E adevărat că rana noastră s'a redeschis
Că ea e mortală:hazardul şi paşii
M'au condus totuşi în bucuria dintâi
A celui care voia.

Noaptea e păroasă adâncă
Memorie,nu mă părăsi!
Să se nască memoria vie
A clipei unice şi adevărate
In care l-am iubit departe de aceste ziduri din mine!

Rezistenţa luminii împrăştiate
Aşa era întunecimea de acolo
Inima bătea în negrul
Lorţii: unde priveam
Totdeauna privirea pierea

Neroditoarea noapte cu temeiul şi loviturile ei
Îmi înconjură casa: îmi voi striga oare teama
Voi recunoaşte că acum înţeleg
Infrângerea tăcerii din propria mea casă?

Tăcerea mea este cuvântul dintâi pe care tu îl aştepţi
O ascultătorule al întunecimii.
Tăcerea mea este desăvârşirea gloriei
Si mâna pusă pe linia arcuită a inimii

Oh trimete potolire peste tenerea mea
Si prăpăd peste dorinţe
Si prihană peste tăcere
Si întreg să fie întunericul şi fără pricină.

Lumina cea mai vie ca şi cea mai clară gândire
Petrec noaptea obscură şi mereu în jur împrejurul
aurului mării
Ah, puterea este obscură!
N'am părăsit nici viaţa nici casa
Si n'am servit ca ostatici războiului
Si mereu în jur împrejurul nesimţirii timpului aurul mării!

Chiar şi lumina nu e lumină
Chiar şi întinsul este un vis de pace
Desprinde mai întâi picioarele de pământ
De nepăsare răneşte apoi ochii
In această călătorie lungă a trompetelor de război.

Ci odaia mea pe colină e acum singuratecă
Fericirea nu străbate cei patru pereţi
Pronie intimă sporeşte noaptea obscură
Când îmbătrânitul păstor îşi pleacă pieptul
Aşteaptă adevărul în miel şi în mână.

Munţii nu mai sunt albaştri
Liban din sufletu-mi
Unde este iubita ai cărui sâni sunt pui de căprioară
Goană de dragoste
Ruina şi moartea au înlocuit munţii albaştri.

Orbit de amiază
Eu nu mă gândeam decât la puii de căprioară iubiţi
Si căutam ziua; tunetul totuşi
Cădea noaptea prin mâinile îngerilor
Alături de crinii neatinşi de nimic şi de nimeni.

Păstorului i s'a luat turma
Zadarnic freamătul îngerilor
Răscoleşte universu-i întristat
Noapte neagră o negru lăcaş
Cupe de foc cupe de teamă.
Melancolicul păstor
Avea doar o singură dorinţă:mielul
Si mielul s'a pierdut.
In locul acestuia desnădejdea
Ruină a reginelor de Saba.

Să lăsăm la o parte vestminte şi ziduri
O frumuseţi ale mele,culori prea trupeşti
Tot ce încă surâde în ierburi
După furtună sunt gol
Sunt gol dar mai ales nu exist.

Pronie,cer de tenere al animalelor secrete
Care zgudui cerul cu toate ghiarele materiei
Spada din gură ţi-e rece
O cât te iubesc milostenie prea-curată!

Iar cavalerul meu să mă aştepte la aceste fântâni
Unde m'a rănit altădată
Să lovească în desnădejde şi în aripele
Nădejdii deasemenea în păcat şi pe pieptu-mi!
Dă-mi mie rugăciunea şi măreţul lăcaş
Al sfântului simplu Mihai încovoiat în luptă
Căci balaurul va fi legat şi va reveni.

O miel dorit de mine
Dincolo de întunericul vieţii mele neglorioase
Si pentru mângâierea păcatelor mele

Miel din stâncile mele triste
Arată-mi calea apropierii de tine
Lumea neantului prevede
Căldura însăşi a păcatului.

Pentru a te simţi şi a nădăjdui încă întru tine
Voiu depune la picioarele tale
Viaţa,din clipă şi nu petrecută
Totdeauna păcatul întoarce viaţa înapoi.

Noaptea nopţii ne îmbălsămează
Si aud gemând chiparoşii
Făgăduinţă a morţii a doua
Tu cel ce trăeşti învaţă s'o părăseşti pentru mine.

O noapte adâncă în care m'am născut
Noaptea sexului nopţii de vară
Noapte a dobitocului şi a şarpelui
Noapte a necuratului

Noaptea nopţii mele prea-încercate
Noaptea nimicului din mine noapte prea-curată
Noapte voinţă
Noaptea Sfântului Duh Lilostenia

Pot oare să desgolesc sublimelor
Pe toate?Noaptea e înaintată
Călătorul începe să urmeze
Insângerării paşilor lui.

Dă ochilor mei obosiţi şi frumoşi rătăcirea absenţa
Dă-le pustiul destul al ştiinţei
Indepărtează pe Iuda pe care o să-l chem din nou la mine
Du-ţi prezenţa ta departe pe munţi

Retrage-te din lumea aceasta umplută de păcatul meu
Si trimite-ţi iertarea peste desnădăjduirea-mi
Ca să mor aşa la întâmplarea orelor
Eu care aprţineam nopţii tale atotputernice.

Cum ieşit-am goală sub vălul meu trist
Cu toată înălţimea acestui ţinut al munţilor
Să-mi caut iubitul pa care nicio râpă
Nu mi-l aducea aminte

Incrucişat-am oameni din lumea asta aiurea
Gardieni care încercau să trădeze cetatea
Pe care i-am întrebat:Văzut-aţi oare pe adoratul
Cerbul aprins în căldura din mine?

După obiceiul părinţilor
Oamenii aceştia nu ştiau decât socoti şi mânca
Si oamenii aceştia m'au privit râzând
Ca şi când murisem de mult şi revenisem să le vorbesc.

PATIMIRI

1.Pentruce vinul mi-e astăzi amar
Pentruce martorul mi-e ucis
Ce noapte ce noapte de execuţie vastă

Din tării-mi şi inima mea aşa a fost să fie
Ca martorul să sfârşească aproape de casă
Pentruce vinul mi-e astăzi amar?

2. Tu care ai dat pildă de mizerie
Si pe care tevăd în întunecatele înfrângeri
Ale răului cu capul şi inima într'o parte

Află că eu te privesc dintr'un pustiu al fiecărei zile
Sângerând acolo unde singur ochiul stă în ruşine
Lipsit de dragoste în propria-mi casă
Vântul de fulgere se ridică în faţa naţiilor.

3. Demonul travestit lucrează pământul întreg
Acei pe care tu trebue să-i loveşti s'au înmulţit foarte
Si pe munţii aceştia viţa de vie creşte amară

Acei pe care tu îi iubeşti au fost adormiţi şi-au murit
Cu totul ascunsă ne-a fost necinstirea
Si totuşi eu nu sunt încă pumnul mâniei tale.

4. Pentruce vinul mi-e astăzi amar
Tu care scuipi pe cei moloşiţi
Cum de n'au ştiut ei de dragostea ta de mânie şi foc?

Totuşi eu care-am trăit ca o cerşetoare
Pe bulevardele naţiilor
Eu am cunoscut şi noaptea cea mai fierbinte.

5. Dacă furia ta ruginesţe la oţelul aleşilor
Dacă nu mai loveşti sfintele vestminte'nroşite
Ce-ţi mai rămâne de nădăjduit dacă nu mai aprinzi absolutul?

Iată de ce vinul meu e astăzi amar
Din zi până'n noapte, din dragoste'n ură
Eu mă avânt în cea de pe urmă nenorocire.

6. Martorul se ţine bine şi singur în lăcaşul lui mistic
Aşteptând prăpădul care va birui mâine
Dacă mâna ta oarecare o să-l părăsească

Martorul e gol într'o casă de cărămidă
El nu mai zăreşte nici tronuri şi nici stăpâniri
Ci numai sânge negru, necurgător, lincinos.

7. Viţa lui e acum mai mare şi mai amară
Ziua îl ocroteşte egal
El ştie că inapoi mânia ta e cer

"Si dacă tu faci ca nemărginirea de oase
Să fie unica mea suflare
Dacă păstor eu nu mai am decât o turmă ce se pregăteşte
să moară

8. "Dacă nenorocirea singură sapă în mine
Dacă voiu muri pe lespedea sinţimântului tău
Glorie acestei nenorociri o Doamne Prea-Sfinte

"Care ai făcut ca vinul să-mi fie amar
Care ai turnat must în inima mea împietrită
Care ai făgăduit moartea luminii mele dulci."

II

Para venir à serlo todo,
No quieras ser algo en nada.
SAN JUAN DE LA CRUZ

Pentru a ajunge să cunoşti Totul
Nu căuta să-l cunoşti în Nimic
Si pentru a stăpâni fiinţa în Tot
Nu stăpâni lucrurile în Nimic
Pentru a-ţi apropia în suspine Totul
Nu întâmpina privirea de Nimic.

Pentru a iubi duhul de Tot
Nu înfrâna trupul de Nimic
Pentru a simţi mângâierea Totului
Nu pătrunde în trupul Nimicului
Pentru a avea victoria Totului
Nu cinsti înfrângerea Nimicului.

Pentru a birui Nimicul în Tot
Cheltue totul în Nimic
Pentru a ucide totul în faţa Totului
Totul să fie ucis înaintea Nimicului
Pentru a adora îndeajuns Totul
Fii pururea tot una cu Nimicul.

Ziua cea mare e uşoară, pământul e în lanţuri
Spaţiul ne ucide inimile ne sunt acum egale
Durerea ne mai ţine, pentrucă altfel pământ întristat
Te-ai fi scufundat odată cu ruga vorbelor.

Minunată e floarea subpământeană sau sexul
Nu e el oare binele cel mai de preţ al apelor noastre?
Liniştea dulce de după moarte şi ciuma
De care ne lepădăm noaptea aproape de râuri
Lacrimile noastre; când sexul e cel din urmă care rămâne
În lumea incendiată, eu sufăr pierzându-l
Pentrucă el e totul şi deci duşmanul Totului
Un ochiu al totului şi deci duşmanul Privirii
Care nu vrea să ştie de mrejele artei.

O cupă stă frântă pe masă
Manuscrisele sunt nişte inele
Pereţii sunt curaţi ca albul pereţilor
Prizonierul îşi respiră aici orele

Si totuşi nimic n'ar fi prizonier dacă totul
Ar muri în mâinile lui şi dacă tot pustiul din el
N'ar fi totdeauna decât pragul de care să se lovească
Nimicul acesta ce - câteodată - creşte în Tot.

O cuvânt pierdut al oamenilor
A cărui strălucire neagă adâncul
In adânc strălucirea te neagă
Si lucrurile tale din casă
Dispar din pricina groazei.

M'am uitat înapoi şi n'am mai văzut
Niciun zid deopotrivă cu pietrele lui;
Dacă vorbele mele n'au putut numi
Nici măcar numele tău, Suflare,
Hrănit de absenţe
In ruine nu mi-a rămas decât un singur bine

Binele de a nega negaţia prezenţei tale.

Dacă nu am nimic de iubit şi dacă sunt silit
Să nu iubesc nici soarele acesta nici acest deşert
nici pământul acesta
Nici aceste păduri de carne, de munţi şi de câmpii
Nici aceste amintiri scumpe nici aceste nădejdi
Nici aceste păcate nici fuga păcatelor
Nici pacea nici războiul
Nici frumuseţea încrustată în statua gloriei
Nimic din ce mănânc sau refuz să mănânc
Unde-i e sângele inima somnul şi frumuseţea?

Trebue retrasă viaţa morţilor
Pentruca şi Isus şi ne-Isus să facă acelaşi pas
Şi ca cîudatul Tot să nu-şi mai arate faţa.

Inima mea - o nefericirea mea - a orbit de lucruri atâtea
Ca şi când toţi aceşti Nu m'ar ţine în robie
Si sufletul mi-e rănit numai la gândul
De ceeace Ador dispreţuindu-mi propriu-mi chip.

M'am uitat înapoi: şi n'am mai văzut
Nimic din aceste întărite cetăţi
Incendiate de duşmanii mei

Ia totul duşmane! această umbră de pământ pe care o urmăreşti
Pune nimicul acesta peste nimicul tău şi consumă nimicul
Pentrucă sint aici pe celălalt tot atât de puternic Nimic
O cât eşti de rău, de monstruos din pricina totului.

Fii binecuvântat tu care îndrepţi către Tot
Suflarea aceasta scurtă
Această vrere'n răspăr pe care o iau drept nimic.

Floarea este privirea ce râde de ruine
Si râsul acesta nu e râs ci ruină
Si casa omului şi-a îndrăgit moartea
A săvârşit linia oarbă a ruinii
Falnica lumină a zilei e ruina

Si nu-ul este piatra neasemuitoare a ogivei
Din adâncime:un da unic ce trăeşte
Nimeni nu îndrăzneşte să-l pronunţe cu limbă de moarte.

Tie nu ţi-a mai rămas nimic;dă acest Nimic
Sacrificiului făcut de pământ
Pentru o simplă ruşine!învaţă acest Nimic
Literă cu literă - sălbatecă,încropită
E litera sânului tău;
Ascultă cum se sbate în pustiu
Totdeauna zadarnic acest Nimic;
Iubeşte Nimicul acesta,el va deschide
Extazul Primei Grădini.

Fie ca Nimicul pe care l-am iubit să întârzie să rămână nimic
O vid rămas plin şi îmbujorat
De cărnuri - e atât de greu să urneşti aceste aduceri aminte
Aceste mângâieri ale serii în oraşele cu păcate!
Cine-i acel ce poate să ajute pe-o vreme ca asta
La munca de netezire şi forţă a mizeriei
Dacă nu Dumnezeu sau Totul preocupat să sdrobească.

Nu înţeleg cum v'am ales şi iubit
N'am cunoscut oare fierbura ochilor voştri
Nevrednicia armatelor voastre,materia ce atârnă
In inimile voastre

Cum am crezut că iubesc pietrele acestea
De pe podişul acesta bogat unde oraşele par
Infloritoare (cu sânge ce curge în râuri)

Cum am iubit statuile acestea pictate
Aceste cărţi scrise frumoase şi legate
Aceste găteli şi aceste trupuri aceşti sâni şi aceste jartiere
Si cum am iubit până chiar şi aceste cuvinte...

Orice-ai fi tu viaţă în ruină
Ucide-ţi tatăl ucide-ţi mama şi nu-ţi tăinui onorul
Si părăseşte-ţi fiul nedemn de casa ta!
Dar toate acestea n'ajung încă,rămâne casa
Rămâne dragostea dragostea
Lasă-le să piară sub pasul barbarului
Si lasă chiar şi faţa cealaltă legea
Si timpul:te pleci atunci şi mă vezi
Tremur eu,suveranul tău gol de neapropiat
Si gloriosul tău Tot ce te-a ales ca semn.

Când o să afli inimă neagră,că niciodată n'ai fost în fiinţă
Geloasă pe alte inimi din alte ceruri
Amară;când eşti nevoită casă a morţii
Să nu mai vezi decât acest pământ cu negri ciulini
Imprejmuitor al terniţei şi de chinuri sedus
Atunci varsă sânge stricat într'o cupă
Ca o nouă şi altă dăruire şi aruncă:

Departe de timpul d'întâi sângele devine cu totul transparent
Si Acela care nu are deloc,Acela care nu vrea nimic
Apare surâzând în inima acestui Nimic.

Eram pe drum de pământ
Jumătate zi de aur şi noapte jumătate
Lucrurile înconjurau paşii noştri senini
Când în absenţa propriei lor umbre
Grăiau lucrurile

Noi nu suntem celelalte,cele separate
Tu nu eşti în durerea ta,desfacerea de pământ
Cerul nu e uşor pe pustiul acesta
Nu

Dumnezeu este bunătatea de nevăzut a acestui Nu gol
Acordează-ţi fiinţa la coarda de Nu a lui Luth.

Până la Nimic întâlneşti pustietatea
Dar în pustietate începe grădina
Nimicului;şi încă în pustietatea Nimicului sălăşueşte
Duhul de ruşine maşină neagră:
Oraşul trebue să se lase distrus
Duhul oraşului birui-va războiul.

Nimic din neantul marii îndurerări
Nimic din pierderea patriei
Nimic din valul nenorocirii
Nu mai răspunde lui a supravieţui

Nimicul căldurii fierbinţi
Nimicul pe prag şi iubirea
Deschide uşa nădăjduindă
Ziua ta de primejdii e Totul.

Pierdut-am bunurile patriei
Pierdut-am onoarea cu lanţurile ei.
Nu vreau să te iubesc mai puţin decât pe întreaga mea ură,
Pământ! dar în viaţa mea nu mai e loc pentru pământ
Aşa cum îs încătuşat de pământ; mă păstrez
Pentru-un altul; şi când libertatea pierdută
Va reveni sălbatecă de durere, eu voi fi fugit
Mai departe în pământ acolo unde pământul nu e pământ.

Acum că nu mai am nimic
Că aripa Nimicului mă preface
In sbor dinlăuntru şi că inima
Bate zadarnic în piptu-mi!
Că nimicul nu e nimic lângă nimic
Să creez Nimicul care deschide
Si poartă Totul în sânu-i.

Intunecime absenţă sau poftă
Rogu-te în goliciunea
Absolută a nuceniciei noastre
Lucruri pierdute şi lucruri născute
Infinit al ruşinei necuprins de neajuns
Intunecime absenţă sau supravieţuire
Mai deşartă şi mai oarecare decât zorile unei zile de iarnă
Pe sânul unei Fecioare în piatră părăsită
Si pradă foamei eu mă rog ţie
Nu-ţi mai desprinde mâinile de mizeria mea.

Regret neîndemânatec bătrân!
Cele ce-au murit sunt bine'mbălsămate
Lunţii năruiţi foarte:
De gheţari înnecaţi
Verdeaţa de aur funebru
Greşeala albastră, sdrobită!

Nimic din ororile tale de fiară
Nimic din calda deschdere a alcovului
Din transfigurarea pe apă a cerului
Din mobilele adorate de pe tavanul prea vechiu
Nimic nu este carnea, nici memoria, nici viaţa.

Zidul e cimentat de lacrămile mele amare
De zidul acesta al patriei sângele meu e lipit
Va trebui să renunț la zidul la pietrele acestea?

Renunțarea la pietre.

Mai sunt și înaltele arme ale libertății
Si ale dreptății,nu?Si mai e mersul diavolului pe pământ
Să trăești liber sau să mori în scriptele sacrului

Luptă renunță jertfește libertatea.

Si dacă rămân templele vechi ale artei
Mărețiile de pe marginea mării sidefului de carne
Mângâierile de aur ale pustiilor răsăritului
Unde Dumnezeu se ascunde'n coloane?

Să renunți la minunățiile de aur
Pentrucă adevăratele minunățiiîncep odată cu lipsa de aur.

Sunt singur în țara pierzaniei
Si pier simțind temnița crescându-mi pe aripi
Dar temnița - iubirea mi-o spune - e neființa mea
Singura armă a Nimicului te-ar fi aseminat
O suflet lui Florestan nobilul,evadatul de plumb.

Priveşte povara morții
Pe care o porți la brâu
In prăpădul și potopul îngerilor
Nu e el acela care însămânțează Nimicul
Sau născătorul de toate prea curat
Sau libertatea sau moartea
Nu e el în cutele ascunse ale steagului
Fie că trăești sau te isbăveşti
Sau mori tu continui să-ți preamărești binele.

O sufletul tău este să fie pustiu
Ni simți oare făgăduința
Făgăduința vie a îmbrățișărilor
N'auzi au nu vezi bucuria cea mare
A despărțirii?Sfâșierea
De a stăpâni și lupta
Si totuși tu lupți - o! - până la sânge.

Mai inalt decât suflarea suflării sau dragostea războiului
Nimic pur,pe pragul Totului,matcă adâncă
Imposibila despărțire de Beatrice
Si gândul pustiitor,lumina modestă
Cum să vă îndrăgesc pe toți împreună și pe tine fecioară
Sau de nu,cum să nu mor pentrucă inima mea bate în voi toți

Suntem din cei ce-au ascultat cuvântul abisului
Suntem din cei ce-au ascultat vorbele dintâi ale morţii
Prevestitoare de rele, din cei ce-au văzut îngerii pe
deasupra oraşelor
Datorăm acestui cuvânt moartea noastră sălbatecă
Si nu e încă nimic

majestate a neantului
Războiul apare înţelegându-şi cuvântul - e primul
E iniţiala şi mama războaielor
Voiu fi singur în clipa aceea fără un singur prieten
Si victoria va lua cu asalt sufletul oaspeţilor negri

Cu mâinile goale ridicate spre cer.

Acum că absenţa e'n lucrurile triste
Nimicul e mai clar în inima înstrăinată
A inimii mele. Dacă bunurile mele
Nu cântăresc nimic va trebui să trăesc în locul acela pustiu

Va trebui să pierd din vedere amărăciunea statuile
Va trebui să părăsesc credinţe iubiri
Singur fără nicium protivnic ca steaua
Strălucind departe în sus în aerul acela negru.

Pentru a ajunge să fii totul
Pentru a atinge razele fără trup
Pentru a înţelege trecerea uitată a zilelor
A cunoaşte libertatea deslegării iertării
Fapta spadei înplântate în sânge

Pentru a isbuti să fii totul
Pentru a mântui de răul pământului
Pentru a te scutura de un păcat capital
Pentru a vedea toată lumina în întunericul tot
Pentru a fi de faţă la groapa morţilor schimbată în cer!

Nu căuta să fii ceva în nimic
Nu-ţi interzice necumpănirea
Nu-ţi fie dor de nicio mână
Nu iubi nicio lumină de zi
Nu refuza mai ales spada.

Ne-viaţa este o viaţă
Nu e viaţă tot ce are viaţă
E viaţă ceeace n'a păstrat deloc viaţă .

Acum când carnea e crudă şi supravieţuieşte
Prin trădare, vino din nou
In casa senină unde Nimicul întunecat e Totul vieţii.

Moarte cinstire unică din această vreme a oamenilor
Moarte întinsă în majestatea pură
Eu văd în tine nădejdea părinteştei orânduieli
De veşnicie, surâsul de înger şi cerul albastru,

Lisbé doarme. Prietenul meu dela Chartres adoarme.
Sunt liberi! trecând peste scârnăvia născută
Prin Nimicul absolut şi pacea chiparoşilor
Minunatul surâs împietrit, nepotrivit.

Oricine s'a întors dintre asfodele palide
Stie că moartea e dulce şi caldă ca lumina ochilor
Plină de libertate, liniştită;
Că războiul şi ciuma au surâs în inima morţii.

Ci moartea e a noastră a oamenilor.
Cu ochii pierduţi în roba divină
Dealungul unei zile întregi de albă ispăşire
Moartea dă viaţă şi pace unui nou firmament.

Trăim la începutul unei mângâieri rare
In dimineaţa unei raze ce face toamna aleasă
Suntem singuri
Ca ţărmul ce se fereşte de mişcările mării.

Ne mai având furia apelor, neursiţi
Privim drept în faţa porţii spiritului aruţit
Si uşa se deschide şi într'un acord zgomotos
Uşa spiritului, trecerea morţii!

III

M A R I A L

Templu mintal, împlinire de aur
Har, sfâşiere de madrepor
Si lacrima unei răni dumnezeeşti într'o rână

Suspin, pe cel mai vechiu adulter bine pirit
Acolo unde respirăm nefericirea rasei omeneşti
Metropolă a sânului a bucuriilor şi tuturor harurilor
Adânc templu mintal şi veşnice grădini.

O,fecioară neagră,într'un templu de vânt
Stea a Mării de pe pământuri svântate de pe nisipuri
Surâs de sub stâlpi de marmoră ai inimii neînsufleţite
Prinţesă de dimineaţa până noaptea fără nădejde

Tu m'ai cunoscut la ceasul părăsirii pe o bancă uitată
Si eram fiul tău şi-ţi înduram înlurerarea
Si plângeam şi de-atunci nefericiri fără număr
M'au izgonit din bine-firea razelor tale

O,Fecioară Neagră,într'un templu de vânt
Te regăsesc mereu cu mâinile împreunate în aduceri-aminte
In fiecare noapte stau pe aceiaşi bancă uitată
Ca trupu-mi dinaintea trecerii soarelui.

Eu sunt aceea care străluceşte pe deasupra cetăţii
Eu sunt aceea care deţine mersul îngânării zorilor
Eu sunt numita Marie cu pântecul fără prihană
Eu sunt aceea cu ochii albi în marmoră şi care mântueşte
Sărut al morţii mele n'ai preţuit nimic
Eu sunt melancolie ce desleagă nepotrivirea
Dar cât de bună te vrea inima mea!In faşe
Unde fiinţa ta de nădejde e lovită de îngeri.

O mamă neprihănită şi tânără şi puternică a războiului
Si care ai văzut curgând sângele fiului tău
Pe norul acela negru uşor ca eterul
Prin cele cinci mari răni nesfârşite de chin

In ochii noştri orbiţi de bietele neputincioasele gânduri
Strălucitoare mai uşoară decât eterul
Ales porumbel tu te descoperi în arme
Poruncă glorioasă care opreşte războiul

- E adevărat că eu sunt mama pururi fecioară
A războiului,că sunt soaţa mielului
Sunt fecioara neagră şi luminez pământul
Sunt pragul strălucitor al morţilor venali.

Ii iubesc şi le surâd când orice surâs
E prizonier timpului de melci şi merişor
Si primul pentru care gura mea a voit să vorbească
Cunoaşte norocul risterelor uşilor.

O scumpă mai uşoară decât eterul
Eu mă descopăr ochilor tăi gânditori
Si fără nicio noimă;bucuroasă mă mlueşti
De nevrednicia-mi deplină.

Maria când a spus
Iată
Roaba lui Dumnezeu îs
Si tot ce vrea el va creşte în mine

Dumneezu a fost atât de înfrânt
Că din veşnica sa înţelepciune
El a voit
Să umple cucernicul sân al fecioarei Maria.

O mamă fecioară tu
Contemplată în răsăritul clar
Intinde raza virtuţii
Piciorul pe viermele cărnii

Cucernică şi mândră regină
A omorârii a răului şi pre pură
Alegere! Treci dincolo de mâhniri
Pentruca minune să pot saluta.

Spune Maria

Tu păcătuesti lume vinovată şi caldă
Si niciodată de inima îngreuiată n'au fost izbăvite
Lucrurile tale: eu le cunosc pe acestea cunosc şi pământul
Niciodată morţii tăi gânditori n'au nădăjduit dragostea ta.
Lucrurile mele; cunosc lucrurile unde tu rătăceşti
Spre morţii tăi, care nu sunt sub platoşea mea.
Castel misterios pe pragul mării
Indepărtare seara de acea de argint auroră
Suntem în vasta şi cea din urmă încăpere
Cu sufletul ce-a trăit cele şapte dureri din miezul verii:
Castel ascuns unde doar privirea-mi frumoasă străbate
Lasă împlinirea iubirii aici şi precum Măria făcut-a
Trupul tău să fie pururea tăcut şi mai ales gata.

Te voi iubi întreaga deacurmezişul
Oprire a luminii
Prezenţa ta e de noapte şi aur
Voiu înainta în corpul tău

Gândind gol la unica Mamă
Prin această vrere de trupuri,
Indeplinind ocolul oribil
Către templul tău de noapte şi aur

Unde da-mi-se-va Sânul
Te voiu iubi deacurmezişul morţilor
Trecând prin sdrenţele aruncate
Prin istovirea rănilor,

Prin şarpele de venin
Dragon de cruzime
Prin diavol, voi iubi
O Pacea din tine Stea a Nordului.

O prea dulce curcubeu, mamă a diademelor!
Spune neprihănită cât ne-a iubit Dumnezeu
Neprihănită spune despre regina adâncului
Isbăveşte neprihănită huma fiinţei din noi

Dă-ne nouă neprihănită puterea dintâi
Dinaintea trupului şi a zorilor, neprihănită, sângele
Refă neprihănită sângele fiu de lumină
In noi neprihănită şi crucea nopţii nopţilor.

+++++

EMINESCU CONTINUA...

Poetul nostru naţional este pe cale sătrăiască o viaţă nouă, în ţara lirică prin excelenţă care este "occidentala plajă lusitană" a lui Camoens, şi, prin extensiune, în vastul semi-continent de limbă portugheză care este Brazilia.

Intr'adevăr, apariţia antologiei bilingve a "Poeziilor" lui Eminescu la Lisabona a stârnit, în mai puţin de un an, vâlva cea mai autentică în lumea literelor luso-braziliene: zeci şi zeci de cronici elogioase în ziare şi reviste, semnate de nume prestigioase ca Vitorino Nemésio, Joao Gaspar Simoes, etc.; scrisori entuziaste din partea unor lusofili iluştri, ca savantul G. Le Gentil, fost profesor de limba şi literatura portugheză la Sorbona, sau din partea unor literaţi ca Julio Dantas, preşedintele Academiei Portugheze, poet el însuşi, care vede în Eminescu "gloria României şi a Latinităţii"; conferinţe la radio datorite unor critici consacraţi ca Joao Ameal, membru al Academiei, sau Pedro de Moura e Sa; mesagii lirice din partea celor mai reprezentativi poeţi portughezi, ca Miguel Torga, sau brazilieni, ca Manuel Bandeira etc. Se poate spune fără exagerare că ecourile de tot felul stârnite de acest volum în lumea de limbă portugheză (căci au fost şi ecouri din lumea hispanică!) ar putea alcătui ele însele un volum - fără a mai aminti de ecourile din publicaţiile româneşti de pe toate meridianele exilului nostru temporar.

Succes al Poetului, succe al României - datorit desigur în prim rând geniului eminescian, şi apoi "norocului" lui Eminescu de a fi fost tradus pentru prima dată de un mare poet, care a fost regretatul meu colaborator Carlos Queiroz (cum foarte pătrunzător sublinia Vintilă Horia, într'o cronică recentă).

Dar, nu despre acest aspect e vorba: aspect, aş zice, static, căci se ocupă de un volum, şi de primirea ce i s'a făcut. Ci doream să prezint cititorilor, sub binevoitorul imbold al d-lui Ierunca, un alt aspect al chestiunii, un aspect pe care l-aş numi dinamic: viaţa pluriformă, independentă, pe care începe a o trăi Eminescu în Portugalia, pornind dela textul tălmăcirii Buescu-Queiroz.

Intr'adevăr, fie din pricină că această versiune a fost întocmită în versuri albe (spre a fugi de tirania rimei); fie fiindcă sensibilitatea altor poeţi înţelege să reia temele eminesciene şi să le adapteze lirei lor - o serie de asemenea traduceri, rimate de astădată, sunt pe cale de a răsări în lirica portugheză, continuând astfel viaţa lui Eminescu în Portugalia şi definitivând integrarea Poetului nostru în cultura portugheză - dacă se poate

vorbi de definitivare după abia un an de proces evolutiv.

Iată, spre exemplu, ce frumos şi straniu sună poemul "La steaua" în adaptarea şi fidelă şi avântată pe care poetesa Olivia Guerra, unul din numele cele mai cunoscute din lirica portugheză de azi, a binevoit să mi-o dedice ca un omagiu adus Tării mele:

Até à estrela...

Tao longa estrada vai de nos à estrela
Erguida, além, no azul do céu distante,
Que a sua luz consome a percorrê-la
Milhares de anos, caminhando avante.

Talvez, quem sabe? Ha muito fosse extinta
Nos longes de qualquer remota aurora
E o nosso olhar, numa obsessao, pressinta
Seu rutilo clarao somente agora.

So a imagem da estrela que morreu
Sobe no azul onde ela brilhou ja.
Nunca a vimos enquanto la viveu,
Vemo-la hoje que ela la nao esta.

Assim tabém, quando ao sabor da vida
O sol do amor em nos se apaga e finda,
Fica a saudade dessa luz perdida
A iluminar-nos como um luar ainda...

Nu mai puţin mişcat am fost de altă dedicaţie de acelaş gen, din partea literatului şi etnologului Luis Chaves, mare prieten al României, pe care a vizitat-o în 1936, cu ocazia congresului internaţional de Antropologie, din Bucureşti. Arheolog şi folklorist de renume internaţional, Conservator al Muzeului Etnologic din Lisabona, membru a numeroase instituţii de specialitate din lume, colaborator la marile reviste ale disciplinei sale, autor a multe volume ("Les études ethnographiques en Portugal", 1936; "O amor português", 1922; etc.) - etnologul Luis Chaves e dublat şi de un fin literat, autorul multor volume de inspirată ficţiune, ca "Os senhores de Montaldo"(1924), "O gato bravo"(1932), etc. Catolic fervent, în ţara Fecioarei dela Fatima, era firesc ca evlavia sa să fie înfiorată cu precădere de întraripatul sonet "Răsai asupra mea...", îndreptat către Maica Domnului. Sensibilitatea lui Luis Chaves l-a filtrat în melodioşii gravi endecasilabi ce urmează, pe care cred că i-ar fi semnat şi regretatul Carlos Queiroz:

Refulge en mim...

Trad. do Soneto do eminente
poeta romeno Mihail Eminescu.
Ao Il. Prof. Victor Buescu

Refulge na minh'alma, o luz divina
Da celeste visao que tive outrora:
Mae de Deus, o virginea Senhora,
Meus pobres pensamentos ilumina.

Ergue minha esperança nesta hora
Em que o pecado ainda me domina;
Teu olhar de piedade, o Mae, inclina
E, maternal, em mim descansa agora.

Longe de todos,cai com ansiedado
Neste aniquilamento do meu ser;
Ja sem forças,minh'alma nao confia...

Renova em mim a fé e a mocidade.
No teu estrelado céu Te quero ver,
P'ra sempre Te adorar,Virgem Maria!

...După Carlos Queiroz,Oliva Guerra şi Luis Chaves:două momente noi din viaţa lui Eminescu în Portugalia,care abia începe - spre gloria perennă a "Dulcei Românii" cântate de Poetul ei.

VICTOR BUESCU

+++++

C. AMARIUTEI : POEZII

FAST

Să vii când ciorchinii de pe cer ai toamnei
Vor fi candelabre-umplute cu vin şi cu aur,
Aprinse pe albele pietre din apele Doamnei
Ce curg neascuns spre unicul tainic coclaur.

Pala Inalturilor se va culca în mirare
Pe vaste nisipuri de lumin'amăgită...
Undeva,sbura-vor paseri de reîntrupare
Tăcerea din arbori fâlfâind obosită.

Si voi singur şi palid,fără văz şi olog
Sub zgomotele lumii din îngheţate chemări;
Când despuiat din mine,ermeticul Monolog
Se va prăbuşi spre-oglinda avidei înălţări.

GOLICIUNE TRANSCEDENTALA

Cum se resfrânge peste noapte,Calea
Imenselor aprinderi de pieiri şi veghe!
Hlamidă desvelită'n somn ni-e zalea
Când peste spaţii arse - vremea ne priveghe.

Ce-am tăinuit,comori pe raze-pieţe,
Tăcerea de fosfor aritmic o sonoră;
A caldelor amiezi,nespuse-o să îngheţe
Când inima din cer va bate nici-o oră.

Sorii în'ger zadarnic cheamă cercul
Rostogolit pe drum galactic din greşeală;
Si îndoita lună,Diană-şi rupe arcul,
Când viselé din ape,corăbii curg spre Cală.

EXIL

Sunt rătăcit de mustrările lumii
Si din chemări străine de care ascult
Pe nemărginite cărări ale lumii
Oraş de departe, oraş de demult!

Mai cad ploi monotone pe streaşini,
Iar pasările calde se'ntorc ca atunci?!
De strigă vecina copii din vişini
La ora de şcoală sau vremea de muncă?!

Tare-s stingher si aspru mi-e dorul
Oraş de sub brumă, privind alb în sus...
Cerurile mari te'nşală...Feciorul
Se'neacă sub ape fugind spre Apus!

CELALALT EXIL

Sub umedele alge sau verzile licheni
Plecarea aşteptată -neporuncit sau vrută -
Găsi-vor geografia, schiţată'nseri de leni
Sub paza albă'n suflet sau înegrit de brută.

Dar poate că şi-acolo, mai singur şi departe
Vrânceana tânguire mă ducu pe sub trepte;
Si-aceiaşi prihegie, de ceruri mă desparte
Când stele noi mi-aruncă -ursitele nedrepte.

REGASIREA ILENEI COSANZENE

Plecată cândva prin neînduratele seri
Si-alunecând fără umbră pe ape de mirt
Vei da de'ntinsul popas al străbunelor vreri
Fată de ţară, iubită, fată din vechi Răsărit!

Dulcile ierburi de păr se vor arde în miere,
Mătase de frig ţes frunzele moi de agud;
In aer se miră grădina, cum piere
Pe lună, bolnavul azur din veştedul nud.

Vom fi lângă altul, aproape pe CelAlalt Mal
Si dragostea nu va mai fi amăgită de zi...
Doară tăcerea târzie ne-acoperă-şal
Când somnul pe-aicea va trece suflând în făclii.

GLORIA DEO

Orele se-aprind câte una pe Zidul său veşnic
Ca fluturi punctaţi de lămpi în miraj
Când turmele lumii ies din Staulul paşnic
După ziua de fân răsfirată de-un Praj.

Izvoare de cer, păduri dinspre Nord şi adânc
Cu vremea le dă în pahare la inimi drumeţe;
Imbătrânind mereu, deapururea-i prunc
Când purpura serii o scaldă din nou, dimineţe.

Mai şti-vom vreodată spre unde-am plecat
Rătăcire stelară din miez al orelor reci?!
Drumul ne fu alge sau pietre de aspru bazalt,
Gândul amiază ce arde pe jaruri de veci.

Poate cândva un poet îşi va mai aminti
De-anterioara clipă a somnului feeric;
Inebunite de el, versurile sale vor fi
Gestul cu care se-opreşte, ceasul de-argint, la'ntuneric.

DOR IN MIAZA IARNA

Inăsprit de'nalte stele cu lumini de ger
Dorul a'nserat pe ape tremurânde, cerc
Rotund, în cochilia visului de iarnă, melc
Cu tristeţea gerurană de pe albul cer.

Si-au căzut colinzi spre mine din metala fulgă
Necăznitele îndemnuri se desfac pe drum;
Si'n orbitele pribeaguri mă uimeşte, cum
Frunzare de glicine, somnul mi-l alungă

Vremueşte dinspre Pragul gândului o uşă
Dalbe pârtii ce spre ţară, dorul o deschide.
"Doamne, când sideful vieţii mi-l rănesc silfide
Peste mine lasă vara, caldă de cenuşă".

C. Amăriuţei

C A R T E D E C E T I R E

Cu Maurice Blanchot literatura recapătă dimensiunea ei unică - aceea de a face din "restul e literatură", literatura e totul. Oridecâteori vreau să nu mă cert de tot ce e livresc în mine, mă gândesc la autorul lui "Aminadab" şi devin aproape înţelept. (Inţeleg prin înţelepciune imprudenţa de a participa la real). Maurice Blanchot e singurul scriitor modern, prin care literatura devine o religie, o altă religie - aceea care introduce binele în moarte şi care ucide moartea prin cuvânt. Dela Maurice Blanchot încoace murirea este un tărâm de literatură tot atât de paradoxal şi necesar ca orice fel de apocalips. Şi cine nu vede în această vrajă a finitudinii literatura ca soluţie, ca sens - sens unic şi de departe ? Pentrucă literatura e veche, e ruptă din raiu. Iar noi, isgoniţii, învăţăm s'o uităm în sudoarea frunţii şi incendiile inimii.

+

Cred că pasagiul la care trebue să mă opresc din "Jurnalul" lui Ernst Jünger este acela în care - pe Pont des Arts - scriitorul pierde calea libertăţii, are panica orologiilor şi constată imposibilitatea mântuirii prin sinucidere. Pentrucă aşa e cu podul acesta ciudat: se întinde, şi nu de mult, peste libertate, peste timp şi peste sinucidere.

+

Neîmpăcarea mea cu Gide creşte mai ales după "Et nunc manet in te". Uit de stima pentru grămătic, de mirarea pentru disponibil, de confortul răspicat al culturii. Gide e abominabil. Nu prin dimensiuni, ca un Sade de exemplu (care e doar extraordinar), ci prin aranjamentele lui cu dimensiunile. După citirea acestui jurnal de vagă murdărie, îmi place din nou soarele şi mă îndepărtez de farmecul vicios al eclipselor. Cred că André Gide e singurul dintre spiritele care n'a putut cunoaşte, dori sau iubi iubirea. El nu e numai un "Nietzsche de ghiaţă", cum îl numeşte atât de frumos Brasillach, ci şi un autor de "pretexte", dintre care cel mai "sincer" (cum îi place lui să spună) e acela al voinţei de fervoare. Câtă cenuşă aproximativă însă şi câte umbre în această fervoare! Cât de neîngăduit îi este lui Gide să-şi stilizeze puroiul în numele fervoarei, cât de neiertat îi este scuipatul, cât de nealeasă răsuflarea! Cred că niciodată n'am avut o nevoie mai profundă de muzică - adică de Bach - decât după citirea acestui jurnal "sensaţional", de fals mucigai şi de false lacrămi.

+

Ceva din dispreţul pentru municipalitatea mulţimilor a lui Kirkegaard din credinţa lui Rilke, că Dumnezeu a făcut pe om şi nu pe oameni, trece cu orânduială şi ştiinţă în constatarea lui Karl Jaspers: "Chiar organizată, massa devine totdeauna inconştientă şi inumană. Ea e existenţă empirică fără Existenţă autentică. (Sie ist Dasein ohne Existenz), superstiţie fără credinţă".

+

"Je parle des imbéciles....." (Georges Bernanos).

+

- "Et pourquoi faire le Mal ?
- "Parceque le Bien est déjà fait".

In această întrebare şi în acest răspuns (întrebare uşoară, răspuns tomist) e tâlcul acestei piese de teatru, pe care Jean Paul Sartre o numeşte "Le Diable et le Bon Dieu", dar care s'ar putea numi tot aşa de bine teologie teribilă sau etică foarte ambiguă. De data aceasta snobismul anti-sartrian nu mă mai stinghereşte. Noua piesă de teatru a lui Sartre e o imensă "cădere" în care cu greu mai poţi întâlni pe acela care în "Les Mouches" a dovedit că îl poate "dărâma" pe Giraudoux nu numai cu argumente din Aristot, dar şi în teatru propriu zis, la el acasă, în casa lui Giraudoux. "Le Diable et le Bon Dieu" e un eşec poate semnificativ. El arată fie că Sartre nu poate fi claudelian, fie că etica nu e o problemă în unsprezece tablouri.

+

Şi totuşi Jean Paulhan există. Dincolo de orgoliile lui de a fi reinventat limbajul, dincolo de vederile lui asupra picturii (care nu rămân e numai la Dubuffet sau Fautrier) dincolo de sutana lui de Richelieu.

al literelor, apare omul care spune nu în momente precise şi oamenii care spun nu în momente precise au ceace se chiamă, chiar şi în termeni psihologici, conştiinţă. La Jean Paulhan conştiinţa nu e totdeauna voinţă de scandal, ci expresie cinstită de a spune lucrurile pe nume. E adevărat că operaţia aceasta e foarte grea pentru cineva care ascultă cuvintele, care face din cuvânt un pacient al adevărului. Cu toate acestea Paulhan nu ocoleşte adevărul, ci stărue, poate mai mult decât ar trebui, asupra ocolului. Şi până la urmă adevărul e rostit simplu, direct ca această propoziţiune cu care Jean Paulhan îşi deschide recenta sa " "Lettre aux Directeurs de la Résistance" :

"Messieurs,
Je suis résistant".

Şi de-aici încolo, din gramatici şi din coduri, din câteva legi şi dogme Jean Paulhan desprinde ideea că rezistenţa nu e aşa cum o văd Directorii ei că trădarea e o problemă de subtilitate, că mai ales Franţa, invocată mereu şi în coduri şi-n logică, nu coincide cu Franţa unor sofisme istorice. Revolta lui Paulhan e autentică. Aşa cum autentice sunt toate poziţiile în răspăr trăite, verificate pe viu. Şi fără complexul conversiunii care dela Sfântul Petru încoace trebue să înveţe pe farisei că lucrurile omeneşti sunt dificile, dar că întoarcerea e reală. Fariseii să înveţe odată că nu e nici o cale între ifose şi calea adevărului. Inainte de a pomeni de "trădare" fiecare fariseu să înveţe să creadă, adică să se uite pre sine.

+

Lătratul câinilor, clopotele şi ceaţa sunt singurele orizonturi sau "sortilegii", cum le numeşte el, care fac din Michel de Ghelderode un purtător de cruce fără voia lui. Blestemele lui sunt adânci atunci când n'au nevoie de vreun decor sau altul - de biserică sau alta, de exemplu. Ghelderode e un meşter al ţipătului, un meşter care explică, descrie şi gândeşte - un meşter dialectic - cu totul opus unui Antonin Artaud ale cărui ţipete, deşi purtate pe scenă, pe o scenă, sunt verificate prin ţesuturile lui, sunt de partea unei biologii grăitoare.

+

Dela René Daumal învăţ povestea-mi pe de rost:

"Je participe de ce que j'aime"

şi participarea e graţie dificilă.

+

Trebue să recitesc încă odată pe Cyrano de Bergerac, pentruca să-mi pot explica şi mai limpede că a târî în lună şi'n soare morala înseamnă a o îmbrăca într'o poezie a cărei impuritate e de cristal.

+

Câteva nopţi de-arândul am fost isgonit de orologii. Câteva nopţi de-arândul timpul m'a avertizat sonor, insistent, că tot ce e nesfârşire se plăteşte. Dimineaţa la patru fără zece, când am intrat acasă, prietenul meu de alte nopţi - Nopţile Bucureştiului - Robert Desnos îmi transcrisese trecerea, confruntarea mea cu timpul, într'un text căruia el îi spunea "Les trois solitaires" şi pe care-l notez cu toată recunoştiinţa :

"Pour qui s'enfonce sans peur dans ses labyrinthes ténébreux, la nuit est pleine de retraites inconnues, de territoires vierges. Au gré de l'imagination, des créatures qui l'habitent se révèlent sou-

dain avec, sur leur corps, les traces mystérieuses de leurs pérégrinations.

Il n'appartient pas à tout le monde de s'enfoncer d'un pas ferme dans ces solitudes... Je me souviens cependant d'êtres pour lesquels les ombres de la nuit étaient sans épines et les routes obscures sans ornières ni pièges. Une mythologie nouvelle n'avait pour eux que des visages favorables.

Ainsi en était-il des trois solitaires. De minuit à deux heures du matin s'étend un territoire hors du temps et de l'espace.

Le dormeur qui s'éveille ne peut savoir l'heure immuable qui semble planer sur ce domaine du temps dont minuit ouvre les portes au retentissement de ses douze gonds...

Les horloges se répondent: quelques minutes d'intervalle dans le calme nocturne de la cité, c'est la demie de minute qui retentit... C'est le premier solitaire auquel, trente minutes plus tard, répond l'appel sonore d'une heure du matin, le second solitaire...

La demie d'une heure lance le troisième cri de ce camp étrange, dont les bivouacs sont dressés au coeur même de la nuit.

Et, la nuit suivante, les trois solitaires reprennent possession de ce domaine qui échappe aux règles établies par les horloges... ces illusoires arpenteurs du temps. Les trois solitaires sont trois sentinelles placées aux frontières du rêve et du réveil. Leur cri sonore retentit ironiquement dans les coeurs.

Interroge-toi, interroge ton coeur au lieu d'interroger les sonneries lointaines. Si tu n'es pas seul, si à côté de toi, une chère respiration mesure les heures sans te soumettre aux règles astronomiques, demande-toi si tu dois préférer le pays fabuleux des cauchemars et des rêves, à la tragique atmosphère de l'amour. Et pourtant, le verger des rêves ne produisit jamais que des feuillages pourris et des fruits véreux, et par les rêves eux-mêmes l'amour qui les engendra fut toujours tué. Si tu aimes et que tu veuilles aimer ne rêve pas. Si tu es seul, écoute dans l'obscurité le battement sourd de ton sang dans tes artères et choisis entre l'insomnie exaltatrice et la mi-mort dans le pseudo-linceul des draps. Ou bien, perdu dans les rues et les boulevards, noctambule solitaire, ne cherche pas à déchiffrer l'heure sur les cadrans mal éclairés.

Profite du passage des trois solitaires et des bien-faits qu'ils multiplient. C'est ici le comble de la nuit... les ténèbres absolues.

Deux heures durant, tu pourras croire que la terre n'est plus soumise aux règles solaires et que, dans l'infini obscur, le monde roule dans un carnaval échevelé d'étoiles et de lunes.

C'est le domaine des fantômes que mènent les trois solitaires. De minuit à deux heures, au gré de ton esprit, tu pourras converser avec eux et, si tu veux, même avec ton spectre.

Ne t'endors pas, c'est l'heure exquise de l'insomnie et de l'espoir.

Le domaine des trois solitaires."

+

Impotriva lui Drieu la Rochelle am scris mereu la Bucureşti, în vremea când el făcea politica ocupantului ţării sale. Azi îmi dau seama că rândurile mele de cruzime precisă se datorau faptului că nu-i puteam ierta lui Drieu plecarea din demnitate, din singurătate. El care reproşa suprarealiştilor în 1927 frica acestora de singurătate, el care vedea în singurătate singura formă de a muri ("nous ne pouvons mourir loyalement que de solitude") începuse să facă sgomot. Dar a venit apoi

judecata fără judecată şi Drieu s'a regăsit în moartea loială, în singurătatea de pe urmă. Din momentul acela m'am întors la Drieu. La inteligenţa lui întristată, la gustul lui de finitudine, la ratare, ca sarcasm de ţinută. Imensa lui obsesie de moarte ca prag de trecut din motive corecte, moartea ca un risc de pace, ca o îngheţare'n nimic mă întâlneşte cu el de atâtea ori când sunt..."ailleurs". Dar am să învăţ, am să vreau să învăţ în acest pustiitor Decemvrie, să pot spune cu acel Drieu de vârsta mea: Je conçois la vie comme une prière, et l'art, la façon d'articuler cette prière".

+

Voinţei mele atât de pornite de a cuceri banalitatea îi adaog şi aceste cuvinte din "Les enfants humiliés": "Depuis longtemps déjà le mot banal ne me fait plus peur. Un four banal, c'est le four de tout le monde. Je ne suis pas, un homme de théâtre, je n'ai pas le préjugé des fours, je voudrais pouvoir espérer que mon oeuvre fût ce four où chacun vient librement cuire son pain".

+

In Raymond Abellio există totuşi voinţa aceasta nebună de a asigura literaturii prestigiul mistic de a reface, de a conchide. Lângă sfinţii de eri, romancierii de azi supun, cuceresc, înfrâng Timpul - crede Abellio. Dar dece tocmai romancierii, dece nu poeţii? Pentrucă romancierii sugrumă şi realizează evenimentul? Dar sugrumarea evenimentului, schimbarea la faţă a istoriei n'a intrat deajuns în opera unui Hölderlin? E adevărat că Raymond Abellio preţueşte "incendiile cu gust de cenuşă", însă nu e mai puţin adevărat că poezia e mereu în incendii - în toate incendiile. Sau vrerea de epic apare la Abellio din des-cifrarea Bibliei? Bine dar, Iov?

+

Dominicanul teribil R.L.Bruckberger a fixat totuşi, dacă nu mai bine decât Gabriel Marcel, mai definitiv, statutul Apelului: "Si l'homme était à lui-même son commencement et sa fin, sa conscience serait sans appel. Or cette conscience est toujours en instance d'appel. L'homme réfléchit sur lui-même, sur son destin, sur ses actes, sur ses intentions: il est capable de remords. Il joue à lui seul tous les rôles de son propre procès. Il est l'inculpé, le témoin, l'avocat, l'accusateur, le juge. Il s'interroge, se défend, s'accuse, se condamne ou s'acquitte et finalement fait appel. La vie de l'homme, d'instance en instance, est une procédure qui n'en finit pas. Toute cette vie en appel. Et la mort même est un dernier et mystérieux appel, un appel et peut-être un recours en grâce".

+

Fără speranţă -o ştiu dela Heraclit- n'o să dau niciodată peste cele nesperate. Deaceea câteodată îmi răspund înainte de a mă întreba. Şi lucrul acesta nu l'am aflat dela Heraclit ci din câteva dimineţi.

+

"Dorinţa este idolul meu", Angelus Silesius? Dar dacă trecerea dela începutul spre sfârşitul dorinţei are în ea ceva ceresc? Dacă, în trecere, apare nesfârşirea?

+

"Vrei să cunoşti iubirea? -trebue să renunţi la iubire" (Mechtilda de Magdenburg).

+

"Non enim erat tunc, ubi non erat tempus..." (Sf. Augustin, Confessions I. XI, 13,15).

+

VIRGIL IERUNCA

V. VOICULESCU

L'ANGE DANS LA MAISON

Qui donc me tient
Fou, d'avoir osé?
L'Ange Gardien
M'a laissé passer;

L'Ange, en bas, des marches
Garde encore l'entrée,
Hautes et fières et blanches
Je les ai montées;

L'Ange gardant la Porte
M'a laissé passer...
Dieu, les chaînes mortes
Peuvent-elles séparer?

Lorsque nous entrons
Pleuvent, du Haut, les ors:
La jeune fille fait don
(Ange dans la maison)
De son âme; elle sort.

LA CHAIR. CITE DU TEMPS

Cité du temps, c'est fini, personne ne sort plus.
Les chairs s'endorment en toi et se lèvent profanées,
Le soleil te pondit dans colères et abus.
De la soif, du sommeil, de la faim, tu est née.

Les démons prisonniers des verrous de [redacted] sperme
Jetés en proie au hasard dans la nuit surprise,
Crient: "là-bas les nuages et ici les vers". Ferme
Et sévère, l'âme seule, passe nue à travers la brise.

traduit du roumain
par IULIAN PETRESCU

G. BAGOVIA

MAUVAIS TEMPS

Lautomne et la neige
Descendent tous deux;
Il pleut et il neige,
Il neige et il pleut.

Et des cieux la nuit
Tombe sale ei vide;
De l'école.enfants
Reviennent livides.

Les murs sont trempés,
Le froid me remue -
A ceux des tombeaux
L'esprit s'habitue.

L'automne et la neige
Descendent tous deux;
Il pleut et il neige,
Il neige et il pleut.

COUCHER DE SOLEIL ANTIQUE

Le bassin,derrière le palais mort,
Jette toujours l'eau et pleure ses peines -
Au soleil couchant,les gouttes d'eau prennent
Vives couleurs de bleu,de sang et d'or.

Là,flottent en file des cygnes blancs -
Le rêve du parc dans l'eau se reflète -
Sur les cygnes,le soleil couchant jette
Vives couleurs d'or,de bleu et de sang.

Les statues laissées,de leurs regard creux,
Blanches,suivent leur rêve,leur tristesse -
Sur elles,les soleil au couchant laisse
Vives couleurs de sang,d'or et de bleu.

traduit du roumain
par N.A.GHEORGHIU

P O V E S T E A V O R B E I

G. B A C O V I A :

DECEMBRE

Te uită cum ninge Decembre,
Spre geamuri, iubito, priveşte,
Mai spune s'aducă jăratec
Si focul s'aud cum trosneşte.

Si mână fotoliul spre sobă,
La horn s'ascult vijelia,
Sau zilele mele - tot una
Aşi vrea să le'nvăţ simfonia.

Mai spune s'aducă şi ceaiul,
Si vino şi tu mai aproape,
Ceteşte-mi ceva dela poluri,
Si ningă... zăpada ne'ngroape.

Ce cald e aicea la tine,
Si toate din casă mi-s sfinte,
Te uită cum ninge Decembre...
Nu rade... ceteşte'nainte.

E ziuă şi ce întuneric...
Mai spune s'aducă şi lampa,
Te uită, zăpada-i cât gardul
Si-a prins promoroacă şi clampa.

Eu nu mă mai duc azi acasă,
Potop e'napoi şi'nainte,
Te uită cum ninge Decembre...
Nu râde... ceteşte'nainte.

FURTUNA

Prin codrii Bacăului
Vâjâe vântul
Se'ntunecă lumea
Un cer ca pământul.
Si codru pe codru
Se umple de clocot,
Iar toamna în hohot
Le cântă prohodul...
Si par'că mă chiamă
De crengi atârnând
Avesalomi gemând
Cu plete'ncâlcite...

De spaimă mă prind
Priviri rătăcite,
Si mintea,de sgomot
Nimic nu înţelege...
Si aşi vrea ca să mor
Ca Romulus Rege,
Uitat,legendar...
Cuprins de-o furtună
Pierdut să dispar,

Prin codrii Bacăului...

+++

D I A L O G

"ORIZONTURI" IN CEATA

D. Stefan Teodorescu este profund supărat pe acei "tineri gânditori români" care se grăbesc să scrie filosofie "existenţialistă", înainte de-aşi fi însuşit "fundamentele indispensabile unei mai exacte mânuiri a metodei, de care verbal şi terminologic (se) face atât uz şi abuz".

Cum însă consacră un capitol special "Caetelor de Dor" şi fiindcă se leagă în special de cele câteva articole publicate dealungul primelor trei numere, îmi voi permite să-i analizez câteva din "încercările" mele de "filozofare" în româneşte, în speranţa că, de data aceasta, D. Stefan Teodorescu va fi mai atent cu textele pe care le citeşte. Căci nu faptul de a avea sau nu dreptate interesează aici, ci faptul de-a fi înţeles şi rezumat exact ideia şi intenţia unui autor fie el şi "tânăr" şi "român".

1/. Astfel, înprimul rând, o elementară punere la punct: niciodată n'am avut pretenţia de-a întrebuinţa o metodă de "reducţie existenţială" în sensul în care D. St. Teodorescu descoperă la Heidegger; ci totdeauna am făcut "uz" şi "abuz" de metoda reducerii fenomenologice, aşa cum Husserl se căsneşte s'o instaureze şi s'o aplice. E-o diferenţă enormă; diferenţa pe care Heidegger - în aceiaşi discuţie avută - (oricât mi-ar fi de neplăcut s'o amintesc), o vedea ca : ne-ontologică la Husserl - citeşte chiar rezidual psihologică (ceeace e fals) şi pur ontologică la el, termenul de Da-Sein însemnând mai mult decât Ego Transcedental. (In treacăt fie spus, Heidegger se apără contra traducerii sartriene de "Realitate Umană", înţelegând doar responsabilitatea ontologică de "păzitor al adevărului a lui Sein des Sei nden"; în orice caz Da-Sein nu poate fi - ca în greşita înţelegere a d-lui St. Teodorescu - "subiectivismul creator".)

2/. Aplicând reducţia fenomenologică, am operat o variaţie de esenţă a lumii în care trăia omul (insul român), în aşa fel că tot ce se determina, în descripţia fenomenologică, a fi soarta (sub forma de structuri istorice de-a fi în lume ca: moldovean, haiduc, proletar, etc.,) rămâneau în suspensiune. Ceeace nu se reducea niciodată, a fost sensul de om ca atare, o ireductibilitate ontologică de-a fi şi care reeşia, din variaţiile de esenţa a fi, "URSIREA".

Am zis atunci că ursirea este un apriori a lumii (de diferite soarte); acest apriori nu mi se pare deloc "idealism elementar". Ci, intenţia mea era să realizez, ca autorul "Ideilor", acel fundament absolut dela care şi pe care se puteau funda diferite şi varate moduri de-a fi în istorie. "Ursita" vroia deci să fie un Ego Transcedental cu avantajul de-a fi concret trăit de insul

uman (sunt "ursit" de-a fi om, nu pot deveni niciodată ca o stea "nemuritor şi rece" - şi arătam tragicul acestei stări în Luceafărul eminescian), şi cu riscul de-a fi înţeles în "perspectiva magică-mitică". Nu ştiu în ce măsură am realizat avantajul concretizării; dar riscul mi-l confirmă d. St. Teodorescu (mă aşteptam la aceasta din partea acelora care n'au cunoscut niciodată reducţia fenomenologică).

3/. Traducerile de termeni, ca şi aceia a "Drumului de ţară", pot lăsa de dorit, desigur. Personal cred că începuturile făcute de revista noastră ar trebui să fie continuate şi evident depăşite cu scopul de a pune la punct un vocabular filosofic.

Deocamdată câteva exemple din "nemulţumirea" d-lui St. Teodorescu:

- Când am operat cu Firea ca Sein am subliniat aspectul de verb, în forma lui de infinitiv lung: a-fi Fire. Iar pentru un dat firesc, am spus "a-fi-în-Fire", cu linioară, pentru a nu înţelege o substanţializare a cuvântului Fire el fiind intim legat de "în" şi cu care am dat popularul "înfire" (aşi veni în fire). D. St. Teodorescu se grăbeşte să comită eroarea: să fi uitat lecţia din Heidegger?

- Când am spus că Firea = Natura ? Din contră am evitat să o desemnez ca o colecţie de obiecte; Firea este şi rămâne Firea din "a fi" - deci firea cuiva, desemnând un caracter, o poziţie, poate un absolut (fără majusculă).

- Firescul nu corespunde lui "Sei nde"; se poate. (Cum traduce d. Teodorescu? Pentru mine "firescul" reprezintă onticul pur, deci exact ceeace vroia Heidegger, eliminând orice reziduu de "materie", "obiect", etc.

- Alte precizări ce decurg de-aici, ca acel "firesc-pur-şi-simplu" şi "firesc-ca-firesc-sieşi", mă duc la însăşi fundarea metafizică a lumii. "Firescul ca-firesc-sieşi" este acel firesc pentru care starea firească, acel strigăt-tăcut (nu e un paradox) de "fireşte", devine sieşi spus şi auzit. Nu se schimbă nimic în starea sa decât doar că el ştie că-i un firesc sieşi. Cum şi de ce se întâmplă acest lucru nu interesează aici; ci îmi permit să atrag atenţia d-lui St. Teodorescu, că pe acest firesc-firesc-sieşi l-am numit Om. l-am deosebit de acele "firescuri" rămase desigur fireşti ca atare (însă fără această "ştiinţă absolută" de sine, adevărat "Mathesis Universalis"), i-am zis "ursită" şi "conştiinţă (absolută) de sine" cum era la Husserl "Bewustsein von...". In C. d. D. nr. 1 scriam: "lumea trebuia să apară, fiindcă ursirea îndreaptă pe om spre firescul din afară"....

4/. "Amăriuţei" spune d. St. Teodorescu "face confuzia capitală între ontic şi ontologic". Si mai jos: "de unde reese că arborii sunt pentru el ~~categorii~~ ontologici". Mărturisesc că sunt deadreptul înmărmurit. Când şi unde am făcut o asemenea confuzie?

(Las la o parte că acest abecedar heideggerian - care mai putea fi o problemă acum 8 ani - măplictiseşte). Neatenţia este a d-lui Teodorescu; îi reproduc textul:

"Dece arborele din faţă, îl întreb pe Heidegger, acest "seiende" (onticitatea sa de firesc pur şi simplu) etc., (C. d. D. nr. 1 - Cronica). Mai era nevoie să scriu arbore-ontic ?

5/. Acelaş lucru pentru transcedental şi transcedent. După d. St. Teodorescu eu le-aşi confunda. E prea ieftină învinuirea!

"Ursirea" apărea ca o formă de autoştiinţă a firescului-firesc-sieşi, ce se funda astfel (ontic în adevărul său ontologic), devenind, ca în "Ideen"... "regiunea ontologică a originelor absolute" (diese Seinsphare absoluter Ursprunge). Dar ea (Ursirea - adică poziţia ireductibilă de Om), rămâne o funcţie transcedentală, adică: "dacă punerea în afară din circuit a lumii şi a subiectivităţii empirice (citeşte "soarta") corespondente lasă sa rezidiu un eu pur (citeşte "ursita"), cu aceasta din urmă se prezintă o transcendenţă originală, ne-constituită, o transcedenţă în sînul imanenţei (Ideen -I -pg. 110)

Totul se întâmplă ca şi cum "ieşirea" (prin punerea lumii sortite între paranteze) descoperă doar propria funcţie transcedentală a insului - cum "eu cuget" kantian trebue să acompanieze reprezentările. Nimic de-a face cu Transcendentul, de dincolo, cu un Jaspers, sau mai ştiu eu ce filosof nemetodologic. Acelaş sens are "a-fi-în-lume" la Heidegger care aici rămâne fidel formulei husserliene: a se îndrepta spre un guide transcendal.

Acuzaţia d-lui Teodorescu ţine de "Critica Raţiunii Pure" cap. Dialectica Transcedentală - Introducere. Să fie deci amabil să nu confunde cu "Ideen" I.

6/. Sunt acuzat de-a pune categoriile înainte de existenţialii (sic). Si mi se reaminteşte că pentru Heidegger se petrece invers. Aşi putea răspunde că eu nu intenţionez să-l copiez pe filozoful german. In realitate chestiunea este alta. Căci, "firescul-ca-firesc-sieşi" adică Omul (ca transcedentală spiritualitate a lumii) nu-i existenţa Deaceia pentru mine "subiectivismul creator", "trăirismul", "iraţionalismul", "viaţa pură", etc., n'au încă, în această regiune, niciun drept. A-fi-în-Fire ca om ursit, aici, nu eşti decât posibilitate de lume tocmai fiindcă ursirea acestui firesc este "ursirea de...". Deaceea ursirea duce la lume.

Această îndreptare spre lume se face categorial: guidul transcedental (obiectele, semenii), trebuie să fie Rânduit (de categoria Rânduieli) şi Invecinat (de categoria Vecinătăţii). Angajat de aceste categorii de fundare a lumii, insul ursit spre lume (ce nu-i încă existenţa), va trăi structuri existenţiale diferite, istorice şi care constitue soarta sa "pe pământ".

D. St. Teodorescu nu ştie să citească (pe Românii tineri, desigur!). Deaceea confundă. Eu scriu: existenţa nu poate, în mod major, să nu fie una din aceste trei structuri: haiducescul (...); mioriticul (...), păcalicul (...) (C. d. D. Nr; 1, pg. 5). Dânsul înţelege "categorii" ("când se inventează noui categorii ca păcalicul, haiducescul, etc.")

+

Ce era oare Dialogul antic? Ce poate fi el astăzi?

Mi se pare că în exil, şi între "doctori" şi tineri gânditori români", el poate juca rolul de "paidea", dar în sensul heideggerian: educarea omului în adevărul despre Firea acelui "firesc" şi care este, aici şi acum, Românul. Scoaterea din cavernă (grota din Republica platoniciană) poate fi şi îndepărtarea unei grele şi ascunzătoare ceţi ce s'a abătut peste "Orizonturile" noastre pribege, "Orizonturi" pe care le sperăm, ca odinioară, clare şi distincte.

CONSTANTIN AMARIUTEI

+++++

O SEAMA DE CUVINTE

C. N O I C A :

PE MARGINEA INVATATURILOR LUI NEAGOE BASARAB
(fragment)

C. Noica este alături de Mircea Vulcănescu printre primii filozofi români care au încercat să pună bazele unei filozofii româneşti. Străduinţele lui constitue un îndreptar de care ar trebui să ţinem seama oridecâteori încercăm riscul filozofării pe romîneşte.

> ..."Să nu gândeşti că eu grăesc acestea din capul meu" spune Neagoe însuşi către Teodosie, într'un rând. Nu, nu le-a gândit din capul lui. Dar fragmentul acesta ne îngăduie să adâncim gîndul şi simţirea lui. Ne îngăduie să adâncim gândul şi simţirea românească, dintr'un veac, din două veacuri, sau de peste veac. E tot ce-i cerem.
>
> Că, mai întâi de toate, este "tăcerea" spun Invăţăturile.

Tăcerea noastră sau tăcerea lumii?Fireşte,e o tehnică de vieaţă în duh;e un exerciţiu spiritual;deci e tăcerea noastră,ca fiinţe care ne putem pierde,amăgi,înstrăina prin cuvânt.Dar şi peste lucruri trebue să se aşternă tăverea.Noi nu putem tăcea, - spre a sculta svonurile lumii. Trebue să fii surd lumii,ca muţenia ta să fie şi lăuntrică.Altminteri lumea ar vorbi în noi;ne-am pierde iarăşi. Deci tăcem,odată cu ea.

Dar tăcerea noastră face oprire.Oprire a cui?Iarăşi a noastră,deopotrivă cu a lumii.Valul acesta de care suntem purtaţi trebue stăvilit;lumea aceasta a amăgirii trebue oprită în curgerea ei.Dacă vrem să trecem mai departe,trebue să înfrânăm ce e lume în noi.Deci ne oprim odată cu ea,ne desfiinţăm odată cu ea.Căci tăcerea noastră respinge,suspendă,desfiinţează totul.

"Voiu închide acum ochii,îmi voiu astupa urechile,voiu îndepărta toate simţurile,voiu şterge deasemenea din minte toate imaginile lucrurilor corporale...!"Este aşa nepotrivit,în punctul acesta,citatul din Meditaţiile lui Descartes?Si îndoiala metodică a lui Descartes înseamnă tăcere,lăuntrică şi externă.Si ea duce la oprire,a noastră şi a lumii.Tehnica filozofii,la fel cu cea ascetică,începe şi ea printr'un act de suspendare a lumii,printr'o reducţie.Iar reducţia fenomenologică de azi,prin acea universală punere în paranteză a lucrurilor,are parcă ceva din caracterul primelor două trepte ale experienţei spirituale din Invăţăturile lui Neagoe.

Si abia acum,la cea de-a treia treaptă,iese mai limpede decât oricând la iveală toată deosebirea între tehnica filosofică apuseană şi cea de viaţă spirituală de aici.Descartes şi Husserl opresc şi ei valul lumii;dar pentru a îngădui spiritului să se reverse peste lume.La ei,în clipa când totul e oprit,se iveşte spiritul.In punctul acesta devine deci posibilă cunoaşterea,certitudinea,o anumită filosofie a conştiinţei.Ce se capătă însă pe treapta a treia a fragmentului din Invăţături?Umilinţă şi plângere!In tăcerea lumiii nu-şi face apariţia spiritul.Conştiinţa nu-ia direcţia luminii proprii.Se adânceşte şi mai mult în întunericul neffinţei pe care a invocat-o!

Sunt aici,dar abia începând de aici,două itinerarii spirituale deosebite.De o parte spirit,conştiinţă de sine,cunoaştere,act moral - de alta,dramă de conştiinţă.Că numai primul itinerar e filosofic?Intr'un sens de şcoală,poate. Dar treapta următoare din itinerarul al doilea aduce,dela umilinţă şi plângere,frica -- de pierdere,de părăsire,de moarte? - iar frica unei conştiinţe care s'a izolat de lume,spre a nu se mai regăsi,e tema principală a filosofiei existenţiale de azi.Si apoi e faptul acesta extraordinar sub raportul cunoaşterii psihologice:frica e precedată de plângere;întâi e expresia emoţiei şi pe urmă se naşte emoţia, - aproape ca în teoria Lange-James.O tehnică atât de rafinată nu putea fi întâmplătoare.

Se pierde sensibilitatea filosofică în sensibilitate religioasă,odată cu smerenia?Dar trecerea dela frică la smerenie e o adevărată etapă de cunoaştere existenţială.Conştiinţa trăitoare,dominată de spaime,presimte pe Celălalt;

iese din strânsoarea nefiinţei prin faptul însuşi al fri-cei. Smerenia e conştiinţa unui raport la altceva decât ea. Iar dacă smerenia "dăsocoteală de cele ce vor să fie" e tocmai fiindcă vesteşte conştiinţei un echilibru în altceva o ieşire din singurătate, capătul de drum al unei inimi neliniştite.

Odihnită acum, inima e în stare de dragoste. Ea iubeşte pe creator şi nu va refuza dragostea ei creaturii. Si încă odată, pe această treaptă, ispita filosofică va eşi în calea itinerarului nostru spiritual. Căci o conştiinţă încinsă de dragoste e şi conştiinţa augustiană sau pascaliană.. Si nu pregăteşte dragostea pentru cunoaştere şi înţelegere? nu există o "funcţiune epistemologică a iubirii?" - De aceea am putea reveni, ca de pe o treaptă superioară, la un înţeles filosofic al lumii. Cine ştie dacă pe celălalt itinerar spiritul nu-şi începe prea devreme cariera şi nu rămâne închis în lumea lui, în tristul său idealism! Poate că se deschide aci o altă cale pentru filosofare.

Dar Invăţăturile lui Neagoe nu fac filosofie. Erau, până aci, în marginea ei tot timpul; puteau oricând începe dialogul filosofic cu lumea. Ele preferă însă dialogul cu îngerii.

Undeva în vecinătatea acestora, au presimţit pe Dumnezeu.

Prin urmare: există momente filosofice, prilejuri filosofice, care să îndreptăţească o istorie a gândirii româneşti pornind din sec. XVI. Rezultatele unei confruntări cu filosofia obişnuită sunt însă:

Nu există în gândirea românească a timpului problematică de cunoaştere;

Nu există problematică morală;

Nu se pune problema spiritului ca atare;

Si totuşi, conştiinţa trăitoare, analizată aci, e activă şi sfârşeşte prin a-şi găsi un echilibru. Cum? - E poate prima dintre problemele unei istorii a gândirii româneşti.

Dar întrebarea prealabilă este: sunt rezultatele de mai sus româneşti pentrucă privesc pe Neagoe? Sau aparţin lui Neagoe pentrucă sunt româneşti? Iată cercul. Si până ce nu vom găsi mijlocul de a cerceta o istorie în cerc, istoria gândirii româneşti va fi, ca şi până acum, aproape o glumă.

+++

C R O N I C A

La moartea lui P.P.Negulescu

La Bucureşti s'a stins din viaţă Profesorul de Filosofie P.P.Negulescu - după cât se pare în "deplină libertate"; atâta protecţie va fi găsit bătrânul dascăl la fostul său elev Miron Constantinescu, succesorul prezumtiv al lui Gheorghiu-Dej la conducerea Partidului.

P.P.Negulescu a sfârşit la 79 ani o viaţă începută într'o lume de mult apusă, pe care el a supravieţuit-o în ciuda unei constituţii fizicz foarte labile şi a unei sănătăţi permanent ameninţate.

Dintre toţi elevii lui Titu Maiorescu, lui P.P.Negulescu i-a reuşit cel mai bine să păstreze sccIul maestrului depăşindu-l ca vastitate, fără să-l egaleze în concizie şi actualitate. P.P.Negulescu păşia rar şi ponderat în urma timpului. Atent, totuşi distant cu oamenii şi evenimentele.

Avea o frază ritmată, plină de intercalări stilistice, pentru a fi clar, complect clar. Problemele le vedea şi le rezolva, ca orice pozitivist, aproape definitiv, sigur de el şi de ştiinţa timpului. Contact direct cu faptele domeniului său de studiu nu a avut prea mult: s'a ocupat în tinereţe de filosofia Renaşterii, fără să fi dus lucrarea până la capăt, o parte din manuscris pierzându-se în peregrinările primului război mondial.

Filosofia antică reprezenta, pentru el, copilăria spiritului omenesc şi o trata numai pentru interesul ei istoric. Inceputul prpriu zis al culturii şi ştiinţei umane îl vedea în Renaştere: de aci necesitatea studiului ei aprofundat, în special pentru noi Românii, care re găsecam la începutul carierii sale ştiinţifice, într'o fază similară.

Lui P.P.Negulescu i-a lipsit orice sensibilitate metafizică. Pentru filosofii cu preocupări teologice şi înclinaţii religioase n'avea decât un zâmbet îngăduitor. Idealu său ştiinţific a fost Herbert Spencer, modelul său academic: Kuno Fischer; cele mai bune prelegeri: despre Auguste Comte;

Evident când a început P.P.Negulescu să gândească, filosofia fusese de melt îngenunchiată de ştiinţele naturale şi filosofului nu-i mai rămânea decât... istoria şi enciclopedia ei ca sinteză a ceeace "se ştie" până la data respectivă.

Astăzi, noi ştim că ştiinţa nu mai are nevoie de serviciile filosofilor; oamenii de ştiinţă din zilele noastre sunt în măsură să tragă singuri concluziile şi - ceeace este mai important - consecinţele descoperirilor lor. Astăzi, pentru filosof nu mai există decât un singur domeniu de lucru: existenţa umană, în primul rând existenţa

proprie; care trebue pusă de acord cu întregul a ceeeace este sau nu este. Filosoful conteporan nu mai poate fi "naturalist" ci "existenţialist". Si aceasta se aplică deopotrivă - şi mai ales - microfizicienilor, care, cu riscul existenţei proprii, încearcă să limiteze cât mai mult "cenzura transcendentă".

In timpul războiului, cu ocazia vizitei la Berlin a Profesorului Ioan Petrovici în calitate de Ministru al Instrucţiunii Publice, Profesorul Otto Hahn îmi explica în colţul unei săli de recepţie că explozia atomică, pe care el o realizase în laborator, îi pune o gravă problemă de conştiinţă şi-i aruncă o responsabilitate ucigătoare... Filosoful secolului XX, aşezat între fiinţă şi nefiinţă, între a fi şi a nu fi, n'are timp de sinteze teoretice, ci trebue să realizez sinteze da gând şi faptă, adică să se decidă: acceptă sau nu riscul şi responsabilitatea de a exista, şi aceasta înseamnă: de a fi efectiv şi eficient.

Nu ştiu dacă, până la sfârşit, P.P. Negulescu va fi văzut în filosofie mai mult decât o "cunoştinţă generală şi abstractă" şi în filosof altceva decât o minte cuprinzătoare şi talentul de a expune clar rezultatul meditaţiilor şi lecturilor sale. E foarte probabil că filosoful P.P. Negulescu a murit, olimpic şi împăcat cu sine însuşi, în iluzia secolului XIX.

In politică - fără îndoială personalitatea cea mai marcantă alături de Mareşalul Averescu în Partidul Poporului - a fost un democrat convins, sincer şi desinteresat, dar tocmai deaceea fără influenţă şi fără consecinţe pentru societatea noastră uşor machiavelică şi foarte încântată de sine din epoca României Mari.

Din camera lui de lucru, baricadat până sus cu cărţi, P.P. Negulescu a observat totuşi unele deficienţe şi a propus unele soluţii. Din nefericire, soluţiile lui erau concepute în termeni inactuali. P.P. Negulescu lucra încet şi temenic insistând cu lux de amănunte asupra unor lucruri relativ simple. Spre deosebire de un Nae Ionescu, care se mulţumea prea adeseori cu sclipitoare focuri de artificii, spre a nu mai vorbi de Gusti, care plutea nervos şi grăbit la suprafaţa metodologică şi bibliografică, P.P. Negulescu oferea prea mult de-a gata şi... obosia! Un tineret preocupat de esenţe şi copleşit de probleme noi, nu-l putea urmări până la capăt...

Era foarte mâhnit că tineretul nu găseşte timpul necesar să studieze lucrurile à fond. Dar nici el, îndrumătorul, nu încerca să înţeleagă drama şi neliniştea acestui tineret, care presimţia furtuni şi căuta - deseori foarte în necunoştinţă de cauză - limanuri de salvare.

P.P. Negulescu a fost unul din puţinii noştri democraţi sinceri, care aveau ceva de spus. Nenorocul lui - şi al nostru - a fost că ceeace alţii, mai puţin sinceri şi mai interesaţi, au avut prea mult, lui i-a lipsit complect: talentul de a se face ascultat.

Totuşi, dacă poporul român va avea norocul să-şi reia în timp util desvoltarea normală, viaţa lui P.P. Negulescu nu va fi fost în zadar: gândurile şi bunele lui intenţii, pre-

lucrate de o mână pioasă şi cu mai mult nerv decât a lui, vor putea rodi într'un climat de libertate şi indpendenţă europeană şi românească, pe care el, înclinând-şi mintea, îl va fi implorat în ultima clipă dela marele Necunoscut.

D. C. AMZAR

Simplă Notă
despre
Mircea Eliade

Din cele câteva sute de articole şi recenzii care au apăru în lumea întreagă asupra ultimelor volume ale lui Mircea Eliade, nu ne-au căzut sub ochi decât vreo optzeci. Destule, în orice caz, ca să ne dăm seama de ecoul pe care l-au trezit descoperirile şi interpretările lui Mircea Eliade prin tre filozofi, orientalişti, etnografi şi istorici ai religiilor. Dacă ne-am gândit să spicuim pentru cititorii noştrii câteva aprecieri asupra operei lui Mircea Eliade, am făcut-o în primul rând ca să împărtăşim Românilor din pribegie una din acele victorii spirituale care nu supără pe nimeni pentrucă sunt ale României întregi. Căci, aşa cum scrie Albert-Marie Schmidt la începutul foiletonului său entuziast din Réforme (II, III, 1950), închinat cărţii Le Mythe de l'Eternel Retour, "on ne saurait trop estimer, vanter, seconder les efforts de Mircea Eliade, le grand penseur roumain en exil, qui paie largement à la France les parcimonieux bienfaits du refuge qu'elle lui offre..." (Acelaş critic france a consacrat dealtfel lungi şi elogioase foiletoane fiecăre ia din cărţile compatriotului nostru. "Remarquable ouvrage, qui fait autorité auprès de tous les indianistes", scria în Réforme din 29 Oct. 1948 despre Techniques du Yoga; "Le Traité d'Histoire des Religions entraînera sans doute d'heureuses conséquences... l'imagination religieuse que M. E. comente avec génie..." (30 Avril 1949). "Mircea Eliade, pour leque nous éprouvons la plus affectueuse révérence... beau texte, admirable doctrine". (13 Oct., 1951, dând seama despre Chamanisme)

Din masa de comentarii, elogii şi adeziuni entuziaste, să detaşăm mai întâi câteva studii care se singularizează pri numărul considerabil de pagini. Prof. Laviosa-Zambotti consacră un studiu de 22 de pagini în Revista di Scienze Preistoriche (vol. IV, 1949) lui Traité d'Histoire des Religions Cartea aceasta "ocupă un loc de frunte în publicaţiile ultimilor zece ani" datorită "obiectivităţii cercetării, bogăţiei informaţiei, profunzimii sale de gândire" etc, etc. Jean Daniélou, cunoscutul teolog şi filozof catolic, dedică teoriilor lui Mircea Eliade un întreg studiu din revista de filozofie americană Thought (Sept. 1950), studiu pe care îl intitulează The problem of Symbolism. Pentru Jean Daniélou, problema simbolismului religios "a fost tratată magistral de Mircea Eliade". Giovanni Cavicchioli publică în revista de filozofie Valori (Ian-Feb. 1951) un studiu d 16 pagini: L'eterno ritorno, comentând întreaga operă a compatriotului nostru, dar în special Le Mythe de l'Eternel Retour. "Opere

capitale...pune bazele unei filozofii a istoriei...singurul răspuns valabil dat de M.E. istoricismului...Intre descoperirile lui Eliade şi Jung,cele ale lui Eliade sunt chiar mai importante..."

Insuşi marele,ilustrul,bătrânul Benedetto Croce a dedicat două studii cărţii Le Mythe de l'Eternel Retour (în Quaderni della Crtica,1949,şi Messagero din 16 Oct.1949).Filizoful istoricismului nu putea lăsa necomentată o critică atât de radicală a propriei sale poziţii,dar mărturiseşte:"trebuie să laud imensa şi sigura erudiţie a autorului,luciditatea expunerii şi argumentaţiei sale".Pentru filozoful spaniol, Eugenio d'Ors,Le Mythe marchează o dată în istoria gândirii contemporane;deaceia îi dedică patru articole în Arriba,unul din ele purtând următorul titlu entuziast:"E vorba de o carte foarte importantă"(28 Sept.1949)."O carte de aur",scrie emoţionat d'Ors."E atât de mare bogăţia ideilor pe care le conţine această carte,atât de mare noutatea ei,atât de extraordinar interesul,încât odată terminat textul,nu poţi să nu te întorci la el".Este probabil că Eugenio d'Ors a recitit-o de mai multe ori;ultimul articol pe care i-l dedică, intitulat Del Mito,este din 3 Iunie 1951.

Pentrucă răsfoim dosarul acestei cărţulii excepţionale,să mai plivim din atâtea şi atâtea elogii.Jean Hubaux,latinistul şi filozoful belgian,scrie:"Ouvrage admirable et profon...Une originalité exceptionnelle...Le livre est si riche en faits concrets et en idées neuves qu'il faut lui souhaiter la plus large audience possible en notre milieu de siècle"(La Face à Main,Juin,1950)."On ne peut lire de livre dont l'actualité soit plus brillante...(L.Ménard,Les Temps Modernes,Dec.1950).Gonzague Truc dedică articolul său "Mentalité archaique et mentalité rationnelle"(Epoque,4 Nov.1949) seriei "des beaux travaux de Mircea Eliade".Achile Ouy,în Mercure de France (1 Oct.1949) declară:"il serait vain de louer la vaste érudution de l'auteur.Son oeuvre se présente surtout comme une méditation sur la philosophie de l'histoire"."Le remarquable ouvrage de Mircea Eliade" este subiectul foiletonului lui Michel Carrouges,"l'Homme contre l'Histoire"(l'Aube,18 Juillet 1949)."Cea mai importantă lucrare din ultimii zece ani",scrie puţin înainte de moarte fenomenologul Van der Leeuw(Nederlands Theologisch Tijdschrift,IV,p.114)."M.Eliade soulève ici un problème important,dont il montre la dimension et qu'il aborde avec une documentation ethnologique abondante"(A.Dambuyant,Journal de Psychologie,1949,pp.366-368)."L'auteur produit un dialogue magistral sur la liberté.(Ed.Pottier,Etudes Nietzscéennes,Sept.,1949,pp.72-74)."L'Etude de l'ontologie archaique,telle que l'esquisse l'auteur,ne tendrait rien à moins qu'à renouveler les problèmes essentiels de la métaphysique. Cela seul devrait suffire à indiquer l'importance de ce petit Traité"(J.C.B.,Gazette des Lettres,6 Août 1949)"Son originalité et son intérêt proviennent de ce que Mircea Eliade dépasse le champ de la pensée occidentale pour réfléchir sur les conceptions des sociétés archaiques...On voit l'intérêt d'un ouvrage qui aborde un des problèmes essentiels de l'époque"(L.Beirnaert,Etudes,Nov.1949,pp.265-66)."Cet ouvrage fondamental...En 250 pages M.Eliade trace un immense tableau

de l'Homme devant sa destinée collective..." (Pierre Mariel, Le Lotus Bleu, Oct.949, pp.363-364). "Ce petit livre du savant historien des religions prolonge sur un point précis les études de l'admirable manuel de mythologie comparée que l'auteur nous a donné sous le titre de Traité d'Histoire des Religions (Aimé Patri, Paru, Nr.53, 1949, pp.110-111). Ar maitrebui să cităm şi alte texte, dar lipsa de spaţiu ne împiedică. Să amintim totuşi că până şi revista comunistă La Pensée s'a simţit obligată să discute tezele din Le Mythe (Sept. 1951, pp.127-30); ca să le respingă, evident, dar recunoscându-le totuşi valoarea: "Rendons lui justice. Il y a là une analyse intéressante et en bonne partie valable de certaines conceptions archaïques".

Despre Traité d'Histoire des Religions, un Jean Daniélou scrie că "marque une date dans l'histoire de la science des religions" (Etudes, 1949, pp.421-22); René Dussaud, Membre de l'Institut, Directorul celebrei "Revue de l'Histoire des Religions", socoteşte că: "il faut remercier M. Eliade d'avoir mis sa large science au service de nos études... l'oeuvre est solidement construite et sérieusement pensée, utilisant une profusion de documents bien choisis" (Syria, 1950). "On ne peut pas ne rendre hommage à tout le savoir rassemblé dans le livre de M. Eliade" (M. Dambuyant, Journal de Psychologie, Mai, 1949). "Un traité indispensable aux historiens des religions" (Jean Filliozat, Journal Asiatique 1950). "L'ouvrage de M.E. est sans doute un des plus importants que l'on ait jusqu'à ce jour sur la question" (Luc Guérin, Paru, 1949). "Una conoscenza larghissima della letteratura storico-religiosa... Una squisita sensibilita religiosa... serve mirabilmente l'Eliade..." scrie cea mai mare autoritate în materie, R. Pettazzoni, profesor de Istoria religiilor la Universitatea din Roma. "Livre particulièrement illuminant; d'abord par l'extraordinaire étendue de son information", comentează Marcel Brion în Les Nouvelles Littéraires. Cu puţin înainte de moarte, Ed. Mounier a închinat un lung articol în Esprit (1949): "M. Eliade jette la dernière pelletée de terre sur cette série illusoire que l'on faisait commencer au mana, et par l'animisme, la magie, etc. finir au christianisme". Madeleine Davy mărturiseşte în Revue de la pensée juive (1949): "Oeuvre fondamentale sur le plan philosophique et religieux. C'est la première fois que paraît en France un exposé aussi complet des structures religieuses". Profesorul Arthur Jeffery, dela Columbia University, scrie în The Review of Religion (1950): "Autorul stăpâneşte o literatură enormă şi interpretează faptele expuse într'un mod clar, concis şi convingător..." In conferinţele sale dela Notre Dame, R.P. Michel Riquet a folosit exclusiv documentarea şi interpretarea acestui "eminent spécialiste de l'ethnologie religieuse" (le chrétien face aux athéismes, V, 1950).

Imposibil de notat, chiar fragmentar, adeziunile obţinute de către Techniques du Yoga. Să amintim că, pentru indianişti ca J. Filliozat sau Et. Lamotte, cărţile lui M. E. "sont ce que nous possédons de mieux sur le sujet". Sau, cum scrie M.M. Davy în La Nef: "Rien n'a été dit sur ce sujet avec autant de savoir, d'érudition et de clarté... Ce livre renouvelle

les questions..." Cât privește ecourile despre Le Chamanisme, le vom înregistra cu alt prilej.

N'am vrea să încheiem aceste spicuiri din presa internațională, fără câteva considerații asupra metodei de lucru a compatriotului nostru. Cred că avem dreptul să vedem în activitatea lui științifică și filozofică un model pentru orice tânăr cercetător român. Mircea Eliade și-a dedicat primii cinci ani petrecuți la Paris aproape exclusiv activității științifice. Dar ni se pare că întrevedem în această activitate un plan: timp de trei ani, cursuri la Ecole des Hautes Etudes și comunicări la societățile savante (indianistică, istoria religiilor), apoi conferințe în cercuri filozofice și psihologice (Collège Philosophique, Cercle Jung, Etudes Carmélitaines), iar acum, în urmă, tot mai puține conferințe la Paris și tot mai multe în străinătate (Italia, Elveția, Suedia). Eliade a evitat dispersarea și repetițiile. A pornit dela câteva probleme precise de orientalistică (în speță Yoga), a atacat apoi fenomenologia religioasă, propunând nu numai o nouă metodă, ci un nou sistem (care începe să fie acceptat pretutindeni). Când "autoritatea" lui științifică a fost definitiv clădită prin Traité (trebue să amintim, totuși, că această autoritate fusese deja obținută în 1936, cu Yoga, și în 1938, cu Zalomoxis), Eliade a publicat senzaționalul său esseu de filozofie a istoriei, Le Mythe de l'Eternel Retour. Insfârșit, acum câteva luni, a venit cu acea masivă monografie asupra șamanismului, prin care răstoarnă total problema "originei experienței mistice". Cu alte cuvinte, utilizează știința istoric-religioasă pentru rezolvarea unei probleme de filozofia religiei și, implicit, de teologie.

Opera lui Mircea Eliade ni se pare perfect construită: dela orientalistică și etnologie, la istoria religiilor; utilizând apoi noul său sistem de a interpreta fenomenele religioase, se ridică la filozofia istoriei și metafizică și ne oferă o nouă interpretare a Mitului, a Istoriei și a Omului arhaic; însfârșit, sintetizând toate aceste rezultate și interpretări, se apropie de problema finală a filozofiei religiei și a teologiei: experiența mistică...

Noi nu uităm, totuși, că Mircea Eliade este înainte de toate un scriitor. Și îndrăznim să-i punem întrebarea aceasta, rugându-l să ne răspundă chiar în paginile Caetelor de Dor: în ce măsură opera lui științifică și filozofică poate coexista cu creația literară? În ce măsură o sporește sau o sacrifică?

C. D.

"Cartea Pribegiei"

Așa dar exilul e pentru unii dintre exilați responsabilitate și suferință. Pentrucă în exil suferința apare ca expresie de a fi, iar responsabilitatea ca expresie de a face. Evident că sunt mulți care se alătură acelui târâm inautentic de a avea. Insă aceștia nu au nimic de a face cu statura exilului. Deaceea focarul de tipăritură românească - e vorba de "Cartea Pribegiei" - răspunde economiei spirituale a exilului, altfel decât "La vingt-cinqui-

ème heure",ca să luăm un exemplu de întristată deosebire. "Cartea Pribegiei" e suferinţă şi responsabilitate românească. "La vingt-cinquième heure" e o afacere. Afacerea pribegiei româneşti. Pentrucă aşa se'ntâmplă lucrurile în lume - de 2000 de ani negustorii dau târcoale templului, pentru ca să-şi retrăiască prima isgonire. Şi niciodată mai mult decât în vremurile nouă negustorii n'au avut nostalgia templului. Altădată,cu mii de ani în urmă, ei intrau în templu ca negustori. Azi ei intră deghizaţi în preoţi. Ei desacralizează statutul precis al preotului. Ei nu mai vând, ci oficiază. Oficiază vânzând şi sub sutana lor de împrumut - cămaşa nefericită a Impostorii. Dar nu despre "afacerea pribegiei", ci despre "Cartea Pribegiei" înserm aici câteva gânduri.

Ca pe timpul acela de început şi lumină românească,timpul călugărilor din mănăstiri,al scribilor generoşi,al domnilor îngrijoraţi de pravile şi învăţături,al tuturor ce se osteneau să scoată - în vreme - lumina de sub obroc, "Cartea Pribegiei" investeşte cuvântul cu o demnitate străbună - acea de a-l regăsi şi trimite în inima oamenilor. Tiparniţa aceasta care dă cuvântului ceace e al cuvântului,în sărăcie, în sacrificiu, în bucurie, în vrere de bine şi în exil, se situează într'un spaţiu spiritual românesc autentic. Şi lucrul acesta spune totul.

In plus, e foarte probabil ca Gutenberg să fi inventat tiparul în exil.

V. I.

Cronica Poeziei

" A murit un sfânt "

de

Vintilă Horia

Activitatea poetului Vintilă Horia era cunoscută şi apreciată în ţară unde,pe lângă publicarea câtorva plachete de versuri şi a unui roman,înfiinţase o revistă şi o colecţie literară: "Meşterul Manole".

In aceiaşi colecţie pusă sub invocarea legendarului Meşter al Curţii de Argeş care,astăzi mai mult ca oricând,simbolizează biruinţa gândului românesc creator,Vintilă Horia a publicat acum doi ani,în Argentina,o preţioasă "Antologie a poeţilor români în exil",iar de curând în editura "Cartea Pribegiei" din Buenos Aires,volumul "A murit un sfânt",cu poeme scrise în ultimii zece ani. Cele trei cicluri ale cuprinsului : Cântece din baroc,Balade lirice şi Austral,dimpreună cu traducerile şi poemul dramatic "Torţa", se situează la un nivel de calitate care face din apariţia cărţii "A murit un sfânt",evenimentul literar românesc cel mai îmbucurător în acest început de an.

Soarta,care a risipit mii de Români până în cele două Americi şi până'n Australia,a purtat pe rând paşii lui Vintilă Horia în Austria,unde a petrecut anii războiului,apoi în Italia şi acum în Argentina. Din această lărgire a orizontului geografic a rezultat şi o îmbogăţire a perspectivei lăuntrice, odată cu cristalizarea definitivă a sufletu -

lui "fidel şi etern" al poetului, sub semnul amintirii supreme a ţării îndepărtate şi pierdute.

Acestea le aflăm din "Postfaţa la un deceniu personal" care deschide volumul de poeme şi în locul căreia îmi pare că ar fi fost mai nimerită o pagină simplu informativă. Cititorul s'ar fi lipsit, fără pagubă, cred, să ia cunoştiinţă de condiţia exilatului modern, din laborioasa lapalissadă dela pag. II-13, unde i se spune cu gravitate: "Exilatul este egal cu un spânzurat şi cu un împuşcat, deoarece, întocmai acestora, este expulzat dintr'un mediu familiar, care se poate numi, cu aceeaşi valabilitate, Viaţa sau Patria". Nădăjduesc că Vintilă Horia nu-mi va lua în nume de rău, dacă-i atrag atenţia asupra primejdiei de a se înduioşa literar de propria emoţie, - sinceritatea ei fiind, bine'nţeles, indiscutabilă! - lăsându-se prins de acele "stări sufleteşti, declanşate de un factor extern"(!), din care încearcă să se descurce împotmolindu-se de tot, cu o solemnitate pretenţioasă şi de un efect comic (despre "lacrimile omului modern", pag. 8), ca şi acela provocat de lectura rândurilor citate mai nainte. Socotesc iarăşi, că nu-i este îngăduit unui cărturar şi poet subţire, oricâte "răscruci de meridiane şi paralele" ar fi cutreerat, să scrie pe româneşte, că "omenirea întreagă...avea să schimbe de culoare şi de gust". Această supărătoare apucătură de-a...mlădia limba răsucind-o în feluri luate din limbi străine, dar nepotrivite felului românesc de a spune, mă surprinde mai ales la un scriitor a cărui producţie poetică dovedeşte un gust sigur în alegerea şi potrivirea cuvintelor. Mă şi grăbesc deaceea să ajung la poemele lui Vintilă Horia, convins că cititorul lor îşi va fi schimbat, ca şi mine, impresia neplăcută - (iar nu: va fi schimbat de impresie!) - lăsată de lectura postfeţei.

Amintirea nostalgică, bolnavă de dorul de-acasă, înfăşoară ca o culoare afectivă peisagiile streine pe care le străbate poetul, filtrându-i sensaţiile şi compunându-le într'o privelişte personală, ca în aceste strofe scrise sub cerul Umbriei:

Bate-un vânt, ca un glas, cu miros de câmpie,
Trece-o fată pe drum cu un cântec străin,
Nu sunt beat de seara de mai, nici de vin,
Ci de dragostea ta, România.

Anii între noi au crescut ca un zid,
Chipul tău e o lună pe ape, o uitare;
Cine a'nchis fereastra pe care
Către tine nu mai pot s'o deschid?

E vântul în crengi sau un glas cunoscut?
Cine mă chiamă de peste şes?
E braţul tău, frate, sau un vârf de cipres
Infipt în deal ca o spadă'ntr'un scut?

Stai o clipă şi-ascultă cum curg
Vocile inimii din spre Ţară'n spre mine.
In linişte cad, fluturând pe coline,
Frunzele roşii ale altui amurg.

Câteva versuri îi sunt uneori de ajuns lui Vintilă Horia, ca să creeze o stare sau o prezenţă lirică de neuitat, cu un răsunet lăuntric prelung şi muzical ca de pildă acest distih :

Cum a căzut noaptea ca o ploaie!
O aud cum cântă peste frunzele line.

Sau, ca începutul poemului care a dat şi titlul cărţii:

A murit un sfânt undeva.
Lumea spune că e floarea de tei
Care miroase aşa.

Aici vorbele se apropie cu o sfială parcă pioasă de înţelesuri, neîncumetându-se să le numească ori măcar să le atingă, ca să nu le divulge. E poate cea mai emoţionantă şi mai pură întâlnire cu poesia, din toată cartea. Dar e ca o prinsoare pe care poetul o pierde, din nefericire, şi odată cu el cititorul, fiindcă numaidecât după versurile citate şi până la ultimul, am impresia nu numai a unei scăderi de nivel, dar a unei căderi totale şi a pierderii harului din primele versuri: o cădere dintr'un aer îngeresc într'unul desfermecat, lumesc. Mai sunt, negreşit, versuri remarcabile, ca acelea evocatoare ale "lunii lunatice", dar suava inspiraţie dela început se schimbă, în restul poemului, în "dolce stil" auto-imitat cu preţiozitate meşteşugărească (rimă repetată în interiorul versului al treilea din ultima terţină). In definitiv, "A murit un sfânt" e poemul unei ratări, în planul cel mai intim autobiografic al poetului. Nu fac o indiscreţie repetând ceea ce el însuşi spune clar în prefaţă: că trecând în 1938 prin Assisi "ezitasem o clipă între a mă întoarce acasă şi a rămâne acolo pentru totdeauna" (sublinierea e în text). Fiecare din noi poartă în suflet un călugăr mort, - e o vorbă a lui Nae Ionescu, pe care o ştiu dela Emil Cioran. Smulgându-se din ezitare, Vintilă Horia a luat "calea uşoară a întoarcerii", alegând - mai târziu, în 1945, când s'a întors în Valea Umbriei şi după ce-l auzise cântat la orgă, de un preot franciscan, în basilica San Damiano - "Trăiască Regele", cu toate celelalte trăiri pe care le implică acest simbol: "familia şi patria, prietenii şi peisagiile începuturilor mele de om" (pag. 8). "A murit un sfânt" mi se pare, pe toate planurile -Vintilă Horia mă va înţelege - consecinţa acelei alegeri. E omenesc, dar atât de omeneşte trist!

Intrebarea dacă ce a fost, putea fi altfel de cum a fost, cred că e fără sens; ca şi aceea despre soarta poemului dacă autorul lui, în loc să fi luat "calea uşoară a întoarcerii", ar fi rămas lângă basilica Sfântului Francisc, unde i se descoperea brusc "o nouă perspectivă a vieţii", făcându-l să înţeleagă "lucruri pe care sbuciumata mea trăire bucureşteană mi le ascunsese subt un văl de plăcută înşelăciune". Poemul rămâne ceea ce am spus că mi se pare a fi.

Dar cel puţin odată, ruptura de nivel pe care o semnalam în "A murit un sfânt" nu se mai produce şi poezia "Botez" e de o continuitate fără cusur a inspiraţiei. Un sentiment feeric al creaţiei şi al înfrăţirii cuvântătoarelor cu necuvântătoarele, într'o blândă familiaritate, face din această poezie una din cele mai frumoase pe care le-am citit în

românește :

Migdalii s'au aprins ca niște lampioane
In seara albastră a măslinilor.
Ce nume să-mi dau printre flori, printre fiare,
Botezătorule, Sfinte Ioane?

Să mă chem frunză sunt prea bătrân.
Să mă chem lup, sunt încă prea crud.
O rază de soare mă bate pe umăr:
- A venit seara, culcă-te'n fân.

Ca un rug de mure în blânda lucernă
Adorm printre greerii care se deșteaptă.
Soarele se scufundă oftând în amurg
Ca într'o pernă.

Steaua vorbește prin semne cu floarea din pom:
- Cine e trupul din iarbă?
Floarea răspunde în șoaptă, printre petale:
- E un om! E un om!

Apoi cade'n somn, înclinându-se agale
Și visează cu spaimă că o culeg.

Până și "Crăciun la Assisi" mi se pare, după "Botez", anecdotic și totuși, numai poemul acesta ar fi deajuns ca să întemeeze reputația unui poet. Dar vă las să-l citiți și recitiți singuri, dimpreună cu enigmatica "Mezalianță", - poezia cea mai transcendentă din întregul volum - cu admirabila "Teama" și alte câteva poezii de antologie: "Intre astrele pure și pajiștea mută", "Pan bătrânul", "Mâinile", "Sonet la o statuie", "Requiem pentru Ion Pillat", straniа și obsedant-bacoviană "In parcul dela Torino", "Culorile tăcerii" și câteva traduceri remarcabile: mai ales cele două din Supervielle, una din Weinheber și extraordinara "Floarea de aer" de Gabriela Mistral. Enumerare limitativă, pentru uzul unei antologii personale, căreia i-aș adăoga neapărat unele strofe răslețe, în care jocul subtil al corespondențelor dintre plastic și sufletesc creează, peste curgerea timpului măsurat de zilele anilor, fărătimpul lucrului frumos :

Lacul e lin ca o lungă tăcere,
Apele zac peste culmea din fund,
Peste cerul întors, peste norul rotund.
Vântul în frunze e doar o părere.

Unde își taie pasărea sborul?
Pe sticla de apă sau pe zarea adâncă?
Sunt aici, pe marginea aspră de stâncă
Și îmi sparg numai chipul din fund cu piciorul,

Sau cerul e jos, ca o cupă întinsă
De mâna minunii spre apa de sus?

(Din: "Cântecul celui din urmă").

Trec fete brune pe sub arcul porţii
Cu paşi sunând prin anii care nu-s
Decât un drum ştiut către apus
Bătut de mersul fără timp al morţii.

("La San Pancrazio")

Valea Umbriei trece spre toamnă
Ca o limbă de ceas spre minutele serii.
Vântul gol printre frunze-şi înseamnă
Drumul de mâine.....

("Final estiv")

Ceaţă'n amurg. Vârfuri de deal
Singure tremură'n frig până departe.
Numai soarele umblă, pe celălalt mal,
Cu flacăra'n jos ca o torţă de moarte.

("Superga")

Deseori, un singur vers închide, în conturu-i limitat, esenţa inepuizabilă a unui întreg poem. Ce bucuros ar fi fost Ion Pillat, el care a scris atâtea admirabile "poeme într'un vers", să citească unele ca acestea, cu nimic mai prejos:

Închisă'n verde, liniştea-i de brad,
Sau: Ca un ceas nevăzut bate-un glas de secure.
Şi: De pe umeri, ca o mantie, trupul greu s'a desprins.

Unui cititor care-şi găseşte în lectură, a poeziei, mai ales, suprema voluptate, îi va fi îngăduit să citeze şi versuri sau chiar, uneori, mai puţin decât versuri întregi: simple notaţii - nici măcar lirice! - a căror misterioasă claritate, tocmai din cauza preciziei aproape minuţioase devine turburătoare şi emoţionantă până la lacrimi. (Imi amintesc aici, vorba lui Cocteau: "le mot qui me fait pleurer c'est le mot juste").

De ce tresar neliniştit, cu o teamă ca de ceva ineluctabil, citind această simplă constatare:

Numai o oră, numai o clipă mai desparte
Mustul de vin.

("Octombrie în valea Umbriei").

Sau de ce mă umple de o tristeţă a pustiului şi zădărniciei vieţii, inocenta armonie imitativă:

Inutil, inutil, fluieră mierla.

("Doi îngeri").

Şi de ce mă încântă, cu sentimentul unei intimităţi feerice, discriminarea, în aparenţă gratuită:

Nu era frig, ci iarnă.

("In parcul dela Torino").

Fireşte, în contextul poemelor, versurile citate răspund unor aşteptări, vin la locul lor, pregătind altele şi duc mai departe ecouri; altfel spus, se justifică şi deci "se explică", fiindcă servesc la ceva. Dar prezenţa lor autonomă de ostroave dăinuind nemişcate şi după ce şi-au îndeplinit scopul mi se pare cu neputinţă de explicat. Mister al poesiei!

MIHAI NICULESCU

"Au commencement était la fin"

O carte simplă fără "literatură" şi mai ales fără orgoliu. Scriitoarea povesteşte ceeace s'a întâmplat cu ea, cu ţara, cu lumea. Şi deodată - după trecerea prin birouri, pe străzi, în închisori, în munţi - eroina acestor întâmplări ajunge la hotare. Limite-ultime, unde viaţa trebue să se transforme în altceva: în libertate sau în moarte. Dar :

"Les routes qui mènent aux passages clandestins de frontières sont faites d'une boue et d'une terre spéciales qui ne peuvent connaître et comprendre que les seuls initiés".

Cartea doamnei Adriana Georgescu-Cosmovici este deci o "iniţiere". Dar cine nu recunoaşte aici, unica religie valabilă: iubirea de neam şi de adevărul său, precum şi singurul locaş de sfinţenie: munţii, apele şi câmpiile dela noi?!

Deaceea se poate vorbi de o valoare "în sine" a cărţii. Desigur că altele ne vor fi criticile de judecată. Nu document politic, nu carte de propagandă pentru apusuri adormite (pe când îndurerate turme de oameni robesc în Est) şi nu literatură, ci autenticitate, în ceeace semnifică ea: identitatea dintre vorbă şi port, trăirea ca atare a unui adevăr. Iar la autoarea română, orice vorbă, orice gest, orice trăire, sunt resfrângeri pe cerul esenţelor de om şi pe câmpul unde deapururea se va petrece istoria de libertate a omului: Ţara Românească. Iar acest Naţionalism Transcendental ne-a vorbit pentru întâia oară, aici în exil, de ceeace este şi vrea neamul nostru. Căci pentru întăia oară cineva scrie cu dreptul aceluia care n'are pe cuget laşităţi şi minciuni, fapte şi trăiri silnice, faţă de neom, faţă de omul din el, faţă de istoria lui. Dna Adriana Georgescu e o scriitoare fără "mauvaise conscience" şi deaceia este o scriitoare autentică.

"La'nceput a fost sfârşitul", e parcă un înfricoşat verset din biblie; dintr'o biblie ce începe cu Vremea Apocalipsului abătută peste întinsul României şi unde suferă, într'o frăţească unire, şi inocenţii şi vinovaţii. Faptul că mai sunt însă fiinţe care în tot timpul acestor nopţi de chin şi besnă, au păstrat luciditatea celor ce se întâmplă, precum şi tăria de a striga credinţa lor în lumină, ne face să speràm că sfârşitul Apocalipsului nu va întârzia. Căci şi "Cuvântul" elementar şi suferind, se întrevede acum, ca în creaţia acestei scriitoare de talent.

C. A.

Obscuritatea Artei Abstracte

Notă ocazională şi filozofică la expoziţia pictorilor Damian şi Ionescu-Şoimu dela Paris, din Noembrie 1951.

1). Din punct de vedere pur plastic, se poate accepta "reprezentarea obiectului artistic ca puritate de forme. Triunghiurile, romburile sau cilindrii proectaţi pur şi simplu pe pânză, fără nici o pretenţie de semnificare, "reprezintă" moduri de expresie plastică şi aparent, artă. Aparent numai, deoarece obiectul redat este în fapt o sufocare a obiectivului, şi pe care pictorul este tentat a lua-o ca o "abstractizare a obiectului", ceeace nu-i acelaş lucru. Obscuritatea plastică începe în acest moment; căci, o compoziţie

care nu are absolut nimic hermetic - totul este clar în câmpul unei pânze de linii aproape totdeauna geometric - ne este reprezentat ca pictură, în timp ce ea nu este decât decoraţie. Admirabilă sau nu, linia stilizată nu trimite "privirea" la "înţelegerea transcendentală" (se va vedea mai jos ce înseamnă aceasta), ci o reţine la reprezentarea ca atare. Plastic deci, culoarea şi compoziţia spusă "abstractă", deşi vrea să realizeze "optic ideea sau gândirea" (Van Doesburg), nu realizează nici măcar pictura pur şi simplu ca mod de neliniştire personală în vederea unui univers propriu şi altfel.

De aici uşurinţa de a copia şi a fabrica "stiluri". In faţa unei compoziţii abstracte, orice vizitator îşi descoperă talente de meşteşugar, ce nu are nimic de-a face cu talentul. In zadar spune Malevitch: "n'am inventat nimic; ci doár am trăit în mine însumi şi în ea, noaptea în care am întrevăzut noul obiect, pe care l'am numit suprematie. Aceasta s'a exprimat pe o suprafaţă neagră ce reprezenta un pătrat"; limitele talentului (ca ointuire a "obiectului din noapte") sunt şi acelea ale înşelării. Stilizarea nu reprezintă, în cadrul decorativ, nici un destin. Ci doar îndemânare. Câteva linii şi dreptunghiuri de Mondrian, trase cu rigla şi colorate cu priceperea oricărui şcolar, pot implica desigur o întreagă carieră artistică (experienţa "Cezanne", trăirea unei mistici sau teosofii personale, etc.) dar nu împiedică pe nimeni, pe "elevi" mai ales, să suprime aceasta pentru a trece direct dela tipografie sau desen liniar la "arta abstractă". Desigur că nu este cazul pictorilor români cari sunt situaţi în artistic, prin lunga lor experienţă dela Bucureşti şi Paris. Dar pentru cei ce nu-i cunosc personal, talentul şi înşelăciunea fac una-două pe pânză. De aici "obscuritatea" ce ţine intrinsec de obiectul plastic (e decoraţie? e artă? nu vrea să spuie ceva? sau semnifică o lume?), şi nu de nepregătirea celui ce priveşte.

2). Ni s'ar putea spune că analiza filozofică nu are ce căuta într'un domeniu ce-şi are legile sale proprii de înţelegere. De fapt am avertizat: nota aceasta este pur filozofică şi nu are pretenţia de a face "critică plastică" (în sensul de "cronică picturală"). Totuşi există o legitimitate a analizei întreprinse în mod schematic, aici; şi anume faptul că "á filozofa" înseamnă, înainte de crearea unei "viziuni asupra lumei", surprinderea omului descoperitor de lucruri - obiecte fireşti, nefireşti, etc., - şi deasemeni a omului existând într'o structură sau alta de existenţă. Deci, filozofia fiind o metodă, îşi poate permite de a analiza şi a înţelege obiectul şi lumea plastică. In zadar vor striga pictorii că filozoful nu este pictor; cercetarea unei ontologii ("adevărul" plastic aici) este obiectul filozofiei, oriunde şi oricare ar fi această ontologie.

Mai mult încă, pictorii însuşi îşi îngădue explicaţii filozofice. Ei au spus, cu "luciditate" că abstracţiunea este ideea colorată sau gândirea trasă cu rigla. Paul Klee (în "Ueber die moderne Kunst") spunea că "pictorul este un fi-

losof"; în sensul precis de a se îndoi de "unicitatea" lumii date,ca singura "exactă" pe planul privirii plastice. Şi îşi rezerva dreptul de a crea o alta. Această îndoială, mai mult decât carteziană, ajungea la ruperea familiarităţii dintre ochi şi peisaj,la "punerea lumii cotidiene între paranteze",pe scurt la "reducerea fenomenologică.

Este,aici,primul pas din descrierea lumii;dar şi ultimul. Căci pictorul-filozofant nu înţelege că desconsiderarea obişnuinţii zilnice de a vedea obiectele,nu înseamnă nimicirea acelor obiecte. Ceace pierd prin reducere,este culoarea şi semnificaţia comună,nu însă tăria antologică a lor, darea lor în privire. Pictor-filozof,da, însă cu condiţia ca obiectul să-ţi apară esenţial - în adevărul său plastic, şi pe care o revelează talentul (trăirea ca atare). Aceasta înseamnă că s'a ajuns la esenţa obiectului,sau a obiectului esenţial lumii plastice,desbărat de culori şi de compoziţii banale. Esenţa este deci un plus de obiectivitate; deci o mai adâncă şi eficace concretizare a lumii. Pictorii - chiar şi cei români - ar putea să ştie că "iluzia" lumii este de fapt o lipsă de revelare a fundamentului şi obiectiv a miezului ei de semnificare antologică. Este deci rolul creatorilor de a aduce obiectivitatea şi concretul, şi nu a le dispreţui sub motiv că sunt "iluzie" sau "anecdotă".

Astfel "abstracţiunea",este ajungerea la esenţă,ca obiect în sine. Pictorul ia deci "conştiinţă de esenţa lumii" (obiectului),şi nu rupe "ideea" de "copie",ca un platonician, dealtfel decadent. Adânciţi în sofisme,pictorii abstracţi îşi permit să vorbească de o "lume lipsită de obiect". (Kalevitsch: Die Gegenstandlose Welt); ca şi cum conceptul de lume poate fi înţeles fără iruperea în lumina ei,a firescului-din-fire, firescul-ca-atare. Aşa se explică "obscuritatea" tabloului abstract,unde lumea,ca fond de culoare revelatorie (cum este cazul admirabilului alb-gălbui de Ionescu-Şoimu) nu vrea obiecte,refuzându-se la fiinţarea lor. Rezultatul,acea sarabandă de romburi,trase cu linia, în tuş roşu sau negru,trecând dela stânga spre dreapta,ca o revistă de music-hall. Dar,deşi desenul este corect, - nimic din puterea artei (adică acea "conştiinţă a esenţei plastice a obiectului" şi care este "înţelegerea transcendentală"),nu intervine; rămânem în decorativ,adică în reprezentarea datului cotidian. Vrând să scape de "banal" şi de "concret",pictorul abstract recade în fadul lumii moarte (obiecte nimicite de prejudecăţi şi complectamente inautentice),fără prestigiul lumii ce le-a fiinţat cândva, (căci de această lume a "abstractizat-o pictorul-filosof). Căci unde este "sensul sacru" al triunghiului pitagorician sau "splendoarea matematică" a cutărui poligon? Lumea mistică sau geometrică au fost pierdute,rămân doar fosilele pe care le copiază generaţia de azi a acelor ce văd "abstract" lumea. Asistăm deci la o moarte a creaţiei prin obscuritatea înţelegerii. "Noua geneză" de care vorbea P.Klee, este de fapt lipsa unei idei făcută culoare şi începând lumea.

La acestea,adăogând tristeţea mea personală,de a constata

în evoluţia pictorilor români, o îndreptare spre nesemnificaţie (căci, unde sunt "sărbătorile" acelui roşu getic, cum îl numea un prieten comun, sărbători de moarte şi de nemurire din tablourile lui Ionescu?).

Văd că de fapt, mi-ar fi fost imposibil să scriu o "cronică picturală"; pentru aceasta mi-ar fi trebuit, în afară de pregătirea "erudită" în Artă, picturi adevărate, iar nu decoraţii, ele înşile fără noimă.

C. A.

A murit un poet

A murit de curând în ţară, după ce fusese târât prin mai multe închisori, Constant Tonegaru. Nu era un poet mare. Era însă un poet în felul lui de a lua viaţa în răspăr, de a-i da un sens, atunci când trebuia, de a renunţa la ea atunci când era bântuit de o întâlnire care-l apropia de moarte. Nu era un poet mare. Insă dela Lautréamont încoace, va trebui să se ţină seama oricând de picătura de sânge a intelectualului. Pentru ca să nu mai pomenim de sângele poeţilor, care e sânge de aur. Constant Tonegaru moare înainte de împlinirea lui reală. Moartea lui e un asasinat, aşa cum asasinată e însăşi poezia acolo unde libertatea a devenit păcatul originar al unui regim.

Am în faţa mea "Plantaţii"-le lui, premiate de Fundaţiile Regale în 1945. Nu ştiu unde să mă opresc, la care poem să mă opresc. Să rămân la "Căţeii Pământului".

CAŢEII PAMÂNTULUI

Necontenit, necontenit cu lovituri mărunte
săpaţi adânc spinarea voastră să asude
sub rădăcinile ştejarilor de peste frunte
ce asudă în vârfuri seve crude.

Fraţi de verigă, unde ne este tinereţea firavă?
Răsădită în bezne, pe nesimţite ca o oaste
desnădejdea urcă prin lujerul ei veştejit de otravă
ce ni se prelinge în picături de smoală pe coaste.

Când pe lespezi mucegăite se târîe seara,
armate, alte armate de şoareci fioroase
în tainiţi mai negre decât secara
ne rod lanţurile şi ultimele oase.

In fiecare seară din câte au mai rămas
ca un talaz cumplit în turn suie guzganii
odată cu rugina către ceas
să ronţăie lăncile din panoplii şi anii.

Voi săpaţi, săpaţi adânc în noapte
să se audă căţeii pământului lătrând
şi'n botul lor murdar de lapte
s'asvârliţi de pe casmale Luna fumegând.

E poate singurul poem pe care îl primesc. Ceace primesc însă sigur e îndurerarea mea pentru moartea poetului. Il văd pierind într'un Bucureşti scufundat în impersonal şi

pieirea lui mă înfioară. Pentrucă atunci când li se ia oamenilor şi libertatea de a muri, degradarea condiţiei omeneşti e fără margini. Şi fără-marginile sunt acum în această capitală a impersonalului şi a durerii.

V. I.

B I B L I O G R A F I E

E.M.CIORAN: "L'OCCIDENT ET LE SENS DE LA FATALITE" în "Combat" din 8 Noembrie 1951. (Redacţia literară a ziarului "Combat", în momentul când a prezentat ultima carte a lui Albert Camus "L'homme révolté", a găsit de cuviinţă să publice - ca o replică a tezelor exprimate de scriitorul francez - câteva texte revelatoare de E.M.Cioran. Şi aici autorul acelui preţios "Précis de Décomposition" e prezent într'un stil care îi e propriu şi cu o gândire, de data aceasta, îndreptată mai mult spre filozofia istoriei. Aceiaşi dezolare amară, aceiaşi vestire de apocalips şi în aceste pagini recente ale lui E.M.Cioran: "L'Occident a épuisé ses clartés. Ahuri par sa déchéance, frappé de stérilité et dans l'attente d'imbéciles futurs qui se mettront des siècles à se dégrossir, à faire démarrer un autre monde, il se traîne vers un autre âge d'idéaux à rebours, d'utopies noires".)

ALEXANDRU BUSUIOCEANU: "CUERPO CORTES DIVINAMENTE TRISTE" în "El Pajaro de paja" - Carta Circular de la Poesia. (Intr'o revistă de poezie în care îl regăsim alături de Eugenio d'Ors, d. Alexandru Busuioceanu publică poemul pe care îl reproducem în întregime :

Octubre 1951 - Madrid

Puro espectaculo de Hombre
cuerpo cortés divinamente triste
flor de pensamiento y de nervio
sueno es tu carne segun la quimica celeste
onda tu flanco y seminal la ira
de dragon profundo de tu sexo

En la duracion de luz viviendo
tu sueno el color toma de tus ojos
la verdad no penetra en la pupila
y en el fondo de tu mirada te separas
del amor y herida y canto en que has nacido

Tu soledad aspira a la condicion perfecta:
desnudo un dios sobre la nube atica
Tu dolor humo sin memoria
Mas leve la ceniza que la sombra
cuando quemada en un instante tu belleza

ALEXANDRU BUSUIOCEANU: "RETRATO SIN FIGURA" în "Platero" - verso y prosa, Cadiz, Marzo 1951. (Totdeauna alături de cei mai de seamă poeţi spanioli, d. Alexandru Busuioceanu continuă să exprime o sensibilitate particulară, în care vibraţia poetică e susţinută şi de conştiinţa unui poet care ştie ce este şi cum este poezia modernă).

ALEXANDRU BUSUIOCEANU: "EL LIBRO ABIERTO" în "Deucalion"Noviembre 1951. (Un minunat prolog al unei cărţi de poezie care e în curs de apariţie şi pe care îl reproducem în întregime):

En aquel tiempo el fruto de sonar sin noche
hacia las mananas y sus alas
Ardia mi estrella Mi suerte gravitaba
y un oraculo habia en cada signo en cada piedra

De tanto albor en ojos abiertos
se oscurecia la cima de los dias
Lo escuchaba todo Todo hablaba
y en silencio cada cosa nacia en su palabra

Ya no estaba en ninguna parte
Unos se habian ido Ya llenaban otros
el hueco que dejamos en la sombra
Daba el corazcn la medianoche
Y lo sabia: iba a llegar demasiado tarde

Pero yo no hablaba para mi Ni para otros o vosotros
Qué lejos la palabra, del oidol
Yo solo andaba solo mi camino
y el tiempo, de la mano con vosotros y conmigo

Algunos aman las volutas altas
la nube guerreando con la rosa y el azul del viento
Andar me basta Mi palabra es mi vida
Y todo es exacto aqui Yo y vosotros

SEVER POP: "LA DIALECTOLOGIE" - Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques, 2 vol. 1400 pag. Louvain. (Operă monumentală de erudiţie care face cinste culturii romăneşti şi dă dimensiunii universitare un tâlc precis).

EMIL TURDEANU: "FAUX ARGUMENTS D'UNE BIOGRAPHIE" - Revue des études slaves - T XXII - 1946. (Specialiştilor, studiul dlui Turdeanu le aduce concluziile şi documentarea extrem de bogată într'o problemă îndelung desbătută. Cititorilor de orice natură, li se prezintă un admirabil exemplu de metodă ştiinţifică de lucru, unde se cere - în afară de onestitate - o solidă cuncaştere a subiectului, nelăsând astfel nimic la întâmplarea stilului şi a vagului. In plus, discernarea adevărului de neadevăr, capătă o valoare existenţială, dacă ne dăm seamă că dl Turdeanu a încercat să stabilească istoricitatea exactă a vieţii unui om. Deaceea recomandăm această carte, deoarece sperăm că intelectualii români vor găsi ceeace ne-a pasionat şi pe noi: o metodă de a gândi şi de a scrie, acolo unde alţii au falsificat adevărul.)

EMIL TURDEANU: "LE LIVRE GREC EN RUSSIE": L'apport des presses de Moldavie et de Valachie (1682-1725) - T XXVI - 1950. (Sforţarea dlui Turdeanu de a dovedi Occidentului că micile provincii dunărene au jucat un rol civilizatoriu în estul "barbar", e încă odată realizată cu acest studiu. Extragem concluzia care ne onorează: "Au moment où l'usage des textes grecs était compromis en Russie et semblait voué à la disparition, les presses de Jassy et de Bucarest, animées par la puissante personnalité du patriarche Dosithée de Jérusalem, repondent leurs publications dans le monde orthodoxe et provoquent à Moscou, entre 1685 et 1700, un courant

de traduction assez remarquable" (pg.87).

EMIL TURDEANU: "LE MOINE GABRIEL DU MONASTERE DE NEAMTU" (1424-1447) - T XXVII - 1951. (Impletind exactitudinea ştiinţifică cu dragostea de ţară şi de trecutul ei, dl Turdeanu expune lumii intelectuale din Apus, adevărul asupra desvoltării literaturii slave din Valachia şi din Moldova. Şi dă un exemplu în persoana călugărului Gabriel de la mănăstirea Neamţului, care a îmbogăţit fondul primitiv al mănăstirilor venit din Bulgaria, Grecia şi Muntele Athos, punând astfel baza unei epoci de înflorire, epoca lui Ştefan-cel-Mare. Tradiţiei acestea literare, timide şi eroice, îi datorăm noi acum, în mare parte, ortografia şi caligrafia naţională).

"DESTIN" Numărul 2, Madrid, Octombrie 1951. (Revista se menţine pe un plan, pentru care, toate cuvintele de bine redactorilor şi colaboratorilor ei. In acest număr: George Uscătescu, Carl Schmitt, I.D.Coterlan, Aurel Răuţă, C.L.Popovici, Grigore Nandriş, Vintilă Horia şi Pamfil Şeicaru. O contribuţie de seamă sunt în deosebi paginile dlui Grigore Nandriş "Din Cernăuţii lui Eminescu").

J.N.MANZATTI: "ITI MAI ADUCE AMINTE, DOAMNA" - Editura "Cartea Pribegiei" - Buenos Aires 1951- 187 pag. (Cartea dlui J.N.Manzatti este o carte a Bucureştiului, a amintirii în care puterea de evocare este excepţională. Din prefaţa semnată de d.Mircea Eliade, citäm aceste pagini semnificative, care fixează şi mai bine "mesajul" acesta românesc de aleasă calitate: "Cândva, când voiu îmbătrâni, voiu încerca poate să-mi scriu amintirile, şi fără îndoială că te voiu regăsi atunci de nenumărate ori. Deocamdată aştept cu nerăbdare apariţia volumului care te va consacra ca scriitor, alături de puţinii autori "humorişti români". Ştiu prea bine, că după succesele pe care le-ai cunoscut cu muzica şi romanţele tale, cu invenţia lui Gâgă şi nenumăratele pagini de humor pe care le-ai redactat la "Vremea" şi la "Gluma", apariţia în volum a ultimelor tale creaţii literare n'ar trebui să constitue, pentru tine, un "eveniment". Dar acest volum nu va avea, cel puţin la prima lui ediţie, vitrină la librărie "Cartea Românească", ci va apare în Argentina şi va circula numai printre refugiaţi. Deaceea el ne va fi mai scump decât toate celelalte cărţi pe care le vei tipări în ţară. Şi pentru el, îţi rămânem mai recunoscători decât pentru tot ce ne-ai dăruit până în aceşti trişti ani ai pribegiei; căci scrisul tău de astăzi ne este mai necesar ca altă dată, iar faptul că nevoile şi durerile n'au izbutit să-ţi sece izvorul fanteziei şi humorului, întăreşte, în fiecare din noi, credinţa în rezistenţa spirituală a neamului nostru. Reînvaţă-ne să râdem româneşte - Nellu Mânzatu - ca să putem aştepta neclintiţi ceasul întoarcerii acasă".)

TOADER IORAŞ: "SFINŢIITORII DE ICOANE" - roman. Editura "Cartea Pribegiei" -Buenos Aires -1951. 270 pag. (Un roman de un scriitor român care şi-a descoperit vocaţia în exil. Pagini de realism care vor să amintească de Rebreanu şi care nu ajung decât până la Agârbiceanu, deşi substanţa epică e înnoită prin tema şi teza romanului).

"LE TEMPS DE LA POESIE" No.5. (Această revistă de poezie, care apare în condiţii excepţionale la Paris şi care e scoasă de tipograful artist Guy Lévis-Mano, el însuşi poet real, face loc în acest număr, alături de Jules Supervielle, Armen Tarpinian sau Octavio Paz, unui compatriot al

nostru atât de puţin cunoscut în cercurile româneşti: e vorba de pictorul VARBANESCU. Pe Vărbănescu l-am întâlnit pentru prima oară în"Confluences",unde scria pagini interesante despre arta lui pe care o slujeşte atât de minunat. In "Le Temps de la Poésie" găsim reproduse câteva desene de ale pictorului la "Les chants du Maldoror" - Vărbănescu e la locul lui în preajma lui Lautréamont şi lucrul acesta spune multe despre arta lui.)

"L'AGE DU CINEMA" - numéro spécial surréaliste - Novembre 1951. (Această excelentă revistă,a cărei orientare se îndreaptă deobicei spre evidenţierea permanenţelor suprarealismului în cinematograf,publică un număr închinat exclusiv suprarealismului,din care nu lipsesc nici André Breton,nici Benjamin Péret,nici Man Lay sau Jean Ferry. O semnalăm însă,pentru că există şi o colaborare a Grupului suprarealist Român ("Malombra cerne l'Amour absolu"),în care recunoaştem pe aceşti doi autentici suprarealişti,care sunt Gherasim Luca şi D.Trost,care au reuşit să scape de urgia unui regim pentru care suprarealismul e o criză de lèse-higienă artistică.)

"LA REVUE DE CULTURE EUROPEENNE" Nr 1 et Nr 2. (O revistă care-şi propune să dea o ţinută europeană valorilor româneşti. Colaboratori:Louis Barral,F.Taillez,Mircea Eliade,Claudiu Isopescu,etc. Preocuparea aceasta e vrednică de laudă,deşi uneori,după cum se ştie,bunele sentimente nu ajung pentru a face literatură. Aşa de pildă,când se prezintă conştiinţei Europene Eminescu ca un "Musset moldave",eroarea este mai mult decât primejdioasă. Pentrucă,în definitiv,Eminescu este - dacă trebue să rămânem în comparativ - un "Holderlin moldave". Şi dela Musset la Holderlin e o prăpastie,care defineşte riscurile însuşi ale poezici.)

"INDREPTAR" - Noembrie 1951 şi Decembrie 1951. (Revista continuă să rămână la nivelul ei ridicat,datorită unor colaboratori ca dnii G.Racoveanu,Octavian Bârlea sau Mircea Eliade,al cărui articol "Cum se face o cultură" a stârnit o seamă de discuţii în presa exilului. De semnalat apoi locul pe care revista l-a acordat poeziei,consacrând-i o pagină întreagă,unde s'au întâlnit Aron Cotruş cu Victor Buescu şi Nicolae Novac. In acelaş număr un articol în franţuzeşte binevenit de F. Taillez,întitulat "Un peuple né chrétien").

"INŞIR'TE MARGARITE" No.4 - Octombrie-Decembrie 1951. (Număr bogat,bine susţinut de colaborarea dlor Mircea Eliade,Al.Busuioceanu,Eugen Relgis, Ştefan Baciu,I.G.Dumitriu,J.N.Manzatti,Ştefan Ion Gheorghe. Revista aceasta aduce contribuţii reale literaturii româneşti în pribegie, iar osteneala şi entuziasmul redactorilor ei merită toate cuvintele de bine)

CALENDARUL "SOLIA" 1952. (Publicat de Episcopia Ortodoxă din America, acest calendar face un serviciu real Românilor americani. In plus găsim în el un articol interesant al dlui D.C.Amzăr,întitulat "Mic Catehism al Românului ortodox" precum şi o "Rugăciune" a poetului Aron Cotruş.)

"ROMÂNIA MUNCITOARE" - Revistă socială şi politică a sindicaliştilor în exil - Anul I No.1 - Ianuarie 1952. (Singura revistă muncitorească română care apare în pribegie se datoreşte luptătorului socialist - luptător real şi mare - Eftimie Gherman. "România Muncitoare" apare pentru a pregăti "acea reînviere a mişcării muncitoreşti,ce s'a format în jurul blajinului I.C.Frimu." Se ştie că ziarul cu acelaş nume a apă-

rut exact acum o jumătate de veac. Dl Eftimie Gherman continuă această tradiţie a luptei pentru dreptate şi demnitate socială, pe care regimul comunist a întrerupt-o şi sdrobit-o azi în România. In "cuvântul de început" al revistei găsim aceste cuvinte pline de înţelepciune, care fixează şi orientarea acestei preţioase publicaţii :

"Pentru a înlătura orice confuzie şi pregăti o adevărată renaştere a mişcării muncitoreşti libere din ţară, noi cei din pribegie, ne vom strădui, în paginile modestei noastre publicaţii, să strângem laolaltă, fără nici un spirit sectar, pe toţi acei ce vor să pună temelie nouă "României Muncitoare", României de mâine".)

"VERS" - Noembrie-Decembrie 1951. (Singura revistă de literatură care apare în Statele Unite e condusă de d. Nicolae Novac. In acest număr colaborează dnii: Vasile Posteucă, Flaviu Popan, Pamfil Şeicaru, N. S. Govora şi Aurel D. Bugariu.)

I. CHIVA: "ST. VIATRE, EVOLUTION D'UN VILLAGE DE SOLOGNE DEPUIS 1938" în "Le Mois d'Ethnographie française" - Mai-Juin 1951. (Un studiu sociologic, scris cu multă seriozitate şi competenţă, care aminteşte de şcoala dela Bucureşti, nu aceea a dlui D. Gusti, ci aceea; mai puţin şcoală, însă mai reală a dlui Stahl.)

"INSEMNARI" No. 1 - Noembrie 1951 - Buenos Aires. (O revistă îngrijită, frumos prezentată, condusă de d. Radu Ghenea. In articolul program al revistei "Cine suntem şi ce vrem" găsim această precizare mai mult decât semnificativă: "Suntem împotriva oricărei dictaturi, de stânga sau de dreapta".)

"FACLIA" Anul IV No. 67 - 1 Februarie 1952. (De semnalat articolul dlui N. I. Herescu, întitulat "Habeam animam". "Dreptul fiecărei fiinţe omeneşti - scrie dl N. I. Herescu - de a avea propriul său suflet, acesta trebue să devină noul cuvânt de ordine, care să mâne la luptă pe apărătorii libertăţii. Este noua lozincă a rezistenţii împotriva tiraniei".)

"VESTITORUL" - Decembrie 1951-Ianuarie 1952. (Publică nesemnată, ca toate articolele - de ce ? - o "cronică literară a anului 1951".)

BIBLIOTECA ROMANA DIN FREIBURG a publicat cu prilejul sărbătorilor Crăciunului şi Anului nou o culegere de colinde, care au fost atât de bine venite într'o vreme când lipsa unor astfel de texte se face simţită în toate păturile pribegiei.

"CREDINŢA" - Foaia Bisericii ortodoxe române - No. 2-3 - Decembrie 1951. (Publicaţie bisericească în care găsim adesea foarte potrivite culegeri de texte din clasicii români, precum şi figuri din trecutul românesc. In numărul acesta o prezentare a lui Iordache Golescu.)

"AMERICA" No. 89 - 6 Noembrie 1951. (Numărul acesta publică un poem al dlui I. G. Dimitriu, desprins din volumul "Letopiseţ de veacuri", pe care îl reproducem în întregime: Se chiamă "Horia"

S'a dat poruncă să se strângă natul
Gătit în straie ca de sărbătoare,
Că Ungurii au astăzi o zi mare
Olahilor le sfârtecă 'mpăratul,
Ce moartea şi-o priveşte'n nepăsare.

Pe jos,prin rânduri de ostaşi coboară
Măreţ,ca un stejar dintr'o dumbravă
Acel ce-o să se'nveşmânte' n slavă
Şi pentru libertate o să moară.

Un grof citeşte vina dintr'o carte,
Norodul poartă'n ochi nemulţumire...
Cu meşteşug şi parte lângă parte

Ii frânge roata trupul în scrâşnire...
Vuieşte'n munţi şi codri,hăt departe!
Că jertfa-i pentru veac,bunăvestire.

---------- . ----------

Adresa revistei : 8, rue Pascal, Montrouge (Seine).

"CAETE DE DOR" (No. 5 Februarie 1952).
Dépôt légal No. 13973/51.

Directeur-Gérant : C. Amăriuţei.